

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Minna-Maria Reimets

**MENETLUSKULUDE VÄLJAMÕISTMISE
KITSASKOHAD JA NENDE LAHENDAMISE VÕIMALUSED
TSIVILKOHTUMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendaja MA Karina Kukkes
Kaasjuhendaja dr. iur. Urmas Volens

Tallinn 2018

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Menetluskulud tsiviilkohtumenetluses	8
1.1. Menetluskulude õiguslik raamistik ja funktsioonid	8
1.2. Menetluskulude koosseis, kandmine ja jaotus	10
2. Menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon.....	15
2.1. 2006. a regulatsioon – eesmärgid ja tulemused.....	15
2.2. Põhiseadusvastaseks tunnistatud sätted ja nende mõju.....	18
2.3. Kehtiv kord alates 2015. a – eesmärgid ja kriitika.....	21
2.4. Edasised suunad.....	26
3. Lepingulise esindaja kulude hüvitamine	34
3.1. Esindaja mõiste ja kulud, mis ei ole õigusabikulu.....	34
3.2. Kulude vajalikkuse ja põhjendatuse hindamine kohtupraktikas	40
3.2.1. Hindamise meetodika	42
3.2.2. Esindaja ajakulu esindamiseks	45
3.2.3. Esindaja tunnitasu suurus	52
3.2.4. Asja olemus ja hind	54
3.2.5. Õigusteenuse osutamisega seotud kulude suurus	57
3.2.6. Järeldused	57
Kokkuvõte	63
Summary	68
Kasutatud kirjandus.....	73
Kasutatud õigusaktid	75
Kasutatud kohtupraktika	76

Sissejuhatus

Eraõigusele on iseloomulik isikute võimalus teostada kujundusõiguste ja nõuete kaudu oma õigusi. Õiguste teostamise kaudu tekivad huvide konfliktid ja kui kerkinud vaidlust ei suudeta lahendada kokkuleppel, on võimalus konflikti lahendada tsiviilkohtumenetluses. Tsiviilkohtumenetlus annab võimaluse kasutada oma õiguste realiseerimiseks riigi abi kohtuliku õigusemõistmise kaudu. Tsiviilkohtumenetlusõiguse keskseks allikaks on tsiviilkohtumenetluse seadustik¹ (TsMS).

Kõigil on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, kuid kohtumenetluses osaleja peab arvestama, et kohtupidamisega kaasnevad lisaks aja- ja närvikulule ka menetluskulud. Küsimus sellest, kui palju võib õigusvaidlus maksma minna, kujutab endast keskset argumenti kohtumenetluse algatamise poolt või vastu, mis tuleb alati läbi mõelda². Seetõttu peaks isik enne kohtumenetluse algatamist või selles osalemise valiku langetamist saama läbi kaaluda, millised on menetlusega seotud kulud nii menetluse võidu kui ka kaotuse puhul. Kuna kohtumenetlus ei ole kõrgete riigilõivude ja õigusabiteenuse kalliduse tõttu odav, on võitnud poole huviks lisaks tema õiguspositsiooni tunnustamisele ka menetluskulude hüvitamine. Üldteada on põhimõtte, et kohtumenetluses kantud kulud hüvitab menetluse võitjale menetluse kaotanud pool. Tegelikult ei ole aga ka menetluse võitjale kindel, kas kantud kulud saadakse tagasi täielikult või osaliselt. Praktikast on välja kujunenud põhimõtte, et reeglina saab kohus kulude hüvitamiseks kohustatud poolelt välja mõista üksnes kulutusi, mida isik sai ette näha³.

Menetluskulude üheks liigiks on lepingulise esindaja kulud, mis tihtipeale moodustavad menetluskuludest kõige suurema osa. Lepingulise esindaja kulude hüvitamise küsimuses oli varasemalt nii menetlusosaliste kui ka kohtu jaoks hüvitatavate kulude suurusjärg reguleeritud Vabariigi Valitsuse määruses⁴, mis kehtestas lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad. Määrus võimaldas juba enne kohtumenetluse algatamist tsiviilasja hinnast lähtudes ette näha hüvitatavate kulude piire. Riigikohtu üldkogu

---

¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 26.06.2017, 52.

² C. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuste tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002, lk 49.

³ C. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuste tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002, lk 49.

⁴ RKÜKm 3-2-1-153-13, p 66.

⁵ Vabariigi valitsuse 04.09.2008 määrus nr 137 “Lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad”. – RT I, 03.12.2010, 8.

tunnistas nimetatud määruse 26.06.2014 põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks⁵. Peale seda sätestab hüvitatavate kulude kohta TsMS § 175 lg 1 üksnes, et kui menetlusosaline peab kandma teist menetlusosalist esindanud lepingulise esindaja kulud, mõistab kohus kulud välja põhjendatud ja vajalikus ulatuses.

Õigusselguse põhimõtte kohaselt peavad õigusnormid olema piisavalt selged ja arusaadavad, et isikul oleks mõistlik võimalus õigusnormidele tuginedes ette näha õiguslikke tagajärgi, mida tema tegevus võib kaasa tuua ning sellest tulenevalt oma käitumist reguleerida⁶. Seetõttu peaks ka menetluskulude hüvitamise regulatsioon olema piisavalt selge, võimaldamaks isikutel kaaluda kohtumenetluse algatamise otstarbekust ja sellega kaasnevat majanduslikke riske. Vastavalt TsMS § 175 lg 1 on esindaja kulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamine käesoleval ajal aga täielikult kohtu kaalutusotsus, mis selgub alles peale sisulist kohtumenetlust. Põhjusel, et peale piirmäärade põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistamist seadus menetluskulude hüvitamiskohustust ei täpsusta, sisustatakse lepingulise esindaja kulude põhjendatus ja vajalikkus tervikuna kohtupraktikas.

Tsiviilkohtumenetluse seadustik on kehtinud alates 1998. aastast. Seadustiku kehtivuse ajal on menetluskulude kindlaksmääramise ja väljamõistmise põhimõtteid korduvalt reformitud. See ei ole paraku kõrvaldanud olukorda, kus menetluskulude väljamõistmisega seonduvad vaidlused ja lahendamist vajavad küsimused on endiselt aktuaalsed. Eelkõige puudutavadki vaidlused lepingulise esindaja kulude väljamõistmist ning nende põhjendatuse ja vajalikkuse hindamist. Põhjus peitub nii selles, et kohtute ja menetlusosaliste arusaamad menetluskulude põhjendatusest ja vajalikkusest on märkimisväärselt erinevad⁷ kui ka selles, et menetluskulude kindlaksmääramise reeglid on liigselt üldised ja praegu kehtiv menetlusõigus ei võimalda töökorralduslikult kohtute tööd läbipaistvamaks ja efektiivsemaks muuta⁸. Mitmed menetluskulude kindlaksmääramise sätted on tsiviilkohtumenetluse seadustikus tunnistatud põhiseadusvastaseks ja kehtetuks, mis on menetluskulude väljamõistmist veelgi

---

⁵ RKÜKm 3-2-1-153-13.

⁶ M. Ernits. Põhiseaduse § 13 kamm 17. – Ü. Madise jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

⁷ Advokaatide arvates peab kohus üldjuhul vajalikuks nende kulusid vähendada ja kohtutele on ette heidetud, et nad on kulude kindlaksmääramisel eluvõõrad ja liiga formaalsed. Menetlusosaliste arusaamad kulude põhjendatusest ja vajalikkusest sõltub hoopis sellest, kas nad on kulude hüvitamiseks õigustatud või kohustatud isikud. K. Kukkes. Menetluskulude kindlaksmääramine ja väljamõistmine tsiviilkohtumenetluses. Juridica VII/2016, lk 476.

⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu SE 545 seletuskirja lisa 1. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (24.11.2017)

keerulisemaks muutnud. Seega on menetluskulude kindlaksmääramise menetlus kujunenud ebamõistlikuks ja segaseks lisakoormaks, mille tulemus võib tihtipeale olla üllatuslik, sest kohtute ühtset praktikat miski ei taga.

Eeltoodust tulenevalt on menetluskulude väljamõistmine nii õiguslikult kui ka menetlusosalistele tundlik küsimus. Põhjusel, et sealjuures puuduvad seadusjärgsed reeglid menetluskulude väljamõistmisel ja kohtutele on antud laialdane kaalutusõigus, on äärmiselt oluline, et kohtu lahendid oleksid kulude väljamõistmise kohta selgelt põhjendatud. Selged ja konkreetsed põhjendused lahendis kannavad õigusrahu ja otsuse aktsepteeritavuse eesmärki ning menetluse pooltele ei tohi jääda arusaamatuks, miks just selline otsus tehti⁹. Täna on menetluskulude väljamõistmise keerulisemaks muutnud piirmäärade põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistamisest möödunud üle 3,5 aasta. See on piisav aeg arvestatava kohtupraktika tekkimiseks, mille pinnalt on võimalik vaadelda, kuidas on ebastabiilne menetlusõigus mõjunud menetluskulude väljamõistmise kohtupraktikale ning kuidas tekkinud kitsaskohti võiks lahendada.

Käesoleva töö uurimisprobleem seisneb selles, et tsiviilkohtumenetluses puudub õigusselge menetluskulude hüvitamise regulatsioon ja ühtlane kohtupraktika ning see ei võimalda isikutel enne menetlust läbi kaaluda menetlusega kaasnevat majanduslikku riski ja menetluse otstarbekust, mis on menetluskulude üheks oluliseks funktsiooniks.

Töö eesmärk on välja selgitada, kuidas tagada menetluskulude kindlaksmääramise efektiivsem menetlus ja esindajakulude hüvitamise parem ettenähtavus ehk millised on menetluskulude kindlaksmääramise menetluse kitsaskohad ja kuidas neid lahendada. Selleks analüüsitakse töös esmalt, mis on olnud seniste menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioonide eesmärgid, miks need ei ole realiseerunud ning milline võiks olla sobiv regulatsioon tulevikus. Eelkõige vaadeldakse, kas menetluskulude kindlaksmääramise menetluse probleemid võiks lahendada Saksamaa vastava süsteemi ja põhimõtete kasutuselevõtt. Teiseks analüüsitakse töös, milliseks on tänases õiguslikus olukorras kujunenud menetluskulude hindamise kohtupraktika. Keskendutakse lepingulise esindaja kuludele hindamisele kui ühele menetluskulude alaliigile, mis põhjustavad enim vaidlusi ja rahulolematust. Täpsemalt uuritakse, millised kriteeriumid ja seisukohad on kohtutel esindajakulude vajalikkuse ja põhjendatuse hindamisel välja kujunenud ning kas valdavalt on

---

⁹ V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. *Juridica* 2012/IX, lk 671.

kohtute lähenemised kulude hindamisele ühesugused. Kohtupraktika põhjal saab hinnata seda, millised on esindajakulude hindamise tänased probleemsed kohad ja kuidas neid ületada, samuti millised on juba kohtutele omaseks saanud head lahendused. Ülevaate põhjal kohtupraktikast ja menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooniga taotletavatest eesmärkidest on võimalik teha ettepanekuid menetluskulude kindlaksmääramise põhimõtete tõhustamiseks. Töö keskendub menetluskulude kindlaksmääramisele vaid hagimenetluses.

Töö lähtub hüpoteesist, et arvestades menetluskulude kindlaksmääramise menetlusele seatud eesmärgi ja esindajakulude hindamisel väljakujunenud kohtupraktikat, muudaks menetluse efektiivsemaks ja kulud ettenähtavamaks Saksamaa süsteemiga sarnase regulatsiooni loomine.

Töö koostamisel on kasutatud peamiselt Eesti põhiseaduse, võlaõigusseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandeid ning teisi õiguslaseid raamatuid, õigusajakirja *Juridica* artikleid, Riigikohtu õigusteabe osakonna kohtupraktika analüüse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise eelnõude seletuskirju ning muid asjakohaseid seadusi ja arvamusi. Põhjusel, et Eesti menetlusõiguse alane kirjandus on piiratud ja töö eesmärkide saavutamiseks on vajalik vaadelda Saksamaa vastava valdkonna õigust, on töös kasutatud ka Saksa asjakohaste seaduste kommenteeritud väljaandeid, erialajakirju ja seadusi. Kuna töö teema puhul on tegemist menetlusõiguse probleemiga, on väga suur rõhk kohtupraktikal.

Töö koostamisel on kasutatud materjali kogumise meetodina teoreetilise kirjanduse läbitöötamist ja kohtupraktika empiirilist analüüsi. Kohtupraktika analüüsi aluseks on Riigikohtu praktika ja 2017. aasta jooksul tehtud ringkonnakohtute määrused, millega lahendati maakohtute menetluskulude kindlaksmääramise lahendite peale esitatud määruskaebusi.

Menetluskulude kindlaksmääramise teemal tsiviilkohtumenetluses on varasemalt kirjutatud Tartu Ülikoolis bakalaureusetöö “Menetluslikud probleemid menetluskulude väljamõistmisel tsiviilkohtumenetluses”, mis käsitleb peamiselt mõistliku menetlusaja põhimõtet ja kohtunikuabide kaalutusõiguse teostamist. Riigikohtu õigusteabe osakond on avaldanud 2009. aastal kohtupraktika analüüsi “Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise praktika probleeme tsiviilkohtumenetluses” (2009), mis uuris 2006. aastal jõustunud menetluskulude kindlaksmääramise reformi üldisi probleeme. Ajakirjas *Juridica* on avaldatud

artikkel “Menetluskulude kindlaksmääramine ja väljamõistmine tsiviilkohtumenetluses”, mis on osaliselt eeskujuks käesolevale tööle, kuid annab menetluskulude kindlaksmääramise menetluse teemadest ülevaate 2016. aasta seisuga ja sellises määras, mida võimaldab artikli maht. Käesoleva töö autorile teadaolevalt puuduvad tööd, mis käsitleksid terviklikult ja põhjalikult menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooni probleeme ning lepingulise esindaja kulude vajalikkuse ja põhjendatuse hindamist kohtupraktikas. Seoses sellega on magistritöö teema aktuaalne, sest uurib seni põhjalikku käsitlemist mitte leidnud teemat.

Töö koosneb kolmest põhiosast. Esimene peatükk käsitleb menetluskulude üldisi õiguslikke külgi ja funktsioone, samuti menetluskulude koosseisu, kandmist ja jaotust, mis loovad sissejuhatava raamistiku menetluskulude kindlaksmääramise teemale. Teine peatükk annab ülevaate menetluskulude kindlaksmääramise varasemast ja kehtivast regulatsioonist ning nende kitsaskohtadest, samuti põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks tunnistatud sätetest. Teises peatükis leiab käsitlemist ka küsimus, millised võiksid olla menetluskulude kindlaksmääramise menetluse läbiviimise üldised edasised suunad. Kolmas peatükk selgitab esmalt lepingulise esindaja kulude hüvitamisega seotud põhimõtteid ja annab seejärel ülevaate kohtupraktikast, milles kajastub, millistest kriteeriumitest ja seisukohtadest kohtud kulude hindamisel käesoleval ajal lähtuvad ning mis probleemid selliste lähenemistega kaasnevad. Kohtupraktikast tulenevate järelduste põhjal hinnatakse, kas teises peatükis pakutud edasised suunad muudaksid tõhusamaks ka esindajakulude hindamist.

1. Menetluskulud tsiviilkohtumenetluses

1.1. Menetluskulude õiguslik raamistik ja funktsioonid

Eesti Vabariigi põhiseaduse¹⁰ (PS) § 15 lg 1 kohaselt on igal õigustatud isikul õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Kohtusse pöördumise õigus on ühtaegu nii põhiõigus, mis sätestab õiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele, kui ka üks õigusriigi keskne põhimõte ja selle nurgakivi.¹¹ PS § 24 lg 5 kohaselt on igal õigustatud isikul tema kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule. Kuna kohtu funktsiooniks on õigusvaidluste siduvalt lõplik lahendamine, peab kohtusüsteem tagama kohtulahendi õigsuse kontrolli kohtukaebeinstantside ja -menetluse kaudu. Eelnevalt tulenevalt võib kohtusse pöördumise õigust ja edasikaebeõigust käsitleda ka tervikuna õigusliku konflikti kohtuliku lahendamise põhiõigusena.¹²

Õigusriigi põhimõtte kohaselt peab olema tagatud igal isikul juurdepääs õigusemõistmisele, kuid ka välistatud, et sellest loobutakse kulude kandmise suure riski või muude ülemääraste piirangute tõttu, sest kohtumenetluse piirangud ei tohi olla menetlust väljasuretavad¹³.

Isiku õiguste kaitseks vajalikud menetluskulud on kahju PS § 25 ja võlaõigusseaduse¹⁴ (VÕS) mõttes¹⁵. PS § 25 kohaselt on igal õigustatud isikul talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. VÕS § 128 lg 3 hõlmab otsese varalise kahjuna kulusid, mida tehakse kahju hüvitamisega seotud nõuete esitamiseks.

Tsiviilkohtumenetluses toimub menetluskulu hüvitamine menetluskulude kindlaksmääramise menetluses. Nimetatud menetlus toimub põhimõtteliselt samadel alustel kui kahju hüvitamise menetlus võlaõigusseaduse järgi, kuna menetluskulude kindlaksmääramise menetluses toimub kohtumenetlusega kaasnenud kahju (õigusabikulu) väljamõistmine tsiviilkohtumenetluse

---

¹⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.

¹¹ M. Ernits. Põhiseaduse § 15 kamm 3.

¹² H. Sepp jt. Põhiseaduse § 24 kamm 36. – Ü. Madise jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

¹³ N. Parrest. Õiguskantsleri arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses 02.04.2014.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 175 lg 3 põhiseaduspärasus (volitusnormi puudulikkus), punkt 14. – http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_arvamus_tsiviilkohtumenetluse_seadustiku_ss_175_lg_3_pohiseaduspärasus_volitusnormi_puudulikkus_3-2-1-153-13.pdf (24.11.2017)

¹⁴ Võlaõigusseadus. – RT I, 17.11.2017, 40.

¹⁵ J. Jäätma; I. Pilving. Põhiseaduse § 25 kamm 47. – Ü. Madise jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

seadustikus sätestatud korras¹⁶. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku normid ühelt poolt küll piiravad PS §-s 25 sätestatud hüvitispõhiõigust, kuid on samas vajalikud, kaitsmaks teisi menetlusosalisi liiga kõrgete majanduslike riskide eest¹⁷.

Menetluskulude kindlaksmääramine riivab menetlusosaliste PS §-s 32 tagatud omandipõhiõigust, sest sellega pannakse ühele menetlusosalisele varaline kohustus teise menetlusosalise kasuks, tehakse seda osaliselt või jäetakse tegemata¹⁸. Oluline on asjaolu, et omandipõhiõiguse riive tuleneb sellest, et kasutatakse just põhiõigust pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse (PS § 15 lg 1) ja edasikaebepõhiõigust (PS § 24 lg 5), saavutamaks õigusvaidlusele rahumeelne lahendus õigusriigi nõuetele vastava kohtumenetluse tulemusena. Teisisõnu kaasneb riive omandiõigusele kohtusse pöördumise põhiõiguse kasutamise ja selleks avaliku võimu loodud piirangute talumise tõttu. Sellega määravad kohtumenetlusega kaasnevad rahalised kulud sisuliselt kohtumenetluse ehk vaidluse rahumeelse lahendamise maksumuse või ka hinna menetluses osaleja jaoks.¹⁹

Eelnevalt tulenevalt on menetluskulud kohtumenetluses õiguslikult tundlik ja menetlusosalisi põhiõigusi riivav küsimus. Seetõttu on praktikas enne kohtusse pöördumise õiguse realiseerimist otstarbekas enne kohtumenetluse algatamist hoolikalt kaaluda, sest kohtumenetlus toob endaga kaasa nii aja- ja närvikulu kui ka olulised väljaminekud menetluskulude tasumise näol.

Eeltoodu toetab õigusteoorias rõhutatud seisukohta²⁰, et menetluskulud peaksid kohtumenetluses täitma kolme olulist funktsiooni. Esiteks katma kohtumenetluse läbiviimise kulu. Teiseks sundima kaaluma menetluse algatamise otstarbekust või juba menetluses osalejat suunama käituma heas usus ning hindama, kas iga taotluse esitamine, taotlusele vastuvaidlemine, edasikaebamine jms on menetluse seisukohalt oluline või suurendab üksnes aja- ja menetluskulu. Kolmandaks võimaldama igale õiguste kaitset vajavale isikule juurdepääsu kohtule. Praktikas on aga keeruline leida häid lahendusi, mis tagaksid kõigile lihtsa juurdepääsu kohtumõistmisele, samaaegselt kiirelt ja paindlikult toimiva kulude hüvitamise ning korraliku riigikassa täitmisega. Igal juhul peaks isik enne kohtumenetluse osalemise valiku langetamist läbi kaaluma, millised on menetlusega seotud kulud nii selle

---

¹⁶ RKÜKo 3-4-1-29-13 p 43.1.

¹⁷ J. Jäätma; I. Pilving. Põhiseaduse § 25 komm 47.

¹⁸ RKTKm 3-2-1-153-13 p 54.

¹⁹ N. Parrest, punkt 12.

²⁰ A. Pärsimägi. Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura 2016, lk 298, 305-306.

võidu kui ka kaotuse korral. Lisaks tuleb hinnata kulude tegeliku tagasisaamise võimalusi, eelkõige vastaspoole maksevõimet kohtuotsuse täitmisel. Menetluse võit ei tähenda iseenesest menetluskulude kohest ja täielikku hüvitamist, vaid võib halvemal juhul tähendada ka kulude hüvitamata jäämist.

Selleks, et isik saaks kaaluda menetluskuludega seotud riske, on lisaks eelmainitud kulude tagasisaamise küsimusele oluline teadvustada menetluskulude koosseisu, kulude esialgse kandmise ning kulude jaotamise ja kindlaksmääramise põhimõtteid. Nimetatud teemad avatakse järgmistes peatükkides.

1.2. Menetluskulude koosseis, kandmine ja jaotus

Menetluskulud on TsMS § 138 lg 1 kohaselt menetlusosaliste kohtukulud ja kohtuvälised kulud. Eestis kehtib menetluskulude jaotamine kohtu- ja kohtuväliseks kuludeks alates 01.01.2006 jõustunud TsMS-st, varasemalt oli menetluskulude asemel kasutusel üldmõiste “kohtukulud”, mis hõlmas ka esindajatasu²¹.

Menetluskulude kohtukuludeks ja kohtuväliseks kuludeks jagunemise lähtekohaks on Saksa õigusteooria²². Kohtukulud ehk tasud kohtuvõimu sekkumise eest on kohtulõiv ja muud kulud, mille sätestab kohtukulude seadus²³ (GKG). Kohtulõiv koosneb nõude suurusele vastavast lõivu määrast, mis on korrutatud kohtuvaidluse valdkonna (üldised tsiviilasjad, ülalpidamisasjad, abieluasjad jne) kordajaga. Muudeks kuludeks on tehnilised kulud nagu posti- ja kättetoimetamise kulud ning tunnistaja- ja asjatundja tasud. Kohtuväliseid kulusid reguleerib tsiviilmenetluse seadustiku²⁴ (ZPO) § 91, mille kohaselt peab menetlusosaline, kelle kahjuks otsus tehti, kandma vastaspoole kulud, mis olid vajalikud tema õiguse teostamiseks või kaitseks, sealhulgas esindaja kulud, sõidu- ja ajakulud ning kohtueelse lepitusmenetluse kulud.

Eesti õiguses on kohtukulud ja kohtuvälised kulud reguleeritud ühes seaduses. TsMS § 138 lg 2 sisustab kohtukulude koosseisu, mille kohaselt kohtukulud on riigilõiv, kautsjon ja asja läbivaatamise kulud ning need on täpsemalt reguleeritud §-des 139-143. Ülevaatlilikult on

---

²¹ A. Pärsimägi. TsMS § 138 komm 3.2. – V.Köve (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.

²² Schulz. Vorbemerkung zu § 91. Rn. 5-8. –W.Krüger, T.Rauscher (Hrsg). Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO. Band 1: §§ 1-354. 5.Auflage 2016. C.H.Beck.

²³ *Gerichtskostengesetz*. – https://www.gesetze-im-internet.de/gkg_2004/index.html (27.11.2017)

²⁴ *Zivilprozessordnung*. – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/index.html> (27.11.2017)

kohtukulud kulud, mida menetlusosaline peab riigile tasuma kohtuasja läbivaatamisel (riigilõiv, kautsjonid), mis on seotud tõendamisega (tunnistaja- ja eksperdikulud, dokumentaalse tõendi ja asitõendi saamise kulud jne) või seaduses nimetatud menetlustoimingute tegemise kulud (tõlgikulud, kättetoimetamise kulud kohtutäituri vahendusel jne)²⁵. Kohtuväliseid kulusid TsMS § 138 ei nimeta, kohtuväliste kulude koosseis on sätestatud TsMS §-s 144, mille kohaselt on kohtuvälised kulud menetlusosaliste esindajate kulud, menetlusosaliste sõidu-, posti-, majutus jms menetlusega seotud kulud, piiratud juhtudel menetlusosaliste saamata jäänud sissetulek, seaduses sätestatud tingimustel kohtueelse menetluse kulud ja teatud kohtutäituri tasud, menetlusabi taotlemise avalduse menetlemise ja maksekäsu kiirmenetluse kulud ning kohustusliku lepitusmenetluse kulud.

Eelnevast tulenevalt nähtub, et menetluskulude regulatsioon ei hõlma kõiki kulusid, mida laiemas tähenduses menetluskulude hulka kuuluda võiksid. Näiteks ei loeta menetluskuludeks kohtulahendi täitmisega seotud kulusid, kohtumenetluses antavaid tagatise ja kohtueelseid kulusid.²⁶ Kohtueelsete kulude hüvitamine on materiaalõiguslik kahjuhüvitisnõue, mitte menetlusõiguslik küsimus nagu menetluskulude hüvitamine. Erinevalt kohtumenetluses tekkivatest menetluskuludest, mida hüvitatakse TsMS-s sätestatud korras, on kohtueelsed kulud käsitatavad kahjuna ja hüvitatavad VÕS § 128 lg 3 ja VÕS § 115 lg 1 alusel, kui on täidetud kahju hüvitamise nõude üldised eeldused. Üldjuhul on professionaalne õigusabi kohtueelse vaidluse staadiumis mõistlik ja sellega seotud kulud kahju hüvitamise nõudena hüvitatavad²⁷. Kohtueelsed kulud saab lisada põhinõudele, neid arvestatakse hagihinna määramisel ja sellelt tuleb tasuda riigilõivu. Menetluskulusid hagihinna määramisel ei arvestata, mistõttu hagihind nt apellatsioonimenetluses kantud kulude võrra ei suurene.²⁸

Menetluskulude kandmise osas on kohtumenetluses võimalik eristada kulude kandjaid ajalise kriteeriumi alusel. Esiteks isikud, kes kannavad kulusid menetluse alustamisel ja menetluse kestel ning teiseks isikud, kelle kanda jäävad kulud kohtulahendi alusel²⁹. Menetluskulude kandmise regulatsiooni otseseks allikaks on Saksa kohtukulude seadus³⁰.

---

²⁵ A. Pärsimägi 2017. TsMS § 138 komm 3.3.

²⁶ *Ibid*, komm 3.2.

²⁷ RKTko 3-2-1-138-10, p 29.

²⁸ K. Sein. VÕS § 128 komm 4.2.4. – P.Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. 2., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2016; Pärsimägi 2017. TsMS § 138 komm 3.2.

²⁹ A. Pärsimägi 2016, lk 298-299.

³⁰ Menetluskulude kandmine on sätestatud kohtukulude seaduses (GKG), mille § 22 lg 1 ja § 29 p 2, 1 on eeskujuks TsMS § 147 lg 1 p 1-3.

Menetluse alustamisel ja kestel kannab kulud üldjuhul menetlustoimingu tegemist taotlenud isik (TsMS § 146 lg 1 p 1), kuid seda võib teha ka isik, kes on kulud võtnud enda kanda kohtule esitatud avaldusega või kokkuleppega (TsMS § 146 lg 1 p 2). Igal juhul on tegemist isikuga, kes on menetluse alustamisest või toimingust huvitatud ja nõustub sellega seotud kulu kandma. Näiteks võib kulude kandmise enda kanda võtta menetlusosalise seaduslik või lepinguline esindaja, kuid selleks võib olla ka mõni teine menetlusosalise huvidest lähtuv või asja lahendamisest huvitatud isik. TsMS § 147 lg 1 kohaselt menetluskulu kandmiseks kohustatud isik peab menetluskulud (riigilõiv, kautsjon või muu kohtukulu) tasuma enne toimingu tegemist, kui kohus ei määra teisiti. Kui menetluskulu ei tasuta, jätab kohus avalduse käiguta ja määrab tähtaja menetluskulu tasumiseks. Saksa õigusteoorias on selgitatud, et põhimõtte, mille järgi tsiviilvaidlustes vastutab kohtukulude kandmise eest menetluse algatamist taotlenud isik, eesmärgiks on tagada riigikassa kulude katmine³¹. Teiseks on isikud, kelle kanda jäävad kulud kohtulahendi alusel (TsMS § 146 lg 1 p 3). Tegemist on menetluse tulemusest tuleneva kulude kandmise kohustusega (võitnud poole kulud kannab menetluse kaotanud pool). Menetluskulude kandmine menetlusosaliste vahel määratakse kindlaks menetlust lõpetava lahendi menetluskulude jaotuse all.

Menetluskulude kandmise printsiip kaitseb menetlusökonoomia põhimõtet. TsMS §-s 2 sätestatud menetlusökonoomia põhimõtte järgi peab tsiviilasi olema lahendatud mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Menetluse kiirus ja menetluskulud on omavahel lahutamatu seotud, sest mida kiiremini laheneb õigusvaidlus, seda väiksemad on menetluskulud³². Seega menetluskulude kandmise kaudu on isikul teadmine, millise kulu ta peab tegema, et menetlus alustada või toimingut teha ning samuti, et põhjendamatu taotluse esitamise korral puudub tal nõudeõigus kulude hüvitamiseks vastaspoolelt.³³

Kohtuvälised kulud, eelkõige esindaja kulud tasub menetlusosaline vastavalt kliendilepingule esindajaga. Menetluse lõpus õigusabikulude hüvitamisel ei ole teoreetiliselt oluline, kas kulud kandis menetlusosaline või muu isik tema eest, sest TsMS § 174 lg 9 kohaselt ei välista menetluskulude hüvitamist menetlusosalisele see, et tema eest kandis need muu isik. Kohtul tuleb õigusabikulude kindlaksmääramisel tuvastada kulude tasumise kohustuse olemasolu, täpsemalt kellele ja missugusel õiguslikul alusel on õigustatud pool kohustatud

---

³¹ Semmelbeck. GKG § 22. J. Dörndorfer, J. Neie, R. Petzold, H. Wendtland. Beck'scher Online-Kommentar Kostenrecht. 19. Ed. Stand: 15.08.2017. Verlag C.H.Beck: München 2017.

³² E. Kergandberg jt (koost). Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Tallinn : Juura, 2008, lk 345.

³³ A. Pärsimägi 2017. TsMS § 146 komm 3.2.

õigusabikuludid maksma, sest ilma kulude eest tasumise kohustuse tekkimise tuvastamiseta ei ole võimalik menetluskulusid vastaspoolelt välja mõista³⁴. Üldjuhul piisab kulude tasumise kohustuse tõendamiseks õigusabi osutamise eest esitatud arvest või selle eest tasumist tõendavast dokumendist. Menetluskulude väljamõistmise tingimuseks ei ole samas asjaolu, et menetlusosalised on need kandnud³⁵. Enne praegu kehtivat regulatsiooni tuli menetluskulude kindlaksmääramiseks avaldusele esitada ka kulusid tõendavad dokumendid, kuid TsMS ei nõudnud ka siis, et menetluskulud oleksid avalduse esitamise ajal kantud, sest kulude kandmise tõendamine ei olnud hüvitise väljamaksmise eelduseks³⁶.

Menetluskulude jaotuse osas sätestab TsMS § 162 lg 1, et menetluskulud hagimenetluses kannab menetlusosaline, kelle kahjuks otsus tehti – nn “kaotaja maksab” põhimõte. Erandid sellest on seaduses selgelt sätestatud – näiteks TsMS § 164, § 169, § 170. Hagimenetluse kulud hõlmavad endas kõiki menetluskulusid TsMS § 138 lg 1 tähenduses ehk nii kohtukulud kui ka kohtuväliseid kulusid. Kohtukulude hüvitamise ulatust seadus otseselt ei piira, kuid TsMS § 162 lg 2 rõhutab, et kohtuvälistest kuludest tuleb hüvitada need kulud, mis tekkisid kohtumenetluse tõttu ja on vajalikud. Menetluskulude jaotuse regulatsiooni eesmärgiks on lisaks kulude hüvitamisele ka menetluse poolte distsiplineerimine ja menetlusõiguste heauskse kasutamise tagamine³⁷. TsMS § 173 kohaselt määrab kohus menetluskulude jaotuse menetlusosaliste vahel menetlust lõpetavas lahendis ilma poolte taotluseta ning näeb jaotuses ette, millised menetluskulud keegi peab kandma, kuid ei määra kulude rahalist suurust.

Menetluskulude jaotuse regulatsiooni loomisel on tervikuna lähtutud Saksa menetlusõiguses tuntud kulude ühtse jaotamise põhimõttest³⁸, mille kohaselt kõik menetluskulud kannab menetluse kaotanud pool, menetluskulude üle otsustatakse igas kohtuastmes vaid üks kord ning kulude jaotusel otsustab kohus kulud üldiselt, mitte ei määra kindlaks millised kulud ja milles summas hüvitamisele kuuluvad. Kõigi kulude kandmise reegel TsMS § 162 lg 1 tähenduses peaks hõlmama ka kulud seoses nende õiguskaitsevahendite rakendamisega menetluses, milles menetluse võitnud pool ei olnud edukas (nt hagi tagamise taotlus, mis jäi rahuldamata). Kulude ainult üks kord jaotamise reegel tähendab, et kohus otsustab kulude

---

³⁴ RKTkm 3-2-1-173-15, p 13-15.

³⁵ RKTkm 3-2-1-115-13, p 26.

³⁶ RKTkm 3-2-1-43-10, p 18.

³⁷ RKTko 3-2-1-95-03, p 37.

³⁸ Jaspersen. ZPO § 91 Rn 4-4.4. – V.Vorwerk, C.Wolf. Beck'scher Online-Kommentar ZPO. 27. Ed. 01.12.2017. Verlag C.H.Beck München 2017.

jaotuse alles menetlust lõpetavas lahendis. Menetluskulude ühtse jaotamise reegli järgi teeb kohus ühe tervikliku otsuse, kuidas menetluskulud jaotuvad ning selle alusel jaotuvad kulud olenemata menetluskulu liigist, kuid seda nõuet TsMS ei järgi. TsMS § 173 lg 4 kohaselt näeb kohus menetluskulude jaotuses ette, millised kulud keegi menetlusosalistest peab kandma, kuid iseenesest ei tulene sellest, et kohus peab alati iga kulu liigi kohta eraldi jaotuse otsustama, vaid võib kõik kulud jaotada samal viisil tervikliku otsusega.

TsMS § 162 lg-t 1 saab kohus kohaldada hagi tervikuna rahuldamise või rahuldamata jätmise korral ehk kulude jaotamisel kohtuotsuses kui sisulises lahendis. Kohtul on TsMS § 162 lg-st 4 tulenevalt õigus kohaldada ka erandit ja jätta menetluskulud täielikult või osaliselt poolte endi kanda, kui vastaspoole kulude väljamõistmine kaotanud poolelt oleks äärmiselt ebaõiglane või ebamõistlik. TsMS § 162 lg 4 osas on seadusandja kehtestanud kõrgendatud standardi - see eeldab erandlike asjaolude olemasolu ja kohus peab lg 4 kohaldamist alati põhjendama³⁹.

Hagi osalise rahuldamise korral jaotuvad menetluskulud vastavalt TsMS § 163 lg 1. Hagi osalise rahuldamise korral kannavad pooled menetluskulud võrdsetes osades, kui kohus ei jaota kulusid võrdeliselt hagi rahuldamise ulatusega või ei jätta kulusid täielikult või osaliselt poolte endi kanda. Kui hagi rahuldatakse osaliselt ja sellises ulatuses nagu üks pool pakkus kompromissina, võib kohus jätta menetluskulud tervikuna või suuremas osas selle poole kanda, kes kompromissiga ei nõustunud (TsMS § 163 lg 2). Selle eesmärk on motiveerida pooli kaaluma kompromissettepanekut ja sellega aidata kaasa TsMS § 4 lg-s 4 sätestatud kohtumenetluse kokkuleppel lõpetamise eesmärgi saavutamisele⁴⁰. TsMS § 163 lg 1 sisalduvate alternatiivide vahel valimine on kohtu kaalutusotsus, samuti on kaalutusõigus TsMS § 163 lg 2 kohaldatavuse hindamine⁴¹.

---

³⁹ RKTkm 3-2-1-142-10, p 10.

⁴⁰ U. Volens, M. Maksing. TsMS § 163 komm 1. – V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.

⁴¹ RKTko 3-2-1-136-13, p 18; RKTko 3-2-1-87-13, p 15.

2. Menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon

2.1. 2006. a regulatsioon – eesmärgid ja tulemused

Esimene tsiviilkohtumenetluse seadustik jõustus 01.09.1998, enne seda kehtis Eestis 15.09.1993 jõustunud tsiviilkohtupidamise seadustik (TsKPS). 1998. aastal jõustunud TsMS-s⁴² menetluskulude kindlaksmääramise menetluse regulatsioon puudus. Samuti oli menetluskulude asemel kasutusel mõiste “kohtukulud” (riigilõiv, asja läbivaatamiskulud ja kassatsioonkautsjon) ja advokaadikulud kuulusid asja läbivaatamise kulude alla. Kohtukulude jaotust korraldas TsMS § 60, mille lõike 1 kohaselt poole taotlusel, kelle kasuks lahend tehti, mõisteti teiselt poolelt välja vajalikud ja põhjendatud kohtukulud. TsKPS-s kulude vajalikkuse ja põhjendatuse kriteeriume ei tuntud, mistõttu tõi 1998. aasta TsMS endaga kaasa kohtukulude hüvitamist nõudvale poolele kohustuse hakata kulude vajalikkust ja põhjendatust tõendama⁴³. Vajalikkuse ja põhjendatuse kriteerium puudutas ka advokaadikulude väljamõistmist ning oli seotud hagi rahuldamise osaga või justiitsministri kehtestatud suurusega⁴⁴. Poolel oli õigus nõuda kulude hüvitamist vaid siis, kui ta oli kulude nimekirja ja kuludokumendid esitanud kohtule enne kohtuvaidlusi. Hüvitatavate kulude suurus määrati kindlaks asja sisulise lõpplahendiga ehk põhimenetluses ning kohtu poolt välja mõistetud kohtukulusid sai vaidlustada kohtuotsuse peale kõrgema astme kohtule kaebuse esitamisega.

Materiaalõigust muutvad regulatsioonid ja informatsiooniühiskonna ootused tingisid kohtumenetluse regulatsiooni kaasajastamise vajaduse. Selle tagajärjel jõustus 01.01.2006 kehtiv tsiviilkohtumenetluse seadustik⁴⁵, mis tõi endaga kaasa menetluskulude kindlaksmääramise osas põhimõttelised muudatused⁴⁶ ning mille väljatöötamise peamiseks eeskujuks oli Saksa ZPO. Kohtukulude mõiste asemel võeti kasutusele mõiste menetluskulud ja kehtestati varasemalt kehtinud seaduses puudunud eraldi menetluskulude kindlaksmääramise menetlus. Menetluskulude täpne väljaarvutamine toimus menetlusosalise taotluse alusel pärast menetluskulude põhimõttelise jagunemise otsuse jõustumist 30 päeva

⁴² Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 1998, 43, 666.

⁴³ K. Kukkes 2016, lk 472; J. Odar. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust. Juridica X/1998, lk 493.

⁴⁴ Kohus mõistis teiselt poolelt välja vajalikud ja põhjendatud kulud tema esindaja asjast osavõtnud advokaadi abi eest: 1) hinnaga hagi puhul kuni 5% hagi rahuldatud osast hagejale või kuni 5% hagi rahuldamata jäetud osast kostjale; 2) hinnata hagi puhul kohtu määramisel, kuid mitte üle justiitsministri kehtestatud suuruse.

⁴⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26,197.

⁴⁶ Tsiviilkohtumenetluse seadustik 208 SE algtekst, lk 124, 133-134. –

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4343fca8-f625-3b19-9916-b7c4402ee41d/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustik> (29.11.2017)

jooksul. Praktilistest kaalutlustest lähtudes nägi regulatsioon ette menetluskulude kindlaksmääramise pärast põhimenetluse lahendi tegemist ehk järelmenetluses eraldi hagita menetlusena. Teatud juhtudel võis kohus menetluskulud määrata kindlaks lõpplahendis – kompromissi või hagist loobumise korral, hiljem neid võimalusi täiendati sama võimalusega tagaseljaotsuses ja maksekäsu kiirmenetluses⁴⁷. Üldjuhul pidi aga menetluskulude täpne väljaarvutamine toimuma menetlusosalise taotluse alusel pärast menetluskulude põhimõttelise jagunemise otsuse jõustumist. Eraldiseisva menetluskulude kindlaksmääramise menetluse eesmärgiks oli:

- 1) lahutada põhiasja ja kulude otsus, võimaldamaks põhiotsuse eraldi täitmist, sest sageli esines olukord, kus otsus vaidlustati üksnes kulude osas⁴⁸;
- 2) vabastada kohtud enne otsuse jõustumist aeganõudvast ja keerulisest kulude arvestamisest, sest see on mõistlik alles siis, kui otsusele ei saa enam edasi kaevata ehk ei teki enam täiendavaid kulusid ning kulude põhimõtteline jagunemine on samuti lõplikult ära otsustatud.

Menetluskulude ulatuse kindlaksmääramisel sai keskse tähendusega tsiviilasja hind, milleks viidi sisse vastav põhjalik regulatsioon tsiviilasja hinna määramiseks. Lisaks reguleeriti õigusabikulude hüvitamise ulatus Vabariigi Valitsuse määrusega sätestatud piirmääradega. Senine nn 5% kulude hüvitamise regulatsioon soosis ühekülgse suurte hagihindadega lahendeid ja jättis tähelepanuta väikese hagihinnaga asjad, mistõttu oli senise regulatsiooni vastavus põhiseadusele kaheldav. Menetluskulude kindlaksmääramine toimus määrusega, mida võis teha ka kohtunikuabi, hiljem ka kohtujurist⁴⁹. Määruse peale võis esitada määruskaebuse ringkonnakohtule, kui kaebuse hind ületas 3000 krooni ning vaidlustamisega seonduvad kulud jäeti menetlusosaliste kanda.

TsMS muudatuste rakendamiseks andis 01.01.2006 jõustunud TsMS rakendamise seaduse⁵⁰ § 3 reegli, mille järgi enne 01.01.2006 alustatud menetluste puhul kohaldatakse menetluskulude jaotamisele ja kindlaksmääramisele enne 01.01.2006 kehtinud regulatsiooni. Menetluse alustamise aega määratleti hagi esitamise ajast lähtudes, kui hagi on kostjale kätte

---

⁴⁷ Karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seadus. – RT I 2008, 28, 180.

⁴⁸ Mitmed autorid (Ginter, Kukkes) on rõhutanud, et selle probleemi oleks saanud lahendada ka osalise jõustumismärke abil.

⁴⁹ Kohtute seaduse muutmise seadus. - RT I, 29.12.2012, 2.

⁵⁰ Tsiviilkohtumenetluse rakendamise seadus. - RT I 2005, 39, 308.

toimetatud. Õigusselguse huvides kohaldati sama korda ka juhul, kui mõni menetlusosaline kaasati menetlusse või vastuhagi esitati pärast 01.01.2006, kuid kohtul oli kohustus juhtida hiljem kaasatud menetlusosalise tähelepanu sellele, kuna vana korra kohaselt kuulusid menetluskulud väljamõistmisele vaid poole taotlusel⁵¹.

Praktikas tekitas 2006. aastal jõustunud TsMS probleeme. Advokaatide hulgas korraldatud küsitluse tulemustest selgus, et menetluskulude kindlaksmääramise menetlus on kujunenud ebamõistlikult pikaks ja kulude kindlaksmääramist reguleerivate õigusnormide erinevused erinevates menetlusliikides on põhjendamatud.⁵² Samuti leiti, et uus süsteem on senisest veel kulurikkam ja aeglasem ning kulude kindlaksmääramise kvaliteet ja kulutõhusus ei ole tõusnud⁵³. Näiteks 2012. aastal jõustunud asjades kestis menetluskulude kindlaksmääramise menetlus keskmiselt 309 päeva, sealhulgas lühim menetlus 7 päeva ja pikim 4,5 aastat ning sellest 175 päeva moodustas avalduste ja dokumentide vastaspoolele kättetoimetamine⁵⁴. Õiguskirjanduses asuti seisukohale, et kulude kindlaksmääramine pärast põhimenetlust on iseenesest põhjendatud, sest kulud on siis lõplikud, kuid esiteks soodustab see kulude “juurde kirjutamist” peale otsuse tegemist ja kulude kindlaksmääramise liigselt üldised reeglid ei võimalda kulude sisulist põhjendatust tegelikult hinnata. Teiseks venib kulude kindlaksmääramine kohtunikuabide poolt liigselt, mis on kohtute halb töökorraldus ja kulud võiks kindlaks määrata kohtunik. Leiti, et kohtunikuabid ei oska olemasolevate reeglite alusel kulude põhjendatust hinnata, kulude hüvitamine peaks olema toimingupõhine nagu nt riigi õigusabi kulude hüvitamisel.⁵⁵

Valitses rahulolematust sellega, et kulude kindlaksmääramise lahendeid said teha kohtunikuabid ja kohtujuristid, sest vaid asja menetlenud kohtunik oskab hinnata tsiviilasjaga seotud menetluskulusid ja kohtunike eemaldumine kulude kindlaksmääramise menetlusest ei ole põhjendatud⁵⁶. Heideti ette, et kohtunikuabidel ei saa olla kulude õiglaseks ja põhjendatud kindlaksmääramiseks asja lahendanud kohtunikuga võrdväärset teadmist vaidluse keerukuse ja selle kohta, kas menetlusosaline aitas kaasa asja lahendamisele mõistliku aja jooksul ning millises ulatuses on kulud vajalikud ja põhjendatud. Sellest tulenevalt ei saa kohtunikuabid

---

⁵¹ RKTko 3-2-1-105-10, p 16.

⁵² M. Vutt. Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise probleeme tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2009, lk 3.

⁵³ C. Ginter. Menetluskulude väljamõistmine tsiviilasjades. Kohtute aastaraamat 2011. Riigikohus 2012, lk 63.

⁵⁴ U-M. Peedosk. Menetluskulude kindlaksmääramise analüüs. Justiitsministeerium 2013, lk 3. -

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/halduskohtu-ja_tsiviilkohtumenetluse_kulude_kindlaksmääramine_1.pdf (29.11.2017)

⁵⁵ V. Kõve 2012, lk 673.

⁵⁶ C. Ginter 2011, lk 64.

kulude suurust kindlaks määrata kohtunikega samaväärselt õiglaselt, põhjendatult ja sama ajakuluga.⁵⁷ Justiitsministeeriumi analüüsist selgus, et kohtunikuabide poolt kulude kindlaksmääramise menetlused keetsid keskmiselt 2,5 korda kauem kui kohtunike menetlused ning avalduste ja dokumentide kättetoimetamine võttis kohtunikuabide menetlustes 1,5 korda rohkem aega⁵⁸. 2014. aastal tunnistas Riigikohtu üldkogu omakorda kohtunikuabidele ja kohtujuristidele menetluskulude kindlaksmääramise pädevuse andnud TsMS § 174 lg 8 põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks.

2.2. Põhiseadusvastaseks tunnistatud sätted ja nende mõju

04.02.2014 tunnistas Riigikohtu üldkogu põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks kohtute seaduse (KS) § 125¹ lg 2 ja TsMS § 174 lg 8 osas, milles need andsid kohtujuristile pädevuse teha tsiviilkohtumenetluses menetluskulude kindlaksmääramise määrus⁵⁹. Üldkogu asus seisukohale, et kehtiva TsMS-i alusel on menetluskulude kindlaksmääramine maakohtus käsitatav õigusemõistmisena PS § 146 esimese lause (“õigust mõistab ainult kohus”) mõttes, mida ei saa teha kohtuametnik.

Üldkogu seisukoha kohaselt ei ole kulude kindlaksmääramine põhiasja lahendamine, kuid olemuslikult on tegemist kahju hüvitamise nõude lahendamisega eriregulatsioonis sätestatud korras. Euroopa Inimõiguste Kohus on märkinud, et põhiasjast eraldiseisvat kohtukulude menetlust tuleb käsitada põhiasja jätkumisena ja seetõttu on see isiku tsiviilõiguste- ja kohustuste üle otsustamine⁶⁰. Maakohtus juristi tehtud lahendi jõustumisel on see sundtäidetav ning sellega tekitatakse, muudetakse ja lõpetatakse menetlusosalise varalisi õigusi ja kohustusi. Menetluskulude kindlaksmääramisel tuleb kohtul kulusid sisuliselt hinnata ja võtta seisukoht kulude põhjendatuse ja vajalikkuse kohta, mistõttu ei saa pidada kulude kindlaksmääramist üksnes tehniliseks ja arvutuslikuks toiminguks või õigusemõistmist ettevalmistava või korraldava tegevusena. Menetluskulude kindlaksmääramise määrus on kohtu kaalutusõiguse alusel tehtav otsustus, mille kohtulik kontroll on edasikaebemenetluses piiratud. Kohtus saab õigust mõista PS § 146 esimese lause tähenduses üksnes kohtunik PS § 147, 150 ja 153 mõttes, kuna kohtunik on ametisse nimetatud ja tema suhtes kohalduvad

⁵⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seondvalt teiste seaduste muutmise seaduse 545 seaduseelnõu seletuskiri, lk 4. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seondvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (29.11.2017)

⁵⁸ U-M. Peedosk 2013, lk 10.

⁵⁹ RKÜKo 3-4-1-29-13 p 43-45 koos eriarvamusega.

⁶⁰ EIKo 9815/10, Cepek vs Tšehhi, p 43.

põhiseaduses sätestatud tagatised ja piirangud ning sõltumatuse ja erapooletuse nõuded. Kohtujurist ei ole kohtunik PS § 147, 150 ja 153 mõttes ja seetõttu puudub tal pädevus teha menetluskulude kindlaksmääramise määrust.

Üldkogu otsusega jäid eriarvamusele kolm kohtunikku, kes leidsid, et PS § 146 esimesest lausest tuleneb, et kui õigusemõistmise funktsioon on antud kohtuametnikule, kes pole kohtunik, peab olema tagatud õigus vaidlustada nende otsuseid Eesti kohtus. Kohtujuristi poolt kindlaksmääratud menetluskulude puhul see nii on, sest määruse peale saab esitada määruskaebuse. Seetõttu ei ole kohtujuristile antud pädevus teha tsiviilkohtumenetluses menetluskulude kindlaksmääramise määrust vastuolus põhiseadusega.

26.06.2014 tunnistas Riigikohtu üldkogu põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks TsMS § 174 lg 8, millest tulenes kohtunikuabi õigus määrata kindlaks menetluskulusid⁶¹. Üldkogu kordas suuresti kohtuasjas nr 3-4-1-29-13 väljendatud seisukohti, mille järgi PS § 146 kohaselt võib õigust mõista üksnes kohus. Üldkogu leidis, et erinevalt kohtujuristist kehtivad kohtunikuabi kohta küll teatud kohtuniku ametikitsendused, kuid ka kohtunikuabil puuduvad kohtunikuga võrreldavad garantiid ja lisaks institutsionaalne sõltumatus (kohtunikuabi nimetab ametisse justiitsminister ja ametipalga kehtestab Vabariigi Valitsus), mis võimaldaks kohtunikuabi käsitada kohtunikuna PS §-de 147, 150 ja 153 tähenduses.

26.06.2014 Riigikohtu lahendis tunnistas üldkogu põhiseadusega vastuolus olevaks TsMS § 175 lg 3 alates 01.01.2006 kuni 31.12.2008 kehtinud redaktsiooni ning põhiseadusvastaseks ja kehtetuks TsMS § 175 lg 4, mis volitas Vabariigi Valitsust kehtestama lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad. Üldkogu leidis, et PS § 3 lg-s 1 esimeses lauses (riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel) on väljendatud parlamendireservatsioon ehk olulisuse põhimõte, mille kohaselt peab seadusandja kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegeerida täitevvõimule. Parlamendireservatsiooni üheks väljenduseks on PS § 104 lg 2, mille kohaselt saab teatud seadusi vastu võtta ja muuta üksnes Riigikogu koosseisu häälteenamusega, st teatud küsimusi saab reguleerida üksnes seadusega ega saa delegeerida täitevvõimule. Riigikogu häälteenamusega tuleb muuhulgas vastu võtta ka kohtumenetluse seadused.

---

⁶¹ RKÜKm 3-2-1-153-13 koos eriarvamusega.

Lepingulise esindaja kulude hüvitamise piirmäärade kehtestamine riivab menetlusosalise mitut põhiõigust (omandipõhiõigus § 32, kohtusse pöördumise õigus § 15 lg 1, edasikaebepõhiõigus § 25 lg 5) ja riive võib sõltuvalt asjaoludest olla intensiivne. Seetõttu on lepingulise esindaja kulude hüvitamise piirmäärade kehtestamine oluline küsimus PS § 3 lg 1 lauses väljendatud parlamendireservatsiooni mõttes. Kuna tegemist on kohtumenetluses tekkinud kulude hüvitamisega, kuulub küsimus ka olemuslikult kohtumenetluse seaduse (PS § 104 lg 2 p 14) reguleerimisalasse. PS § 104 lg-st 2 tulenevalt peab kohtumenetluses tekkinud kulude hüvitamise küsimus seega olema reguleeritud Riigikogu koosseisu hääلteenamusega vastu võetud seaduses.

Üldkogu määrusega jäid kohtunikuabi küsimuses eriarvamusele kaks (lahendi 3-4-1-29-13 eriarvamuses toodud põhjendustel) ja piirmäärade küsimuses kolm kohtunikku. Kohtunikud leidsid, et põhiseadusvastased pole TsMS-s olevad volitusnormid ja Vabariigi Valituse määrusega kehtestatud piirmäärad, vaid asjaolu, et TsMS ei võimalda kohtul lepingulise esindaja menetluskulusid välja mõista piirmääradest suuremas ulatuses. Isiku põhiõigustesse ei sekku intensiivselt volitusnorm, vaid asjaolu, et kohus ei saa piirmäärasid ületada, kui ta seda vajalikuks ja põhjendatuks peab. Kohtunike arvates saaks asjakohase regulatsiooni puudumise TsMS-s tunnistada põhiseadusvastaseks vaid siis, kui kohus tuvastaks kohtuasjas, et vajalikud ja põhjendatud õigusabikulud ületavad määrusega kehtestatud piirmäärasid, kuid seda kohtuasjas tuvastatud ei ole. Kohtunike arvates ei kuulu olemuselt kohtumenetluse seaduse reguleerimisalasse mitte piirmäärade kehtestamine, vaid selle sätestamine, et kohtul on õigus lepingulise esindaja õigusabikulud teistelt menetlusosalistelt välja mõista nii piirmääradest väiksemas kui ka suuremas ulatuses või jätta need välja mõistmata. Piirmäärade mõte on siiski üheselt mõistetav - võimaldada menetlusosalistel prognoosida neilt väljamõistetavate kulude suurust ja otsustada menetluse jätkamise üle.

Eeltoodud sätete põhiseadusvastaseks tunnistamisel olid menetlusosaliste jaoks erinevad mõjud. Kuigi piirmäärade kohta on avaldatud arvamust, et neid kehtestanud määrus oli niivõrd üldine ja piirmäärad sedavõrd suured, et sisulist abi neist ei olnud⁶², siis teatava kulude ettenähtavuse nad menetlusosalistele siiski tagasid. Piirmäärade kaotamine võttis menetlusosalistelt igasuguse võimaluse prognoosida hüvitamisele kuuluvate menetluskulude suurust ning selle mõju oli menetlusosalistele negatiivne. Kohtunikuabi läbiviidud menetluste

---

⁶² V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse põhiprobleemid riigikohtuniku ja õppejõu vaatevinklist. Kohtute aastaraamat 2013, lk 30.

peamisteks miinusteks peeti asjaolusid, et ametis oli vaid paar kohtunikuabi kõigi asjade peale ja kulud määrati kindlaks toimikupõhiselt, omamata taju tegelikust menetlusest⁶³. 2012. aasta Justiitsministeeriumi analüüsis tuvastati, et kohtunikud menetlesid asju kohtunikuabidest 2,5 korda kiiremini. Seetõttu võib eeldada, et TsMS § 174 lg 8 kehtetuks tunnistamise mõju oli menetlusosalistele positiivne, kuna kulude kindlaksmääramise menetlused kindlasti kiirenesid ja paranes nende kvaliteet, kuid samaaegselt kannatas seeläbi põhimenetluste kestus. Kohtujuristide kulude kindlaksmääramise pädevuse kehtetuks tunnistamise mõju on keerulisem hinnata, kuna nimetatud ametikoht loodi kohtusüsteemi kõigest aasta enne vastava sätte kehtetuks tunnistamist ning kohtujuristide läbiviidud menetluste kvaliteeti ei ole kunagi analüüsitud. 2013. aasta kohtute aastaraamatus on välja toodud, et 2013. aasta statistika järgi lühenes pärast kohtujuristide värbamist menetluskulude kindlaksmääramise asjades menetlusaeg ligi 56%⁶⁴. Sellest ei saa aga järeldada kohtunikuabidest märkimisväärselt suuremat efektiivsust. Nimetatud tendents esines eelkõige ikkagi seetõttu, et kohtusüsteemi värvati lühikesel perioodil märkimisväärne lisaresurss. Ometi võib eeldada, et kohtujuristide kulude kindlaksmääramise pädevuse kehtetuks tunnistamise mõju oli menetlusosalistele pigem positiivne. Olenemata sellest, kas tänases olukorras koostab töökorralduslikult kulude kindlaksmääramise lahendi kohtunik ise või valmistab selle talle ette teda abistav kohtujurist kohtuniku juhiste järgi, sisaldub lahendis erinevalt varasemast kohtuniku taju tsiviilasjaga seotud menetluskuludest, mis tõstab lahendite kvaliteeti.

2.3. Kehtiv kord alates 2015. a – eesmärgid ja kriitika

01.01.2015 viidi TsMS menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooni sisse taas põhimõttelised muudatused⁶⁵. Muudeti alates 2006. aasta TsMS jõustumisest kehtinud nn kaheastmelise menetluskulude kindlaksmääramise süsteemi ning loodi taaskord üheastmeline süsteem, kus kulud määratakse kindlaks selle kohtumenetluse raames, millega kulud kaasnesid.

2015. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku muudatuste peamisteks eesmärkideks oli:

- 1) luua võimalused selleks, et menetluskulude hüvitamisele õigustatud isik saaks lahendi menetluskulude kindlaksmääramise kohta senisest märkimisväärselt kiiremini;

---

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Kohtute aasta, Kohtute aastaraamat 2013. Riigikohus, kommunikatsiooniosakond, lk 7.

⁶⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 545 seaduseelnõu seletuskiri, lk 1-7.

2) tõsta ja ühtlustada menetluskulude kindlaksmääramise lahendite kvaliteeti.

Nende eesmärkide elluviimiseks loodi regulatsioon, mille kohaselt määratakse kulud kindlaks põhiasjaga samas menetluses koos kulude jaotusega olenemata taotluse esitamisest (TsMS § 174 lg 1) ning kulud määrab kindlaks põhiasja menetleja ehk kohtunik. Samas jätsid TsMS § 174 lg 2 ja § 177 lg 2 kohtule võimaluse määrata kulud kindlaks ka peale lõpplahendi jõustumist mõistliku aja jooksul, kui kulude kindlaksmääramisele kuluv aeg takistaks lõpplahendi tegemist.

Uue regulatsiooni kohaselt kui kulude suurus määratakse kindlaks lõpplahendis, määrab kohus kulude suuruse kindlaks iga kohtuaste oma menetluses ning kui esimese astme kohus kulusid lõpplahendis kindlaks ei määra, ei tee seda ka kõrgema astme kohus, vaid kulud määrab kindlaks asja menetlenud maakohus määrusega pärast lõpplahendi jõustumist (TsMS § 174 lg 2-4, § 177 lg 2). See pidi motiveerima maakohut määrama kulud kindlaks juba lõpplahendis, sest vastasel juhul, kui lahend kaevatakse edasi, peab maakohus hiljem kindlaks määrama ka muude kohtuastmete menetluse seonduvalt kantud kulud.

Kohus ei pea tegema kirjalikku määrust selle kohta, kas ta otsustab menetluskulude kindlaksmääramise kasuks lõpplahendis või määrab kulud kindlaks peale lõpplahendi jõustumist (TsMS § 177 lg 2). Kuid kui kohus ei määra kulusid kindlaks lõpplahendis, märgitakse lõpplahendi resolutsiooni, et kulud määratakse kindlaks pärast otsuse jõustumist määrusega (TsMS § 442 lg 6²). Otsus, kas kulud määrata kindlaks põhi- või järelmenetluses on kohtu kaalutusõigus, mis langetatakse menetlusökoonoomia põhimõtet silmas pidades. Põhimenetluses määratakse kulud kindlaks siis, kui see ei takista otsuse tegemist, s.t ei ole liiga aja- ja ressursikulukas.⁶⁶ Kuna kulude kindlaksmääramise järelmenetluses näeb seadus ette erandina, peaks kohus selle võimaluse kasutamisel asja lõpetavas lahendis põhjendama, miks kohtu arvates kulude rahaline kindlaksmääramine takistaks lõpplahendi tegemist. Samas kui lahendis kohtu valikut põhjendatud ei ole, ei tohiks seda pidada selliseks puuduseks, mis annab iseseisva aluse lahendi tühistamiseks.⁶⁷

TsMS § 176 lg-s 1 sätestati, et menetluskulude nimekiri ja kuludokumendid tuleb esitada kohtule enne kohtuvaidlusi (kirjalikus menetluses kohtu määratud tähtaja jooksul). See võimaldab dokumendid kohe istungil vastaspoolele kätte toimetada ning aitab vältida kulude

⁶⁶ RKÜKo 3-2-1-146-15, p 79.

⁶⁷ U.Volens, S. Johanson. TsMS § 174 kamm 3.1. – V.Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.

kindlaksmääramise avalduse ja dokumentide kättetoimetamisega kaasnevat olulist ajakulu, sealhulgas dokumentide kättesaamisest hoidumist menetlusosaliste poolt. Seadusandja leidis seletuskirjas, et võrreldes senise korraga on uues korras dokumentide kättetoimetamise osas selge eelis ja kulude kindlaksmääramine muutub ainuüksi kättetoimetamisele kuluvat aega arvestades oluliselt kiiremaks.

Praktikas oli üleminek uuele korrale võrdlemisi problemaatiline. Näiteks puudusid uuel redaktsioonil rakendussätted, mille tõttu kerkis küsimus, kuidas määrata kindlaks kulusid poolleiolevates menetlustes. Riigikohus leidis, et rakendusprobleemide ületamiseks tuleb kulude kindlaksmääramise sätteid tõlgendada selliselt, et tsiviilasjades, mille lõpplahend kasvõi ühes kohtuastmes on tehtud enne 01.01.2015, ilma et menetluskulud oleks kindlaks määratud, määrab kogu asja menetluskulud kindlaks maakohus määrusega pärast tsiviilasja lõpplahendi jõustumist, andes menetlusosalistele mõistliku tähtaja kulude nimekirja ja dokumentide esitamiseks ning kohustatud isikule vastuväite esitamiseks. Kui menetlusosaline kulude nimekirja ei esita ja ei teata, et ei soovi kulude hüvitamist, määrab maakohus kindlaks sellise kulu, mida on võimalik määrata tsiviilasja materjalide alusel (eelkõige riigilõiv).⁶⁸

Lisaks oli TsMS-st välja jäetud menetluskulude nimekirja esitamata jätmisega kaasnevad tagajärjed, kuigi seaduseelnõu seletuskirjas oli selgelt märgitud, et kui menetlusosaline menetluskulude nimekirja ja kulude koosseisu ei esita, siis kohus menetluskulusid kindlaks ei määra⁶⁹. TsMS § 176 lg 1 kohaselt kui asi vaadatakse läbi kohtuistungil, siis esitatakse menetluskulude nimekiri kohtule enne kohtuvaidlusi ning istungiga seonduvate kulude nimekirja esitamine toimub kohtu määratud tähtaja jooksul. Praktikas võib esineda sellega probleem, kui kogu kulude nimekiri esitatakse peale kohtuistungit, kuid kohtu määratud tähtajaks. Ühel konkreetsel juhul esitas menetlusosaline kulude nimekirja kõikide kulude kohta (ka nende, mille kohta tuli nimekiri esitada enne kohtuvaidlust). Kuigi TsMS-s regulatsiooni arvestades võiks järeldada, et kohtul on õigus jätta kindlaks määramata kuld, mille nimekiri tuli esitada enne kohtuvaidlusi, siis Riigikohus asus selles küsimuses teisele seisukohale. Riigikohus leidis, et kõigi kulude kohta ühtse nimekirja esitamine aitab kaasa menetlusökonoomia saavutamisele ja asja lahendamisele mõistliku aja jooksul⁷⁰. Seega asus Riigikohus seisukohale, et kõigi kulude nimekirja esitamine on lubatud vaatamata sellele, et

---

⁶⁸ RKTko 3-2-1-147-14, p 22.

⁶⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 545 seaduseelnõu seletuskiri, lk 1.

⁷⁰ RKTkm 3-2-1-60-16, p 13.

seadus näeb ette kulude nimekirja mitmes etapis esitamise. Võib pidada küsitavaks, kas selline tõlgendus on menetluskulude kindlaksmääramise sätetega kooskõlas⁷¹.

Probleeme on tekitanud ka olukorrad, kus maakohus on kindlaks määranud vaid ühe menetlusosalise kulud (hagi rahuldamine täies ulatuses) või on kulude kindlaksmääramise vajadus puudunud (kulude jätmine poolte endi kanda) ning kõrgema astme kohus on teinud otsuse, millega muudab kulude jaotust. TsMS sätete kohaselt peaks sellisel juhul kõrgema astme kohus määrama kindlaks selle menetlusosalise kulud, kelle kulusid madalama astme kohus kindlaks ei määranud. Riigikohus asus aga seisukohale, et kui maakohus määrab kindlaks vaid ühe poole kulud, siis ringkonnakohus muutes maakohtu otsust ja menetluskulude jaotust või tehes uue otsuse, võib jätta menetluskulud kindlaks määramata ja kulude kindlaksmääramine toimub tervikuna maakohtus. Ringkonnakohus võib selliselt toimida, kui on vaja hinnata menetluskulude vajalikkust ja põhjendatust diskretsiooni alusel. Kirjeldatud olukordades teisiti toimimine põhjustaks segadust, ühes ja samas kohtuastmes kantud kulude kindlaksmääramise erineva kohtupraktika väljakujunemist ning kitsendaks menetlusosaliste õigust kulude kindlaksmääramist vaidlustada või juhul, kui kulud määraks esimesena kindlaks Riigikohus, siis isegi välistaks seda.⁷² Ühelt poolt selline tõlgendus lihtsustab Riigikohtu ja ringkonnakohtute tööd, kuid teiselt poolt raskendab maakohtute tööd, kelle jaoks toob see kulude kindlaksmääramise põhimenetlusest järelmenetlusse. Samas on loogiline, et menetluskulud peab jaotama alama astme kohus ja seda ka juhul, kui asi saadetakse tagasi üksnes osaliselt, sest menetluskulude lõplik jaotus saab selguda üksnes siis, kui lahendatud on kõik menetluses esitatud nõuded ja on selgunud, millises ulatuses nõuded rahuldatakse⁷³. Siiski jääb sellist tõlgendust arvestades saavutamata seadusandja eesmärk kiirendada kulude kindlaksmääramise menetlust määrates kulud kindlaks põhimenetluses.⁷⁴

Eeltoodust tulenevalt on uue korra rakendamine olnud algusest peale problemaatiline, selle puudusteks võib pidada rakendussätete puudumist, menetluskulude nimekirja esitamata jätmise tagajärgede sätestamata jätmist ja ebaselgust, kuidas teatud sätted praktikas rakenduma peaks. Puudustele lahenduse leidmine on jäetud kohtupraktika ülesandeks, kuid

---

⁷¹ K. Kukkes 2016, lk 475.

⁷² RKTKo 3-2-1-142-15, p 21, 22.

⁷³ RKTKo 2-14-11930, p 20.

⁷⁴ K. Kukkes 2016, lk 475.

samas on lahendused, mida kohtupraktika pakub olnud küsitavad arvestades seadusandja eesmäärke uue korra loomisel.⁷⁵

Juba uue korra kehtestamise eelselt avaldasid kriitikat paljud õigusspetsialistid. Riigikohtunik Villu Kõve oli seisukohal⁷⁶, et kaheastmeline kulude kindlaksmääramine on põhjendatud ja üheastmeline süsteem pärsib ja komplitseerib eriti menetluse korral läbi mitme kohtuastme menetlust, sest pooltel on vajalik pidev valmisolek kulude nimekirjaga välja tulla, samuti suureneb edasikaebamine põhilahendite osas ning ringkonnakohtute ja Riigikohtu töökoormus. Samuti leidis riigikohtunik, et 2006. aasta kulude kindlaksmääramise korra suurimaks probleemiks sai kohtute endi töökorraldus, mis seda toimima ei pannud ja korralageduse põhjustasid ning selles ei saa süüdistada seadust.

Advokaat Martin Raude rõhutas, et muudatustega pöörduti sisuliselt tagasi kuni 31.12.2005 kehtinud kulude kindlaksmääramise korra juurde, kuid samas ei selgitanud seadusandja veenvalt, kuidas on välistatud, et koos varem kehtinud korraga ei taaselustata asjaolusid, mille tõttu just 2006. aastal otsustati kulude kindlaksmääramise korda muuta. Advokaat meenutas, et kulude kindlaksmääramise menetlus lahutati põhiasjast eesmärgiga vabastada kohtud enne lõpplahendi jõustumist aeganõudvast ja keerulisest kulude arvestamisest, nii et kulud saaksid lõplikult ja täpselt kindlaks määrata siis, kui kulude jaotust enam edasi kaevata ei saa.⁷⁷

Riigikohtul ja ringkonnakohtutel tekkis seisukohas seaduseelnõu kohta⁷⁸ põhjendatud küsimus, miks ei piisa 2006. aasta korra probleemide lahendamiseks eelkõige töökorralduslikest muudatustest ja Vabariigi Valitsuse määruse detailsemaks muutmisest, et tagada senise kulude kindlaksmääramise menetluse tõhustamine. Kohtutel jaoks puudus eelnõus sisuline põhjendus, miks eelistati menetluse reegleid vaid teatud määral täpsustavale meetmele tsiviilkohtumenetluse reeglistiku järjekordset olulises ulatuses muutmist. Kohtud leidsid, et menetluslike probleeme annaks lahendada töökorralduse puuduste ja ressursside vähesuse kõrvaldamisega, mis ei eelda seaduse muutmist. Samuti ei nähtunud kohtutele, et põhjuseid, miks enne 2006.a kehtinud regulatsiooni muudeti, enam ei eksisteeriks ja millised meetmed kavandatava regulatsiooni puhul samad ohud välistaks. Seega oli kohtute jaoks kaheldav, kas eelnõuga kavandatud eesmärgid on selliselt saavutatavad. Kohtute arvamusel ei

---

⁷⁵ *Ibid*, lk 481.

⁷⁶ V. Kõve 2013, lk 29-30.

⁷⁷ M. Raude. Esindajakulude kindlaksmääramine tsiviilkohtumenetluses. *Juridica II* 2014, lk 142.

⁷⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 545 seaduseelnõu seletuskiri lisa 1.

muuda uus kord kulude kindlaksmääramist kiiremaks ja tõhusamaks, sest kohtule on antud kaalutusõigus, kas kohtuotsuses kulude kindlaksmääramine on otstarbekas või ei ole. Igal juhul tuleb samad toimingud teha põhimenetluses ning kulude kindlaksmääramise menetluse kiirus on lihtsalt petlikult näiv ja põhimenetlust venitav.

Seaduseelnõu kohaselt kaalus seadusandja ka teisi, menetlusseadustikku põhjalikku muutmist mittedõudvaid lahendusi, kuid nende kasuks ei otsustatud õiguspoliitilise otsuse tulemusel, mille kohaselt ei peetud kohtutoimingute detailset riiklikku hinnastamist piisavalt põhjendatuks. Samuti leidis seadusandja, et kulude kindlaksmääramise eraldi menetlusse jätmine ei pruugi tagada eesmärgiks olevat kiiremat ja tõhusamat menetlust.⁷⁹ Sellega seadusandja kohtute tõstatatud küsimustele põhjendatud vastust ei andnud ja kõlama jäi Riigikohtu arvamus, et Vabariigi Valitsuse määruse muutmise soovimatus näitab soovi eelistada ühe mõjuka huvigrupi majanduslikke huve, mitte kehtestada menetlusosaliste jaoks selgemalt ettenähtav ja senisest õiglasem menetluskulude hüvitamise kord.

2.4. Edasised suunad

Peale uue korra rakendumist on õigusspetsialistid avaldanud, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku kehtivuse ajal on kasutusel olnud sisuliselt kolm erinevat korda ning kuigi korra muutmist on põhjendatud põhimõtteliselt ühtemoodi (menetluse kiirendamine), ei ole tulemus siiski selline nagu seadusandja seda soovinud on⁸⁰. Selle kõige valguses on sobilik küsida, kas õiguspoliitiliselt on kehtiv kulude kindlaksmääramise regulatsioon mõistlik osas, millega see näeb ette kulude kindlaksmääramise kohtu poolt igas kohtuastmes menetlust lõpetava lahendi osana. TsMS algse eelnõu (208 SE) koostajate arvates oli kulude lõplik ja täpne arvestamine otstarbekas siis, kui lahendit ei saanud enam vaidlustada, st täiendavaid kulusid ei teki ja nende jagunemine on lõplikult otsustatud. See eesmärk peaks olema oluline ka kehtiva korra puhul, kuid 2015.a jõustunud muudatused seda eesmärki enam ei toeta. Hoolimata seadusandja mitmekordsest erineval viisil otsustamisest, oleks tulevikus õige selle regulatsiooni ülevaatamise juurde tagasi tulla ja kaaluda uuesti muutmist selliselt, et kulud määratakse kindlaks pärast põhimenetluse lõppu. Selline otsus eeldaks ka seadusandja detailsemate reeglite kehtestamist selle kohta, kuidas kulude kindlaksmääramine käima peab,

---

⁷⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse 545 seaduseelnõu seletuskiri, lk 7.

⁸⁰ K. Kukkes 2016, lk 481.

mis võimaldaks kindlaksmääramist ka kohtunikuametnike poolt, kes ei pea ilmingimata olema kohtuniku staatuses.⁸¹

Kujunenud olukorras oleks advokaatidel ja kohtunikel mõistlik koos analüüsida, milline õigusabikulude hüvitamise ulatus peaks olema ja siis see ka seaduses võimalikult selgelt sätestada. Mõistlik oleks vähemalt suuremates asjades toimingupõhine hüvitamine, mis annaks võimaluse rakendada kulude kindlaksmääramisel ka kohtuametnikke.⁸² Ka õiguskantsler avaldas piirmäärade küsimuses arvamust, et seadusandja peab küll kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ja ei tohi nende sätestamist delegeerida täitevvõimule, kuid see iseenesest ei keela selgelt määratletud ja piiritletud volitusnormi alusel anda seadusandjal Vabariigi Valitsusele pädevust ja volitust täpsustada kulude arvutamise tingimusi ja korda, sh nende suuruseid. Seega peaks seadusandja looma põhimõttelise meetodilise korra kulude arvutamiseks ja konkreetsete piiratavate põhiõiguste piirid.⁸³ Seega arvestades valdkonna praktilist tähtsust, menetluse kiirendamise ja ettenähtavuse suurendamise vajalikkust, oleks seadusandjal arukas kehtestada konkreetsem esindajakulude hüvitamise piiramise regulatsioon. Nii on see mitmetes teistes riikides – Saksamaal seadusjärgsed tasumäärad hinna- ja toimingupõhiselt, Šveitsis ja Austrias kehtestatud tariifide järgi.⁸⁴

Saksamaal kehtib sarnaselt Eestis 2006.a kehtestatud menetluskulude kindlaksmääramise kaheastmeline süsteem. Koos põhiasjaga teeb kohtunik otsuse menetluskulude jaotuse kohta. Avalduse menetluskulude kindlaksmääramiseks saab esitada peale põhimenetluse lahendi jõustumist esimese astme kohtule (ZPO § 103). Menetluskulude kindlaksmääramine on antud kohtunikuabi (*Rechtspfleger*) pädevusse kohtunikuabi seaduse⁸⁵ (RPflG) § 21 lg 1 alusel. Selline korraldus kannab menetluse lihtsustamise eesmärki⁸⁶.

Saksamaal tasustatakse juristide teenust kas lähtudes juristide tasustamise seadusele (RVG) või kirjaliku tasukokkuleppe alusel, mis on alternatiiviks seadusest tulenevatele tasudele⁸⁷. Kui jurist esindab klienti kohtus, ei tohi kokkulepitud tasu olla väiksem seaduses sätestatud.

---

⁸¹ U. Volens, S. Johanson 2017, lk 823.

⁸² V. Kõve 2013, lk 30.

⁸³ N. Parrest 2014, p 21, 24, 30.

⁸⁴ V. Kõve, E-K. Velbri 2017. TsMS § 175 kamm 3.4.4., kamm 2.7. – V. Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.

⁸⁵ *Rechtspflegergesetz*. – https://www.gesetze-im-internet.de/rpflg_1969/index.html (12.02.2018)

⁸⁶ Jaspersen. ZPO § 91 Rn 5.

⁸⁷ Verfahrenskosten Deutschland. Das Europäische Justizportal. – https://e-justice.europa.eu/content_costs_of_proceedings-37-de-de-do?member=1 (12.02.2018)

Seaduses sätestatud kõrgema tasu võib kokku leppida, kuid sealjuures on juristil teavitamiskohustus. Näiteks kui juristi tasu põhineb nõude suurusel, peab ta kliendi tähelepanu sellele juhtima enne, kui talle on antud volitus esindamiseks (BRAO § 49b lg 5). Samuti kui kliendiga sõlmitakse kokkulepe tasu suurusel, peab jurist juhtima kliendi tähelepanu sellele, et kulude hüvitamise korral hüvitatakse ainult seadusjärgsed kulud (RVG § 3a lg 1).

Juristide tasustamise seadus (RVG) sisaldab kahte lisa, millest lisa nr 1 sätestab kindlasummalised tasud või tasuvahemikud, mida kohaldatakse erinevate toimingute suhtes. Tasu tase määratakse üldjuhul kindlaks nõude suuruse järgi või nõude suurusel põhinevate tasude vahemikes sätestatakse maksimaalne ja minimaalne tasu. Nõude suurusel põhinevad baastasud on sätestatud seaduse lisas nr 2. Näide: Õigusvaidlus käib 5000 euro väärtuse eseme üle. RVG lisa nr 2 tabeli kohaselt vastab selline nõue nõude suurusel “kuni 5000 eurot”, millele kohaldub baastasu “303,00 eurot”. RVG lisa 1 tabeli 4. osa sätestab omakorda tasumäärad tsiviilasjades. Menetlustasu (hagi esitamine) tsiviilasjades on 1,3. Seega 5000 eurose nõude puhul tuleb nõude suurusel vastav 303 eurone tasu korrutada nimetatud kordajaga ning juristi menetlustasu suurus on 393,90 eurot. Menetlustasule lisandub näiteks esindustasu esindamise eest istungil või kirjalikult kordajaga 1,2 ehk 363,60 eurot ning lisa nr 2 7. osast posti- ja kommunikatsioonikulud 20 eurot ja käibemaks 147,73 eurot.⁸⁸ Esindustasule võib lisanduda ka lisatasu 0,3 juhul, kui kohtuasjas toimub vähemalt 3 istungit või kompromissi saavutamise korral võib lisanduda kompromissitasu 1.0 jms. Toimingud, nende sisu ja kordajad erinevad vastavalt vaidluste valdkondadele ja eripäradele ning juhul, kui tegu on kohtuvälise õigusabiga. Kordajad võivad vastavalt toimingutele olla määratud ka kordajate vahemikuna (0,5-1,5) või summade vahemikuna (50€-550€). Sobiv juristi tasu tuleb sel juhul kindlaks määrata RVG lisade ettenähtud vahemikust, võttes arvesse kõiki asjaolusid (töö ulatus, raskusaste, kohtuasja tähtsus, kliendi finantsolukorda, juristi vastutus).

RVG-s sätestatud tasumäärad on need, millest kohus lähtub menetluskulude kindlaksmääramisel, sest ZPO § 91 lg 2 kohaselt tuleb kohtumenetluses hüvitada lepingulise esindaja seadusjärgsed tasud ja kulud. Seadusjärgsete kulude hüvitamise regulatsioon tugineb

---

⁸⁸ Kostenfestsetzungsverfahren, §§ 103 ff. ZPO. Jura Online. – <https://jura-online.de/lernen/kostenfestsetzungsverfahren-103-ff-zpo/2961/excursus> (12.02.2018)

põhimõttele, et menetlusosalisel peab olema võimalus kasutada menetluses juristi abi, muresemata majanduslike riskide pärast, mis sellega kaasnevad⁸⁹.

Juristide tasustamise seadus RVG kehtib alates 01.07.2004, mil see asendas alates 1957. aastast kehtinud föderaalsete juristide tasu korra (*Bundesrechtsanwaltsgebührenordnung*, BRAGO). RVG kehtestamisel oli seadusandja eesmärgiks juristide kulude ja tasustamise regulatsiooni kergemaks ja klientide jaoks läbipaistvamaks muutmise ning juristide tasude viimine vastavusse toimingute mahu ja keerukusega. Kohtuväliste toimingute tasude suurendamisega sooviti soodustada kohtuväliste lahenduste leidmist ja seekaudu kohtute töökoormust vähendada, juristide tasustamise struktuuri muutmisega soodustati juristide tasu tõusu.⁹⁰ Seega on Saksa menetluskulude kindlaksmääramise menetluslik kord olnud muutumatu, kuid kaasajastamist on vajanud juristide tasu hinnastamise põhimõtted.

Lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärade määrase eelnõu seletuskirja kohaselt võeti 2006. aastal piirmäärade kehtestamisel eeskujuks eelnimetatud Saksamaa RVG, mis tol ajal oli Euroopa üks uuemaid advokaaditasu aluseid sätestav õigusakt⁹¹. Käesoleva töö autor leiab, et RVG ja Eestis kehtinud määrase lahendused on oma olemuselt täiesti erinevad. Kui RVG lahendus on üles ehitatud toimingupõhisele hüvitamisele ja võimaldab praktikas tsiviilasja hinnast lähtudes välja arvutada hüvitatavate kulude suuruse, siis Eesti lahendus märkis vaid üldise maksimaalselt hüvitatavate kulude piiri, mis aga ei võimaldanud määratleda, millises ulatuses kulud konkreetses kohtuasjas hüvitamisele kuuluvad. Seletuskirjas selgitati, et selline RVG-st erinev lahendus loodi selguse ja läbipaistvuse huvides, kuid seda eesmärki see sellisel kujul tegelikult ei teeninud. Eeltoodust tulenevalt võib väita, et puudulik eeltöö või liigne kiirustamine ei võimaldanud seadusandjal tabada selgust ja majanduslike riskide maandamise võimalusi, mida pakub menetlusosalistele RVG-s sätestatud kulude hüvitamise regulatsioon.

Riigikohtunik V.Kõve on avaldanud arvamust⁹², et lähtudes seaduseelnõudest näeb Eesti seadusandja menetluse tõhustamise põhilise teena pidevat menetlusseaduse muutmist. Seaduse muutmise on riigile küll kõige lihtsam ja odavam võimalus üritada midagi praktikas

---

⁸⁹ Der zivilprozessuale Kostenerstattung und seine Durchsetzung nach den §§103ff ZPO. Die Juristische Schulung (JuS) 2010, 401.

⁹⁰ Berufsverband der Rechtsjournalisten e.V. Anwalt.org: Rechtsanwaltsvergütungsgesetz: Überblick zur anwaltlichen Vergütung. – <https://www.anwalt.org/rechtsanwaltsverguetungsgesetz/> (12.02.2018)

⁹¹ Määrase “Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad” eelnõu seletuskiri. - <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/8877e067-05b0-4d0f-ab10-8b7c77e9ada9#9schKHZX> (04.04.2018)

⁹² V. Kõve 2012, lk 662-663; V. Kõve 2013, lk 30-31.

muuta, kuid seadusega ettenähtud põhimõttelised muudatused juba kinnistunud korralduses või menetluses vajavad praktikas realiseerumiseks aega vähemalt 4-5 aasta ja mõned muudatused ei saagi realiseeruda, kui neid praktikas omaks ei võeta. Kui formaalsed muudatused (tähtajad) saavad selgeks kiiresti, siis kaalumisruumiga reeglite realiseerumiseks on vajalik seaduse muutmisele eelnev ja järgnev ulatuslik selgitustöö muudatuste sisu ja vajalikkuse kohta. TsMS reeglite pidev muutumine on muutunud osaks menetluse argipäevaks ning kohtunikel ja menetlusosalistel on sisuliselt iga paari aasta järel tulnud oma arusaamu seaduse järgi ümber seada. Selline ebastabiilsus toob endaga kaasa selle, et asjaosalised ei vaevu üks hetk muudatusesse süüvima, sest võib olla kindel, et paari aasta pärast reegel nagunii ära muudetakse. Arvestades paljude muudatuste kergekäelisust ja mitmete menetlusnormide põhiseaduse vastasust, on kriitiline suhtumine muudatusesse põhjendatud. Menetlusseaduse ebastabiilsus toob endaga kaasa ka kohtupraktika kõikumise ja ettearvamatused ning menetlusteooria puudumise. Halb tava on, et kui mõni menetlusreegel saab lõpuks Riigikohtu lahendite kaudu selgemaks, on seadusandja seda juba kas muutnud või asub muutma. Selliselt on raske võrrelda eri aegadel kehtinud menetlusnormide kohta antud hinnanguid ja mõistatada, kuidas uut normi tõlgendada võidakse.

Kõik eeltoodu avaldab otsest mõju menetluse kiirusele, sest kohus ja menetlusosalised ei tunne end menetlusreeglites kindlalt. Menetlusseaduse ebastabiilsus vähendab menetluse ettenähtavust ja suurendab juhuslikkust, pikendades keerukamate probleemide ilmnemisel menetlusaegu. Seega on menetluse kiirendamiseks vajalik menetlusõiguse stabiliseerimine ja selle muutmine vaid väga hästi põhjendatud juhtudel koos eelneva ja järgneva analüüsi, selgitustöö ja suure üksmeelsusega juristkonnas koos piisava rakendusperioodi ja arusaadavate üleminekusätetega.

Käesoleva töö autori arvates tuleks seadusandjal igal juhul praegune menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioon üle vaadata. Kuigi see tähendaks taaskord menetlusseaduse muutmist, on menetluskulude kindlaksmääramiseks vaja stabiilset ja selget regulatsiooni, mis tagaks ka menetlusõiguse püsivuse. Kehtiv regulatsioon, kus pöörduti ilma selgete põhjusteta tagasi varasema mittetoimiva korra juurde ja jäeti arvestamata varem püstitatud eesmärgid, seda ei ole. Asjaolu, et kehtival korral puudusid rakendussätted ja see sisaldas palju ebaselgust, mille lahendamine on jäetud kohtupraktika ülesandeks, näitab seadusandja kiirustamist ja kergekäelisust regulatsiooni muutmisel. Valdkonna regulatsioonide läbimõtlematusetele viitavad ka mitmete sätete põhiseadusvastaseks tunnistamine Riigikohtu

poolt. Toimiva menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooni loomiseks peab see olema põhjalikult läbi analüüsitud ja teiste riikide kogemusel põhinev, arvestama kohtute ja advokaatide ühiste ettepanekutega ning samas tuleb eelkõige silmas pidada nii menetluskulude üldist eesmärki tsiviilkohtumenetluses kui ka seadusandja seniseid eesmärke.

Menetluskulude üldine eesmärk on sundida isikuid kaaluma kohtumenetluse otstarbekust või menetluse kestel tegema vaid menetluse seisukohast olulisi toiminguid. Selle eesmärgi täitmiseks on vajalik menetluskulude regulatsiooni õigusselgus ja menetluskulude ettenähtavus. Käesoleval ajal ei ole see tsiviilkohtumenetluse seadustikus lepingulise esindaja kulude hüvitamise korral tagatud. Seadus sätestab vaid, et hüvitamisele kuuluvad põhjendatud ja vajalikud lepingulise esindaja kulud ning täpsustavad reeglid kulude hindamiseks seaduses puuduvad. Kuna kogu esindajakulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamine toimub käesoleval ajal kohtupraktika järgi, tekib küsimus, kas iga menetlusosaline peaks omama ülevaadet menetluskulude hindamise kohtupraktikast, et seejärel otsustada kohtumenetluse otstarbekuse üle. Rohked ja tihti tuliseid vaidlused menetluskulude kindlaksmääramise üle kohtutes näitavad, et arusaamad esindajakulude hindamisest on kohtutel, esindajatel ja menetlusosalistel märkimisväärselt erinevad ning tõenäoliselt ei suuda ka kogenud ja kohtupraktikaga kursis olev lepinguline esindaja menetlusosalisele menetluskulude tegelikku suurust ennustada, sest tegemist on kohtu kaalutusotsusega. Küll aga peaksid normid, mis võimaldavad piirata isikute põhiõigusi, olema täpsemad ja selgemad⁹³. Olukord, kus isik ei saa selgelt ette näha, milliseks võib kujuneda tema majanduslik risk menetluskulude näol, võib pärssida oma õiguste kaitsmist ja kohtusse pöördumist. Seega peaks seadusandja menetluskulude korra regulatsiooni kehtestamisel kindlasti arvestama menetluskulude ettenähtavuse suurendamise vajalikkust.

Seadusandja peamiseks eesmärgiks erinevate menetluskulude kindlaksmääramise kordade kehtestamisel on seni olnud menetluse kiiremaks ja tõhusamaks muutmine. Seadusandja on soovinud, et kiirem oleks nii põhimenetlus (eelkõige võimaldada põhiotsuse eraldi täitmist) kui ka menetluskulude kindlaksmääramise menetlus.

Töö autor leiab, et põhiasja kiirem menetlemine eeldab seda, et kohtud on põhimenetluses vabastatud aeganõudvast kulude arvestamisest ning põhiasja lahendit ei saa edasi kaevata üksnes menetluskulude kindlaksmääramise tõttu. Seetõttu on menetluskulude

---

⁹³ U. Lõhmus. Põhiseaduslik õigusselguse põhimõte. Õiguskeel 4/2015.

kindlaksmääramisel igati põhjendatud kaheastmeline kulude kindlaksmääramise süsteem ja igal juhul on otstarbekas, et menetluskulud määratakse kindlaks lõplikult ja täpselt siis, kui täiendavaid kulusid ei teki ja menetluskulude jaotust enam edasi kaevata ei ole võimalik. Kulude kindlaksmääramise menetluse läbiviimine enne seda on üldjuhul ebamõistlik (va tagaseljaotsus jm erandid) ja kohturessursside raiskamine.

Menetluskulude kindlaksmääramise menetluse kiirendamise võimalusena näeb töö autor eelkõige detailsete menetluskulude hüvitamise piirangute kehtestamist seaduse tasandil, kulude toimingupõhist hüvitamist ja kulude kindlaksmääramise pädevuse andmist kohtujuristidele.

Seadusandja peaks looma metoodilise korra kulude arvutamiseks ja konkreetsed piirid. Peamiselt oleks mõistlik eeskuju võtta Saksa süsteemist ja võimalusel arvestada juba kehtivat riigi õigusabi kulude hüvitamise korda. Toimingupõhine hüvitamise süsteem peaks leidma tasudes mõistliku tasakaalu arvestades nii menetlusosaliste majanduslike riskide kui ka tänast õigusabiteenuse turu reaalsust (advokaadi tunnitasad ja tööks kuluv aeg). Toimingupõhised tasud peaksid olema vajalikud ja põhjendatud suuruses, kui samas ka lepingulistele esindajatele piisavalt motiveerivad. Toimingupõhine hüvitamine ei saa aga sarnaselt Saksa süsteemile välistada kokkuleppelisi tasusid kliendi ja lepingulise esindaja vahel, kuid esindajal peaks olema sellisel juhul teavitamiskohustus, mis juba menetluse alustamisel võimaldab menetlusosalisel ette näha, et ta võtab endale tavapärasest suurema majandusliku riski. Samas tuleks seadusandjal ka kaaluda, kas oleks võimalik hüvitamise korda jätta võimalus kohtu diskretsiooniotsuse alusel hüvitada toimingupõhistest tasudest suuremaid kulusid eriti mahukate ja keerukate kohtuasjade puhul, kui kohus seda vajalikuks peab. Sellega nõustub töö autor piirmäärad kehtetuks tunnistanud Riigikohtu üldkogu seisukohaga, et kulude hüvitamise piirangud peavad olema sätestatud seadusega ja sealjuures detailsemalt, kuid leiab, et kaaluda tuleks ka eriarvamusele jäänud kohtunike seisukoha võimalikkust, et kohtul jääb erandkorras võimalus kehtestatud määrasid ületada. Üldiselt peaks toimingupõhine hüvitamine aitama täita üheselt mõistetavat eesmärki, milleks on võimaldada menetlusosalistel prognooside neilt väljamõistetavate kulude suurust.

Sealjuures leiab töö autor, et menetluskulude kindlaksmääramise menetluse läbiviimine tuleks anda kohtujuristide pädevusse. Autor nõustub, et praeguse regulatsiooni järgi peaks menetluskulude kindlaksmääramine olema kohtunike pädevuses. Kuna seadusjärgne regulatsioon on liiga üldine ja kohtutele on antud laialdane kaalutlusruum kulude

kindlaksmääramisel, tuleb kulude kindlaksmääramise menetlust käsitleda kui õigusmõistmist, mida saab teha vaid kohtunik. Küll aga muutuks menetluskulude kindlaksmääramise menetluse olemus toimingupõhise hüvitamise kehtestamisel, sest sellisel juhul oleks kulude hindamine paljuski arvutuslik ja korraldav toiming. Siiski peaks kohtutel olema tagatud vajalikud ressursid ja üldine töökorraldus, et kohtujuristid saaksid olla kursis tsiviilasja lahendamise käiguga. Näiteks kui võib kõne alla tulla toimingupõhiste tasude määrade ületamine asja keerukuse ja mahukuse tõttu, peaksid kohtujuristid omama kohtunikega võrdväärset teadmist vaidluse asjaolude, keerukuse ja menetlusosaliste käitumise kohta menetluses. Selle kaudu saaksid kohtujuristid hinnata esindaja kulusid samaväärselt õiglaselt, põhjendatult ja sama ajakuluga kui kohtunikud. Igasuguse kaalutusõiguse andmine kohtujuristidele kulude hindamisel omakorda eeldab siiski, et on tagatud õigus vaidlustada nende otsuseid Eesti kohtus. Sellist seisukohta väljendasid ka kohtujuristi menetluskulude kindlaksmääramise pädevuse kehtetuks tunnistamise üldkogu otsusest eriarvamusele jäänud kohtunikud. Igal juhul tuleks seadusandjal leida lahendus kohtunike vabastamiseks menetluskulude kindlaksmääramise menetluse töökoormusest. Pidades silmas nii kohtusüsteemis valitsevat kohtunike puuduse probleemi kui ka põhimenetluste võimalikult kiire menetlemise vajalikkust, on autori arvates ebamõistlik koormata menetluskulude kindlaksmääramisega kohtunikke, kui peale mõistlike muudatuste läbiviimiste saaksid sellega tegeleda kohtuametnikud ning kohtunikud saaksid selle arvelt tõsta õigusemõistmise kvaliteeti põhimenetlustes. Sealjuures ei oleks kogu uue süsteemi kehtestamine midagi uudset, vaid järgiks teiste riikide juba aastakümneid toiminud põhimõtteid.

3. Lepingulise esindaja kulude hüvitamine

3.1. Esindaja mõiste ja kulud, mis ei ole õigusabikulu

TsMS § 175 lg 1 kohaselt mõistab kohus välja lepingulise esindaja kulud üksnes põhjendatud ja vajalikus ulatuses. Kulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamise juures hindavad kohtud esmalt ka seda, kas taotletud kulusid saab üldse käsitleda menetluskuluna ehk kas tegemist esindaja kuluga ja kas neid hüvitatakse õigusabikuluna. Seetõttu on mõistlik käsitleda esindaja mõistet ja anda ülevaade kuludest, mida kohtud loevad õigusabikuluks ning mida mitte.

TsMS § 217 lg 1 kohaselt võib menetlusosaline osaleda kohtumenetluses isiklikult või tsiviilkohtumenetlusteovõimelise esindaja kaudu, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Õigust kasutada menetluses osalemiseks lepingulist esindajat ei võta asjaolu, et menetlusosalisel on õigusteadmised⁹⁴. Menetluses esindaja kaudu osalemine tähendab, et menetlusosaline ei osale menetluses isiklikult, vaid tema nimel teostab menetlusosalise õigusi ja teeb menetlustoiminguid esindaja.⁹⁵ Lepinguline esindamine on üks esindusõiguse põhiliik, milleks on volitus ehk esindusõigus, mis tekib tehingu alusel. Esindusõigus on õiguste kogum, mille piires esindaja saab tegutseda esindatava nimel.⁹⁶ Lepinguline esindaja on seega isik, kes vastab tsiviilkohtumenetluse seadustiku nõuetele ja kelle menetlusosaline on volitanud enda kohtus esindamiseks. Lepingulise esindaja volitust tõendab volikiri, advokaadi puhul esindusõiguse olemasolu eeldatakse.

Maa- ja ringkonnakohtus võib menetlusosaline kõiki toiminguid teha ise ja ei pea võtma endale lepingulist esindajat. Riigikohtus saab hagimenetluses osalev menetlusosaline toiminguid teha ja avaldusi esitada üksnes vandeadvokaadi vahendusel. Kui tegemist on põhimenetlusele (hagimenetlusele) järgneva eraldi menetluskulude kindlaksmääramise vaidlusega, siis kohaldatakse sellele hagita menetluse sätteid ja määruskaebuse esitamiseks Riigikohtule ei pea menetlusosaline kasutama vandeadvokaadi esindust⁹⁷.

Menetlusosalise kulud seoses esindaja kasutamisega (ehk õigusabi kulu) on kuluks tingimusel, kui tegemist on lepingulise esindajaga TsMS § 218 mõttes ja ta täidab

⁹⁴ RKTkm 3-2-1-86-16, p 11.

⁹⁵ A. Pärsimägi 2016, lk 103.

⁹⁶ I. Kull jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura: 2010, lk 351.

⁹⁷ RKTkm 3-2-1-102-11, p 12.

esindusfunktsiooni konkreetse kohtumenetluse raames. Samuti peab esindaja olema füüsiline isik, kes on menetluse ajal nii kohtule kui ka teistele menetlusosalistele teada ning tema tegevus on menetluses nähtav kohtuistungil osalemise või menetlusedokumentide koostamise ja allkirjastamise kaudu. Esindus tähendab esindaja menetluses osalemist ja esindatava nimel tegutsemist, üksnes abi menetlusedokumentide koostamisel ja õigusnõustamine ei ole esindamine.⁹⁸

Kulusid ei hüvitata kõikidele TsMS § 218 nõuetele vastavatele lepingulistele esindajatele, vaid üksnes õigusteadmistega esindajatele, kes on nimetatud § 175 erinormis. Hüvitatakse vaid sellise lepingulise esindaja kulusid, kellel on õigus menetlusosalist menetluses ka tegelikult esindada. Nimelt on Riigikohus leidnud, et kui menetlusosalist esindanud isikul ei olnud täidetud TsMS § 218 lg 1 p 2 kvalifikatsiooninõue ja tal puudus seetõttu õigus olla kohtus lepinguliseks esindajaks, ei ole kohtul alust mõista teiselt menetlusosaliselt välja sellise esindaja kulusid. Esindajakulude hüvitamist sellisel juhul võimaldavad vaid erandlikud asjaolud.⁹⁹ Professionaalse esindajana esinenud isik peab olema teadlik, et temale tasutud õigusabikulud tasumisele ei kuulu ning kui selline esindaja on tema teenuseid kasutanud menetlusosalisele jätnud selgitamata, et talle tasutud kulutusi vastaspool hüvitama ei pea, on tegemist nendevahelise lepingu nõuetekohase täitmise küsimusega.¹⁰⁰

TsMS § 175 lg 2 kohaselt kui menetlusosalist esindab tema töötaja, siis eeldatakse, et õigusabikulud ei teki ja hüvitatakse üksnes sõidukulud. Seda põhjusel, et kui ettevõttes töötab kvalifitseeritud jurist, kellel on piisavad teadmised ja kogemused menetlusosalise esindamiseks, siis puudub mõistlik põhjendus advokaaditeenuse kasutamiseks ja selle kulude hüvitamiseks. Selline reegel ei kohaldu menetlusosalise ema- või tütarettevõtja töötajatele, kuna nad on iseseisvad juriidilised isikud¹⁰¹. Korterühistut võib lepingulise esindajana esindada isik, kes oli samal ajal ühistu juhatuse liige, sest juhatuse liige ei pea täitma kohtumenetluses tasuta lepingulise esindaja ülesandeid ega osutama korteriühistule tasuta õigusabiteenust¹⁰², sama põhimõtte kohaldub ka äriühingu juhatuse liikme puhul¹⁰³. Kulude hüvitamist ei välista ka see, kui menetlusosalisele osutab õigusabi tema poeg¹⁰⁴ või kui

---

⁹⁸ RKHKo 3-3-1-46-12, p 33.

⁹⁹ RKTkm 3-2-1-48-16, p 11-12.

¹⁰⁰ V. Kõve, E-K. Velbri. TsMS § 175 komm 3.3.2.

¹⁰¹ RKTkm 3-2-1-173-15, p 11.

¹⁰² RKTkm 3-2-1-62-14, p 13-14.

¹⁰³ RKTkm 3-2-1-102-16, p 15.

¹⁰⁴ RKTkm 3-2-1-98-13, p 13.

advokaadibürood esindab kohtumenetluses büroo enda advokaat, kellega on sõlmitud käsundusleping konkreetses kohtuasjas õigusteenuse osutamiseks¹⁰⁵.

TsMS § 144 sätestab kohtuväliste kuludena eksitavalt ka nõustajate kulud. TsMS § 175 lg 2 sätestab erinormina siiski, et nõustaja kulusid ei hüvitata. Nõustaja kulude hüvitamine põhjendatud ja vajalikus ulatuses oli võimalik enne 01.01.2009 kehtima hakanud regulatsiooni. TsMS § 228 kohaselt võib nõustajana menetluses osaleda iga tsiviilkohtumenetlusteovõimeline isik, nõustaja võib esineda ja selgusi anda koos menetlusosalisega, kuid ei saa teha menetlustoiminguid ega esitada taotlusi. Nõustaja tegevusel on kohtumenetluses menetlusosalise esindajaga osaliselt võrreldav mõju, kuid ta ei ole menetlusosalise esindaja, sest nõustaja osaleb menetluses mitte menetlusosalise asemel nagu esindaja, vaid koos menetlusosalisega. Nõustaja instituudi eeskujuks on Saksa õigus ja põhimõtte, et menetlusosalisel peaks olema õigus kasutada menetluses enese abistamiseks ka oma usaldusaluseid või eriteadmistega tugiisikuid, kes ei pea ilmtingimata olema õigusteadmistega isikud.¹⁰⁶

Lepingulise esindaja tasu lepivad menetlusosaline ja esindaja kokku omavahel. Tsiviilkohtumenetluse seadustik ei sätesta reegleid tasu kohta, kuid samas reguleerib olukorda, kus lepingulist esindajat kasutanud menetlusosalisele peab vastaspool menetluskulud hüvitama. Sellises olukorras hindab kohus, kas tegemist on kohtuvälise kuluga ja need hüvitatakse TsMS §-s 175 sätestatud ulatuses ja suuruses.¹⁰⁷

Lepingulise esindaja põhjendatud ja vajalikuks kuluks, mille hüvitamist on võimalik vastaspoolelt nõuda, saab olla õigusteenuse osutamise tasu advokatuuriseaduse¹⁰⁸ (AdvS) § 60 tähenduses. AdvS § 40 lg 1 kohaselt on õigusteenus kutsetegevusena õigusnõustamine, isiku esindamine või kaitsmine kohtus, kohtueelses menetluses või mujal ning isikule dokumendi koostamine ja tema huvides muu õigustoimingu tegemine. AdvS § 60 kohaselt lepitakse õigusteenuse osutamise tasu ja selle tasumise kord lepitakse kokku kliendilepingus, sealjuures advokaatur ei määra advokaaditasu piirmäärasid, kuid advokaat teeb kliendile esimese hinnapakumise ja selgitab sealjuures tasu kujundamise aluseid. Eesti Advokatuuri

---

¹⁰⁵ RKTkm 3-2-1-184-15, p 13.

¹⁰⁶ A. Pärsimägi 2017. TsMS § 144 komm 3.2.5.; M.Tasa. TsMS § 228 komm 3.1. - V.Kõve (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.

¹⁰⁷ A. Pärsimägi 2017. TsMS § 144 komm 3.2.2.

¹⁰⁸ Advokatuuriseadus. – RT I, 22.06.2016, 23.

eeetikakoodeksi¹⁰⁹ § 5 lg 3 kohaselt on advokaaditasu suurus konfidentsiaalne, kuid § 14 lg 3 kohaselt on advokaat kohustatud hoiduma kliendile põhjendamatute kulutuste tekitamisest.

Seega ei piira seadus menetlusosalise esindajaga seotud kulude ringi ja põhimõtteliselt on hüvitatavad kõik kulud, mida seoses lepingulise esindajaga on kantud. Lisaks õigusteenuse osutamise tasule võib hüvitatavaks menetluskuludeks olla esindaja transpordikulu, st otsene sõidukulu (bussipilet või autokütuse maksumus). TsMS §-de 217 ja 218 kohaselt ei ole piiratud menetlusosalise õigus valida esindajat, mistõttu võib lepingulise esindaja sõidukulu olla vajalik ja põhjendatud, kui esindaja tegutsemiskoht ei ole asja menetleva kohtu tööpiirkonnas.¹¹⁰

Kohtupraktikas on välja kujunenud seisukohad, mille järgi ei peeta hüvitatavaks kuludeks näiteks menetluskulude nimekirja koostamise kulu ja bürookulusid. Kohus on leidnud, et menetluskulude nimekirja koostamine ei nõua õiguse eriteadmisi ja on menetlusosalise kohustus selleks, et menetlusosaline saaks oma kulud hüvitatud ning seda saab koostada ka ilma lepingulise esindajata¹¹¹. Sama seisukoht kehtib ka menetluskulude nimekirjaga tutvumise ja vastuväidete esitamise kulude kohta, sõltumata sellest, kas maakohus annab menetlusosalistele tähtaja seisukohtade esitamiseks¹¹². Bürookulude puhul leitakse, et nende kandmine on advokaadibüroo ja advokaadi tegevuseks kahtlemata vajalik, kuid ei ole võimalik hinnata nende vajalikkust ja põhjendatust seoses konkreetse kohtuasjaga ning seetõttu eeldatakse, et need sisalduvad advokaaditeenuse tunnihinnas¹¹³.

Hüvitatav ei ole ka esindaja kohtuistungile sõitmise ajakulu¹¹⁴ sarnaselt menetlusosalise sõidu ajakulule (TsMS § 144 lg 2). See on põhjendamatult erinev halduskohtumenetluses kehtivast korrast, kus sõidu ajakulu peetakse teatud juhtudel menetluskuludeks, mida saab vastaspoolelt välja mõista. Kuigi vajalikud normid selleks halduskohtumenetluse seadustikus puuduvad, saavad kohtud rakendada analoogiat riigi õigusabi seadusest tuleneva riigi õigusabi hüvitamise korraga¹¹⁵.

Lisaks ei hüvitata TsMS § 178 lg 4 kohaselt menetluskulude kindlaksmääramise vaidlustamisel tekkinud kulusid. TsMS § 178 lg 2 võimaldab menetluskulude

¹⁰⁹ Eesti Advokatuuri eetikakoodeks. – <https://www.advokatuur.ee/est/oigusaktid/etikakoodeks> (19.02.2018)

¹¹⁰ RKTkm 3-2-1-65-13, p 17.

¹¹¹ RKTkm 3-2-1-77-14, p 12.

¹¹² TlnRnKm 15.03.2017, 2-14-62315, p 28.

¹¹³ RKHKo 3-3-1-61-14, p 25.

¹¹⁴ RKTkm 3-2-1-64-13, p 13.

¹¹⁵ RKHKo 3-3-1-51-15, p 15.

kindlaksmääramise vaidlustada juhul, kui vaidlustatav menetluskulude summa ületab 200 eurot. Menetluskulude suurust saab vaidlustada selle kohtulahendi peale edasi kaevates, millega nende rahaline suurus kindlaks määrati (TsMS § 178 lg 1). TsMS § 178 lg 4 on sattunud asjatundjate kriitika alla põhjusega, et kohati on menetluskulude suuruse ümber käiv vaidlus oma keerukuselt võrreldav keskmise kohtuvaidlusega ning süsteem, mis välistab edasikaebeõiguse kasutamise seotud kulude hüvitamise kohustuse, soodustab kuritarvitusi ja asetab ebaõige kohtumääruse adressaadile ebaõiglase koormise¹¹⁶. Samuti võib seaduse mittetundmise tõttu menetluskulude nimekirja ebakorrektsel koostamisel menetlusosaline kanda märkimisväärset kahju. Iseseisvalt menetluskulude nimekirja koostav menetlusosaline ei ole üldjuhul teadlik, millistest kriteeriumitest lähtub kohus asja lahendades ja tema koostatud nimekiri võib kaasa tuua kulude hüvitamise põhjendatust oluliselt madalamas ulatuses. Rääkimata asjaolust, et menetlusõiguslikke eriteadmisi omamata ei ole võimalik esitada menetluskulude osas põhjendatud vastuväiteid¹¹⁷. Arvestades menetluskulude otsuse piiratud kaebevõimalusi, ei saa seda viga parandada ka kaebemenetluses. Seetõttu on väide, et menetlusosaline saab menetluskulude nimekirja koostada ja esitada ilma lepingulise esindajata ning seetõttu ei kuulu see kulu hüvitamisele, vaieldav ja tuleneb ilmselt siiski pigem menetluskulude piiramise soovist.¹¹⁸

Tallinna Ringkonnakohtu menetlusse on jõudnud mitmed taotlused TsMS § 178 lg 4 põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistamiseks vastuolu tõttu põhiseadusega¹¹⁹. Taotlejad on olnud seisukohal, et tegemist on kahju kannatanud poole kahju hüvitamist välistava regulatsiooniga, mis on vastuolus põhiseaduse §-ga 25 või kahjustab isikute kohtusse pöördumise õigust või võrdse kohtlemise põhimõtet. Kohtud on nende taotluste lahendamisel leidnud, et vastuolu põhiseadusega puudub, sest kahju hüvitamise põhiõigust võib piirata muuhulgas menetluskulude hüvitamise osas, kaitsmaks teisi menetlusosalisi liiga kõrgete majanduslike riskide eest kohtumenetluses. Menetluskulude hüvitamiseks on tsiviilkohtumenetluse seadustikus ette nähtud erikord ja kohus määrab menetluskulud kindlaks hagita menetluse sätete kohaselt. Riigikohus on selgitanud mitmetes lahendites, et menetluskulude kindlaksmääramise menetlus ei ole oma sisult keeruline ja menetluskulude avalduse ja nimekirja koostamine ei nõua õiguslaseid eriteadmisi. Kuludokumentid ja taotluse saab menetlusosaline ka ise kohtule esitada ja selleks esindaja palkamise kulude näol

---

¹¹⁶ C. Ginter 2011, lk 68.

¹¹⁷ U. Volens, S. Johanson. TsMS § 179 komm 3.5.

¹¹⁸ V. Kõve, E-K. Velbri. TsMS § 175 kommentaar 3.4.3.1.

¹¹⁹ TlnRnKm 29.12.2016, 2-13-27839, p 35.

ei ole tegemist põhjendatud ja vajalike kuludega TsMS § 175 lg 1 mõttes. Menetluskulude kindlaksmääramise avalduse koostamine ja kohtule esitamine on menetlusosalise kohustus selleks, et menetlusosaline saaks oma menetluskulud hüvitatud. Seetõttu on menetluskulude kindlaksmääramise menetluses on kohtu roll suurem, sest selle käigus ei lahendata keerulisi õigusküsimusi, vaid kohus lähtub eelkõige kaalutusõigusest. Seetõttu puudub ka vajadus kasutada menetluses õigusabiteenust ja selle kasutamise korral ei saa menetlusosalisel olla õigustatud ootust, et kulud sellele vastaspoolelt välja mõistetakse. Vastupidine ei oleks kooskõlas TsMS § 2 sätestatud eesmärgiga tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja võimalikult väikeste kuludega. Sellest tulenevalt ei ole ringkonnakohus näinud alust põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks¹²⁰.

Käesoleva töö autor sellise seisukohaga ei nõustu. Iseenesest on õige, et kulude kindlaksmääramise taotluse ja kuludokumendid saab menetlusosaline kohtule esitada ilma lepingulise esindajata. Kuid menetluskulude kindlaksmääramise menetluse juurde kuulub lisaks menetluskulude nimekirja koostamisele ka vastaspoole nimekirjaga tutvumine ja sellele vastuväidete esitamine kohtu antud tähtajaks. Arvestades menetluskulude hüvitamise seadusjärgsete reeglite puudumist, keerulist kohtupraktikat ja tuliseid vaidlusi, on küsitav lähenemine, mille kohaselt peaks õigusteadmisteta ja menetluspraktikat mitte tundev menetlusosaline olema võimeline esitama kulude nimekirjale põhjendatud vastuväiteid. Kui isegi õigusspetsialistide jaoks on tänases olukorras endiselt sisuline probleem, mis kriteeriumitest lähtudes ja millises ulatuses kohus kulutusi hüvitab, ei ole menetlusosaline üksinda selleks kindlasti pädev. Samuti ei ole menetlusosaline ilma lepingulise esindajata võimeline põhjendatult vaidlustama tema suhtes tehtud ebaõiglast lahendit. Kuigi kohus mõistab menetluskulud välja hagita menetluse sätete kohaselt, tehakse otsus siiski kaalutusotsuse alusel, mille puhul ei ole välistatud, et kõrgema astme kohus tuvastab diskretsioonipiiride ületamise. Seega ebaõige lahendi tegemine on võimalik, kuid selle edasikaebeõigust on piiratud lisaks 200 eurosele piirmäärale ka vaidlustamiskulude hüvitamise välistamisega, mis on menetlusosaliste suhtes ebaõiglane. Menetlusosalisel peaks sellises olukorras siiski olema võimalus kasutada õigusteadmistega lepingulise esindaja abi muresemata talle ilmtingimata lisanduvate rahaliste riskide pärast.

---

¹²⁰ Samale järeldusele jõuti lahendites 2-13-21284 (26.05.2015) ja 2-12-53621 (08.01.2016). Nimetatud määruste peale esitatud määruskaebusi Riigikohus menetlusse ei võtnud.

Eesti õiguses kuuluvad üldreegli kohaselt seega hüvitamisele põhjendatud ja vajalikud kulud. Kui menetlusosaline teeb esindusega seoses suuremaid kulusid, kui kohus peab vajalikuks ja põhjendatuks, siis ülejäänud osas jäävad kulud menetlusosalise enda kanda ja neid ei saa vastaspoolelt välja mõista ka ühelgi muul (nt kahju hüvitamise nõue) alusel¹²¹.

Saksa õiguses on esindaja kulude hüvitamine kui üks kohtuväliste kulude liik eraldi nimetud ZPO § 90 lg-s 2. Saksa õigus ei erista juriste, advokaate ja õigusnõustajaid, vaid nende kõigi ühine nimetus on *Rechtsanwalt*. Föderaalse juristide seadustiku¹²² (BRAO) § 3 kohaselt tegeleb *Rechtsanwalt* nõustamisega kõigis õigusküsimustes ja esindamisega kohtutes, vahekohtutes ja riigiasutustes. ZPO § 91 lg 2 kohaselt kuuluvad hüvitamisele esindaja seadusest tulenevad kulud, sealhulgas sõidukulud, kui esindaja tegutseb kohtust erinevas piirkonnas ja sõidukulud olid kohtumenetluse läbiviimiseks vajalikud. Mitme esindaja kulud hüvitatakse juhul, kui need ei ületa ühe esindaja kulusid või menetluses toimus esindaja vahetus. Seega ka Saksa õiguses on kulude hüvitamisel läbivaks nende vajalikkuse põhimõte, kuid samas kuuluvad hüvitamisele alati seadusest tulenevad kulud, mis on kehtestatud juristide tasustamise seaduses¹²³ (RVG).

3.2. Kulude vajalikkuse ja põhjendatuse hindamine kohtupraktikas

TsMS § 175 lg 1 kohaselt kui menetlusosaline peab menetluskulude jaotust kindlaksmäärava kohtulahendi kohaselt kandma teist menetlusosalist esindanud lepingulise esindaja kulud, mõistab kohus kulud välja põhjendatud ja vajalikus ulatuses. On üldtuntud põhimõte, et võitnud poole lepingulise esindaja kulud kannab kaotanud pool, samuti see, et võitja kulud hüvitatakse mitte täielikult, vaid mõistlikus, vajalikus, ettenähtavas vms ulatuses¹²⁴. Sarnaselt TsMS § 175 lg 1 näeb TsMS § 162 lg 2 ette kohtuväliste kulude hüvitamise vaid vajalikus ulatuses.

Vastavalt TsMS § 174 lg 8 määrab kohus menetluskulude rahalise suuruse kindlaks hagita menetluse sätete kohaselt ehk TsMS § 5 lg-s 3 sätestatud uurimisprintsipiibist lähtudes. Hagita menetluses ei ole kohus TsMS § 477 lg 5 kohaselt seotud menetlusosaliste esitatud

---

¹²¹ A. Pärsimägi 2017. TsMS § 144 komm 3.2.2.

¹²² *Bundesrechtsanwaltsordnung*. – <https://www.gesetze-im-internet.de/brao/index.html> (23.02.2018)

¹²³ *Gesetz über die Vergütung der Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte*. – <https://www.gesetze-im-internet.de/rvg/index.html> (23.02.2018)

¹²⁴ V. Kõve, E-K. Velbri. TsMS § 175 komm 2.2.

asjaoludega ja nende hinnanguga asjaoludele¹²⁵. Seetõttu tuleb kohtul anda sisuline hinnang menetluskulude nimekirjadele sõltumata poolte vastuväidetest. Menetluskulude põhjendatuse ja vajalikkuse saab jätta kontrollimata vaid siis, kui avaldus on omaks võetud¹²⁶.

Menetluskulude väljamõistmisel oli kohtutele varasemalt suuniseks TsMS § 175 lg 4 alusel välja antud Vabariigi Valitsuse määrus, millega oli kehtestatud lepingulise esindaja kulude piirmäär, millest suuremaid kulusid ei saanud vastaspoolelt välja mõista. Piirmäär sõltus sellest, milline oli tsiviilasja hind ja menetlusosalised pidid arvestama, et menetluses aluseks võetud tsiviilasja hinnast lähtutakse menetluskulude kindlaksmääramisel. Lisaks tuli arvestada, milliseid kulusid sai isik ette näha¹²⁷. Peale TsMS § 175 lg 4 ja Vabariigi Valitsuse määruse põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistamist on ainus kulude hüvitamiskohustust täpsustav seadusjärgne reegel sisuliselt vaid TsMS § 175 lg 3 mitme lepingulise esindaja kulutuste hüvitamise kohta. Seega üldjuhul seadus kulude hüvitamise kohta reegleid ei sätesta ja seetõttu peavad kohtud lähtuma teistest, peamiselt kohtupraktika alusel kujunenud kriteeriumitest. Seda sealjuures ka sätte kehtetuks tunnistamise ajal pooleliolevates menetlustes¹²⁸. Ka analüüsitud 2017. aasta lahendites tuli veel ringkonnakohtul menetlusosalistele mitmel korral selgitada, et TsMS § 175 lg 4 ja Vabariigi Valitsuse määrus 137 on kehtetu ning tsiviilasja hinnal ei ole enam määravat tähendust, mistõttu tuli maakohtul kontrollida lepingulise esindaja kulude põhjendatust ja vajalikkust sisuliselt¹²⁹.

Eeltoodust tulenevalt on kohtule antud lai kaalutlusruum lepingulise esindaja kulude hüvitamise piiramisel. Kohus peab oma kaalutlusotsust põhjendama, sh kohtulahendis ette nähtud menetluskulude hüvitamise ulatust ehk nende vajalikkust ja põhjendatust. Menetluskulude kindlaksmääramist saab 200 eurose piirmäära ületamisel vaidlustada, kuid kuna menetluskulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamine on kohtu kaalutlusotsus, sekkub kõrgema astme kohus sellesse vaid siis, kui kohus on ületanud diskretsiooni piire¹³⁰.

Järgnev töö annab ülevaate, millistest kriteeriumitest lähtuvad kohtud lepingulise esindaja kulude väljamõistmisel kaalutlusõigust kohaldades. Käsitatud on Riigikohtu ja ringkonnakohtute lahendites väljendatud seisukohti. Ringkonnakohtute lahendid on piiritletud perioodiga 01.01.2017-01.01.2018 ja Riigi Teataja otsingus kriteeriumitega „menetluse tüüp:

---

¹²⁵ RKTkm 3-2-1-137-13, p 11.

¹²⁶ RKTkm 3-2-1-107-13, p 15.

¹²⁷ RKTkm 3-2-1-112-09, p 14.

¹²⁸ RKTkm 3-2-1-4-15, p 13.

¹²⁹ Näiteks TlnRnKm 31.01.2017, 2-13-22586, p 11.

¹³⁰ RKTkm 3-2-1-6-16, p 14.

menetluskulude kindlaksmääramine“ ja märksõnaga „TsMS § 175 lg 1“, millele vastas 59 lahendit. Ringkonnakohtute lahendites kajastuvad maakohtute peamised seisukohad, vaidluse alla sattunud probleemsemad küsimused ja kohtute võimalikud erinevad lähenemised menetluskulude hindamisel. Lahendite läbitöötamisel on keskendunud järgmistele küsimustele:

- milliseid kriteeriume peaks kohus menetluskulude kindlaksmääramise määruises käsitlema ja millises ulatuses;
- millised seisukohad on erinevate kulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamisel välja kujunenud, sh kas maakohtute ja ringkonnakohtute seisukohad ühtivad või on nende lähenemised ebaühtlased.

Eeltoodu põhjal on võimalik teha järeldusi selle kohta, millised on esindajakulude hindamise probleemsed kohad ja kuidas neid ületada, samuti millised on juba kohtutele omaseks saanud head lahendused.

3.2.1. Hindamise metoodika

Kohtupraktikas on piiratud esindaja kulude hüvitamist eelkõige järgmiste kriteeriumite osas: esindaja ajakulu esindamiseks, esindaja tasu arvestamise alused (eelkõige tunnitasu suurus), asja olemus ja hind ning õigusteenuse osutamisega seotud kulude suurus.¹³¹

Riigikohus on rõhutanud, et kohus teeb kaalutusotsuse eelkõige õigusabile kulunud aja ja keerukuse hindamise osas¹³². Kaalutusotsuse tegemisel tuleb arvestada tsiviilkohtumenetluse üldpõhimõtetega ja kaalutusnormi eesmärkidega. Eelkõige tuleb lähtuda sellest, et vastaspool peab hüvitama vaid need kulud, mis konkreetsetes menetluses olid esindatava õiguste kaitseks vajalikud ja põhjendatud ning õigusabiga seoses sooritatud toimingud peavad olema kontrollitavad või menetluslikust olukorrast tulenevalt kohtule usutavad.

Üldise metoodika osas on Riigikohus on juhtinud kohtute tähelepanu sellele, et menetluskulu väljamõistmise määruises tuleks selguse huvides alati välja tuua väljamõistetava menetluskulu koosseis ehk näidata, kui suur on väljamõistetav riigilõiv, lepingulise esindaja kulu ja muu menetluskulu. See lihtsustab lahendist arusaamist ja edasikaebe ulatuse mõistmist ning

---

¹³¹ V. Kõve, E-K. Velbri 2017. TsMS § 175 komm 3.4.2.

¹³² RKTkm 3-2-1-115-14, p 11.

võimaldaks kõrgema astme kohtul lahendis tehtud arvutusi paremini kontrollida.¹³³ Lisaks tuleb teatud juhtudel maakohtul kõigepealt eristada, millised enne hagi esitamist kantud kulud olid menetluskulud tsiviilkohtumenetluse seadustiku mõttes ehk mis kuuluvad hüvitamisele menetluskulude kindlaksmääramise menetluses ning seejärel hinnata nende vajalikkust ja põhjendatust¹³⁴.

Analüüsitud lahendite põhjal ilmnes, et esindaja ajakulu hindamisel peab kohtu määruse põhjendustest nähtuma, et kohus on lepingulise esindaja kulutusi detailselt analüüsinud. Oluline on, et kohus oleks menetluskulude nimekirjas toodud kirjed sisuliselt ja üksahaaval üle vaadanud ning kõrvaldanud hüvitamisele kuuluvate kulude nimekirjast dubleerivad ja ebavajalikud kirjed. Sealjuures juhul, kui vastaspool on esitanud menetluskulude nimekirjale vastuväiteid, tuleb neid sisuliselt hinnata ja lahendis põhjendada, miks kohus vastaspoole väidetega nõustub või ei nõustu. Lahendist peab selguma, milliseid kulusid pidas kohus põhjendatuks ja milliste kuluridade arvelt toimub kulude vähendamine. Kohus peab hindama kõikide kulude põhjendatust ja vajalikkust ehk kas iga menetlustoiming ja selle kestus, mille eest nõutakse lepingulise esindaja kulude hüvitamist, on lähtuvalt menetlustoimingu või dokumentide mahust ja sisust põhjendatud.¹³⁵

Seega ei piisa, kui kohus kulude väljamõistmisel ühelauseliselt nendib, et menetluskulude nimekiri ja selles toodud kulude koosseis on kooskõlas tsiviilasja materjalidega ja sellest ei nähtu, et esindaja oleks teinud tarbetuid kulutusi või kulutanud põhjendamatult aega. Sellisest määrusest ei ole jälgitav, kuidas maakohus sellisele järeldusele jõudis ning ringkonnakohtul ei ole võimalik kontrollida maakohtu diskretsiooni teostamist, mistõttu on tegemist TsMS § 465 lg 2 p-st 8 tuleneva lahendi põhjendamise kohustuse rikkumisega.¹³⁶

Samas ei tähenda eeltoodu kohtu kohustust hinnata minutilise täpsusega menetluskulude nimekirjas näidatud õigusabiteenuse mahtu ja kestust, vaid tervikuna tuleb anda hinnang õigusabikulu vajalikkusele ja põhjendatusele ehk õigusabi osutamisele kulunud aeg kogumis ja seostatuna asja keerukusega¹³⁷. Kui maakohus on määrukses kontrollinud, et iga menetlustoiming, mille eest menetlusosaline nõudis kulude hüvitamist, oli lepingulise esindaja poolt tehtud ning samaaegselt leidnud, et vastavad kulud ja neile kulunud aeg olid

---

¹³³ RKTkm 3-2-1-119-14, p 16.

¹³⁴ TlnRnKm 15.03.2017, 2-14-62315, p 26.

¹³⁵ TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-418, p 31; TlnRnKm 11.09.2017, 2-15-3317, p 23.

¹³⁶ TlnRnKm 29.04.2017, 2-16-8553, p 37-38; TlnRnKm 19.09.2017, 2-15-5180, p 7.

¹³⁷ TrtRnKm 12.04.2017, 2-08-29697, p 7.

põhjendatud lähtuvalt dokumentide mahust ja sisust, siis ei saa leida, et maakohus on põhjendamiskohustuse täitmata jätnud^{138 139}.

Analüüsitud lahenditest ilmnes, et Harju Maakohtu tööpiirkonnas tegutsevate kohtunike, prokuröride ja advokaatide ümarlaua tulemusena on välja töötatud kohtumenetluse parima praktika edendamise suunised¹⁴⁰. Nimetatud dokumendi punktis 10.2 on toodud juhised, mille kohaselt kohus hindab menetluskulusid lühidalt ja konkreetselt, arvestades menetluse mahtu ja laskumata üksiktoimingute sisusse. Ringkonnakohtutesse esitatud määruskaebustes on suuniste nimetatud punktidele ka korduvalt viidatud ja maakohtutele selle alusel ette heidetud menetluskulude põhjendamatu detailset analüüsi. Kohtud on selles küsimuses leidnud, et tegemist ei ole tsiviilkohtumenetlust reguleeriva dokumendiga, vaid vabatahtlikult järgitavate suunistega ja etteheited suunistes toodud nõuete järgimata jätmise kohta ei ole pädevad. Eelkõige leidsid ringkonnakohtud, et menetluskulude põhjalik ja sisuline analüüs ei saa kohut viia ebaõigete järelduste tegemiseni.¹⁴¹

Määruskaebustes heidetakse maakohtutele ette diskretsiooni ületamist. Diskretsioonipiiride ületamisena saab tsiviilõiguses käsitleda muuhulgas diskretsiooni nõuetekohaselt läbi viimata jätmist, eelkõige oluliste asjaolude mittekkaalumist ja nendega mitte arvestamist. Kui menetluskulude vaidlustaja tugineb maakohtu diskretsioonipiiride ületamisele, tuleb tal ka selgelt märkida, milles seisneb diskretsioonipiiride ületamine.¹⁴² Käsitletud lahendite põhjal võib välja tuua, et kui maakohus on piisava põhjalikkusega kontrollinud ja analüüsinud esindajate töö mahtu, on maakohus jõudnud tehtud toimingute ajakulu osas järeldusele diskretsiooni valesti kohaldamata ja piire ületamata. Hinnangute andmisel on oluline see, et kohtu siseveendumuse kujunemine on arusaadav, loogiline ja jälgitav.¹⁴³

Järgnevates peatükkides on kriteeriumite kaupa välja toodud, millised seisukohad on kulude hindamisel välja kujunenud, sh kas kohtute seisukohad on ühtlased.

---

¹³⁸ TlnRnKm 17.01.2017, 2-14-13786, p 8.

¹³⁹ Analüüsitud lahenditest järgneval perioodil (25.01.2018) on Tartu Maakohus tsiviilasjas 2-13-37940 teinud teistsuguse lahendi. Nimetatud lahendis ei pidanud kohus vajalikuks õigusabile tehtud kulutuste põhjendatuse ja vajalikkuse hindamisel anda detailset hinnangut iga üksiku toimingute kulude põhjendatusele, vaid hindas, et vastaspoolelt väljamõistetava õigusabikulu suurus tervikuna vastaks tsiviilasja olemusele, keerukusele ja mahule, sh menetlustoimingute hulgale. Tartu Ringkonnakohtus 14.03.2018 määrusega maakohtu sellist lahendit ei tühistanud. Seetõttu võib seni kulude suhteliselt detailset hindamist nõudnud kohtupraktika olla muutumas.

¹⁴⁰ Kohtumenetluse parima praktika edendamise suunised. –

http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/suunised_kohtumenetluse_parima_praktika_edendamiseks_0.pdf (26.02.2018)

¹⁴¹ TlnRnKm 14.06.2017, 2-14-62315, p 46.

¹⁴² TrtRnKm 29.03.2017, 2-15-1544, p 6.

¹⁴³ TlnRnKm 11.01.2017 2-13-60245 p 9.

3.2.2. Esindaja ajakulu esindamiseks

Esindaja ajakulu tuleb hinnata toimingupõhiselt ja vaadata, mis toiminguid on esindaja teinud, kas need on olnud põhjendatud ja kas on põhjendatud neile kulunud aeg. Hinnata saab kõiki menetlustoiminguid, mille eest on kulud arvestatud. Ajakulu põhjendatuse ja vajalikkuse hindamisel saab arvestada nii objektiivseid (kostjate menetlusedokumentid kattuvad olulises ulatuses) kui ka subjektiivseid asjaolusid (hageja tegevuse tõttu on menetlus veninud).¹⁴⁴ Arvestama ei peaks sellistele toimingutele kulunud aega, mida ei saa pidada vajalikuks. Erinevate toimingute vajalikkuse küsimuses on kohtute praktika kohati erinev.

Kohtud on leidnud, et menetluskulud kõrgema astme kohtus ei tohiks reeglina ületada alama astme kohtu menetluskulusid. Selle põhjuseks on asjaolu, et järgmises kohtuastmes menetlusedokumentide koostamine ei ole nii ajanõudlik kui eelmises astmes, kuna selleks menetlusstaadiumiks on vaidluse põhiasjaolud teada. Lisaks saab eeldada, et kohtusse pöörduja kulud on suuremad kui kostjal, sest kohtute hinnangul on esmaste toimingute tegemine ajakulukam.¹⁴⁵ Hagiavalduse koostamine on eelduslikult kõige mahukam toiming, sest eeldab asjaoludega tutvumist, õiguslikku analüüsi, strateegia väljatöötamist, tõendite kogumist ja kirjutamist-vormistamist¹⁴⁶.

Hagi koostamise puhul ei ole vajadust tuua eraldi välja selliseid toiminguid, mis kuuluvad loogiliselt menetlusedokumendi koostamise juurde. Hagiavalduse koostamine ei ole üksnes hagi dokumendi koostamine, vaid mh ka esindatavaga suhtlemine, hagi aluseks olevate asjaolude ja õigusliku põhistuse analüüs, tõendite läbitöötamine ja hagi kohtule esitamine. Olenemata sellest, et hagi pikkus on nt 1,5 lehekülge, võis selle koostamiseks kulunud seotud toimingutele kuluda kokku 3 tundi. Selliseid toiminguid peetakse seotud toiminguteks, mille puhul puudub vajadus hinnata ajakulu toimingute puhul eraldi (nt hagiga tutvumine ja sellele vastuse koostamine, hagile vastuse koostamine ja hagiavalduse lisade läbitöötamine).¹⁴⁷ Lisaks hagiavaldusele eeldab ka teiste menetlusedokumentide koostamine alusdokumentide õiguslikku analüüsi ja ettevalmistavaid toiminguid, mis sageli on dokumendi koostamisest ajumahukamadki. Apellatsioonkaebusele vastuse koostamine eeldab mh ka

---

¹⁴⁴ V. Kõve, E-K. Velbri. TsMS § 175 kommentaar 3.4.3.1.

¹⁴⁵ TlnRnKm 14.06.2017, 2-14-62315, p 17; TrtRnKm 04.07.2017, 2-14-59510, p 7.

¹⁴⁶ TlnRnKm 21.12.2017, 2-16-9125, lk 2.

¹⁴⁷ TlnRnKm 11.04.2017, 2-13-331, p 9; TlnRnKm 17.01.2017, 2-14-13786, p 9.

apellatsioonkaebuse analüüsi, vaidlustatud maakohtu otsuse läbitöötamist ning vastuse kohtule edastamist.¹⁴⁸

Erinevate menetlustoimingute vajalikkuse osas on kohtud kohati erinevatel seisukohtadel. Kohtupraktikaga tutvumise kulu puhul on mõlema astme kohtud üldjuhul seisukohal, et see vajalik sõltumata asjaolust, kas esindaja on vandeadvokaat või jurist. Kohtupraktika täieneb pidevalt ja lepingulised esindajad ei ole enamasti vaid ühe valdkonna spetsialistid. Kliendi parimal võimalikul viisil esindamiseks tuleb esindajatel olla teadlik asjakohasest kohtupraktikast ja muudest õiguskäsitlustest.¹⁴⁹ Samas on kohus ka leidnud, et kohtupraktika analüüsimise kulu kuulub hüvitamisele juhul, kui tegemist on eriliselt keeruka vaidlusega¹⁵⁰.

Kliendiga nõupidamise kulu peetakse samuti vajalikuks, sest lepingulise esindaja ülesanne on esindada kliendi huve ja kliendiga suhtlemata ei ole võimalik kvaliteetset õigusabi osutada. Riigikohus on leidnud, et lepingulise esindaja ja kliendi vahelist õigussuhet iseloomustab vajadus vahetevahel kliendiga nõu pidada kohtuasja senise kulu ja tulevikus tehtavate toimingute üle. Käsunduslepingust tulenevalt peab esindaja lähtuma kliendi huvidest ja teavitama klienti kõigist käsundi täitmisega seotud olulistest asjaoludest, eelkõige nendest, mis võivad ajendada klienti juhist muutma.¹⁵¹ Maakohtud on mitmel korral siiski asunud vastupidisele seisukohale ja leidnud, et kliendiga nõupidamise kulu eraldi hüvitamine ei ole põhjendatud, sest menetluse käigust teadaandmine ei seonu otseselt esindusega kohtus, samuti toimikust ei nähtu, kas vastav suhtlus toimus ja mis oli selle sisu ning seetõttu ei ole kohtul võimalik kindlaks teha selle vajalikkust. Ringkonnakohus on selles osas märkinud, et alati ei järgne kliendisuhtlusele kohtule menetlusdokumendi esitamine ja seega ei saa kliendisuhtlusest tulenev toimikus kajastuda.¹⁵² Samas on kohtud põhjendatult leidnud, et kui sisuline vaidlus kohtus käib õigusliku tõlgenduse, mitte faktiliste asjaolude üle, jääb arusaamatuks esindaja vajadus kliendiga suures mahus nõu pidada ja suhtlemise ajakulu vastaspoolelt välja mõista. Sellisel juhul tuleb välja mõista ajakulu, mis on vajalik ja põhjendatud kliendi menetluse seisust informeerimiseks.¹⁵³

Kohtud on praktikas üksmeelel, et istungiks ettevalmistamist peetakse vajalikuks kuluks, kuna põhjalik ettevalmistus on kliendi õiguste kaitsmiseks oluline. Tuues näiteid, siis kohtud

¹⁴⁸ TlnRnKm 11.04.2017, 2-13-331, p 10.

¹⁴⁹ TlnRnKm 11.01.2017, 2-13-60245, p 9.

¹⁵⁰ TlnRnKm 16.02.2017, 2-13-31194, p 14, 61.

¹⁵¹ RKTkm 13.06.2016, 3-2-1-48-16, p 13.

¹⁵² TlnRnKm 21.07.2017, 2-16-4614, p 11; TlnRnKm 20.09.2017, 2-11-43883, p 10, 26.

¹⁵³ TlnRnKm 14.06.2017, 2-14-62315, p 47.

on leidnud, et kui viimaste menetlusedokumentide esitamise ja istungi toimumise ajaline vahe on 3 või rohkem kuud, on eelduslikult asjaolude ja vaidluse meeldetuletamiseks vajalik täiendav ettevalmistusaeg, et istungit oleks võimalik efektiivselt läbi viia¹⁵⁴. Samas vaidluse vähese keerukuse puhul ja arvestades, et mõned päevad varem esitati samade asjaoludega nõude suurendamise taotlus, on peetud põhjendatuks ajakulu vähendamist¹⁵⁵. Siiski ka olenemata vastuse esitamisest mõned nädalad enne istungit, on ettevalmistumine enne istungit põhjendatud, sest ei saa eeldada, et esindaja tegeleb vaid konkreetses tsiviilasjas menetlusosalise esindamisega¹⁵⁶. Ettevalmistus istungiks sisaldab ka kohtukõne lõplikku redigeerimist¹⁵⁷.

Toimikuga tutvumise vajalikkuse osas olid kohtud vaadeldud lahendites samuti üksmeelel. Kohtud leiavad, et menetluse kestel kohtuasja materjalidega tutvumine on tavapärane ja põhjendatud kliendi huvide parimaks esindamiseks, sealjuures ei oma tähtsust asjaolu, kui pikka aega on esindaja menetlusosalist toimikuga tutvumise ajaks esindanud. Samuti ei oma tähtsust, kas toimikuga tutvutakse e-toimiku vahendusel või kohtus kohapeal, kuna tutvumise vajalikkus ja esindaja töömaht sellest ei muutu (tekkinud küsimuste väljaselgitamine e-toimiku kaudu ei vähenda esindaja ajakulu¹⁵⁸). Toimikuga tutvumine on põhjendatud eelkõige põhjusel, et kohus võib nii istungil kui ka lahendis viidata toimiku lehekülgede numbritele, mida on aga võimalik näha üksnes toimikuga tutvudes. Samuti võib toimikus olla selliseid dokumente või tõendeid, mida elektrooniliselt ei ole võimalik esitada (nt terviklikud vee-, kanali,- ja sadeveekanaliseerimise trasside plaan).¹⁵⁹ Samas on õiguskirjanduses leitud vastupidiselt, et toimikuga tutvumist ei saa pidada vajalikuks, kui asi ei ole just väga mahukas ja kohus soovib saada viiteid toimiku lehekülgedele. Ühtlasi on nenditud, et kohtute praktika ei ole selles küsimuses piisavalt selge ja paljud kohtunikud eeldavad viitamist toimikulehekülje täpsusega, mis sealjuures ei ole menetlusosalistele ettenähtav, kas see on konkreetses asjas vajalik või mitte.¹⁶⁰

Hüvitamisele mittekuuluvate toimingute kohta leiab kohtupraktikast erinevaid näiteid. Esiteks ei kuulu hüvitamisele tehnilised toimingud. Näiteks on tehniline küsimus, mis ei seostu esindamisega ja ei kuulu hüvitamisele suhtlus kohtuga seoses e-toimiku tehniliste

¹⁵⁴ TlnRnKm 17.01.2017, 2-14-13786, p 11; TlnRnKm 19.09.2017, 2-15-5180, p 8.

¹⁵⁵ TlnRnKm 11.09.2017, 2-15-3317, p 28.

¹⁵⁶ TlnRnKm 30.06.2017, 2-15-16403, p 12.

¹⁵⁷ TlnRnKm 12.05.2017, 2-13-50938, p 5.

¹⁵⁸ TlnRnKm 20.02.2017, 2-08-66455, p 25.

¹⁵⁹ TlnRnKm 19.09.2017, 2-15-5180, p 11.

¹⁶⁰ V. Kõve, E-K. Velbri. TsMS § 175 komm 3.4.3.1.

küsimustega¹⁶¹. Sama on leitud riigilõivu tasumise korraldamise ja materjali e-toimikusse sisestamisega, sest sellised teenused ei nõua õiguslaseid teadmisi¹⁶². Teiseks ei kuulu hüvitamisele ennatlikud toimingud, kus kohus ei ole palunud menetlusosalisel vastust koostada. Näiteks menetlusosalise kassatsioonastmes kantud kulud, kui Riigikohus ei edastanud talle kassatsioonkaebust ega palunud tal kaebusele vastata. Esindaja võib küll kaebusega tutvuda, kuid ei saa eeldada nende kulude hüvitamist vastaspoolelt, kui kohus kaebust ei menetle.¹⁶³ Käesolevas töös on eelnevalt käsitletud ka seda, et hüvitamisele ei kuulu menetluskulude nimekirjaga koostamise jms kulud, kuid vaadeldud lahendites leidis siiski maakohutute lahendeid, kus kohus oli need vastaspoolelt välja mõistnud¹⁶⁴.

Sarnaselt mittevajalikele toimingutele, ei ole põhjendatud välja mõista selliste toimingute kulusid, mis on tingitud otseselt menetlusosalisest endast ega ole eduka menetluse seisukohast vajalikud ja põhjendatud. Nii ei kuulu vastaspoolelt väljamõistmisele puuduste kõrvaldamise ajakulu ja hagiavalduse täiendamise kulu, kui maakohus palus puudused kõrvaldada ja hagiavaldust täiendada tulenevalt sellest, et hageja algselt formuleeritud hagiavaldus ja nõue ei olnud selged, nõuetele vastavad ega täidetavad. Menetlustähtaja pikendamise taotluse koostamise ajakulu ei ole põhjendatud välja mõista, kui tähtaja pikendamise taotlus ei lähtunud teise poole tegevusest ja kohus jättis taotluse rahuldamata. Sarnaselt ei kuulu hüvitamisele näiteks kulud, mis kaasnesid sellega, et esindaja tasus hagiavalduselt riigilõivu ebaõiges suuruses ja pidi sellest tulenevalt lisatoiminguid tegema.¹⁶⁵

Kohtud on väljendanud seisukohta, et üldjuhul peaks menetlustoimingute väljundiks olema kohtule esitatav menetlusdokument. Õigusabiteenus hõlmab küll ka muid toiminguid peale kohtule dokumentide koostamise ja esitamise, kuid kohtuasja menetlemine ja lahendamine sõltuvad ennekõike sellest, missuguseid taotlusi, seisukohti ja põhjendusi esitavad menetlusosalised kohtule.¹⁶⁶ Lepingulise esindaja kulude hüvitamise reegel kaitseb vastaspoolt selle eest, et menetluskuludena ei kajastataks kulusid, mille kontrollimine ei ole võimalik. Seetõttu peavad tsiviilasjas õigusabiga seoses sooritatud toimingud olema nähtavad, kontrollitavad või menetluslikust olukorrast tulenevalt kohtule usutavad¹⁶⁷. Üldise praktika

---

¹⁶¹ TlnRnKm 16.02.2017, 2-13-31194, p 61.

¹⁶² TlnRnKm 28.02.2017, 2-16-3219, lk 3, 7.

¹⁶³ TlnRnKm 09.11.2017, 2-13-32597, p 12.

¹⁶⁴ TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-62315, p 28.

¹⁶⁵ TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-418, p 29; TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-62315, p 27; TrtRnKm 05.05.2017, 2-14-55459, p 10.4.

¹⁶⁶ TrtRnKm 12.04.2017, 2-08-29697, p 2.

¹⁶⁷ TlnRnKm 09.11.2017, 2-13-32597, p 11.

kohaselt ei kehti see esindaja suhtlusele kliendiga, mis ei saa kohtutoimikust nähtuda. Samuti võib mõnel juhul olla põhjendatud analüüs ilma konkreetse väljundita ehk menetlusdokumendita, sest analüüsi tulemusena võib selguda, et menetlusdokumenti ei olegi vaja koostada.¹⁶⁸ Üldjuhul tuleb siiski järeltada, et kui menetlusdokument ei ole toimikust leitav ja seega tehtud töö kontrollitav, siis ei ole tegemist kuluga, mis tuleb TsMS § 175 lg 1 alusel vastaspoolel hüvitada¹⁶⁹.

Järgnevalt on oluline pöörata tähelepanu sellele, mida hindavad kohtud menetlusdokumentide juures. Menetlusdokumentide puhul loeb nendes sisalduvate seisukohtade sisukus ja põhjendus, mitte nende maht, sest seadusest ei tulene kohtule kohustust hinnata menetluskulude suurust dokumentide lehekülgede arvu vm mahtu väljendava kriteeriumi alusel¹⁷⁰. Ajakulu hindamisel võib mh välja tuua dokumentide mahu, kuid põhjendatud ja vajaliku ajakulu määramisel tuleb arvestada ka dokumentide õiguslikku keerukuse, juba esitatud teksti kordamise ja dokumentide kvaliteediga¹⁷¹. Kokkuvõtlikult ei saa ajakulu mõõta menetlusdokumendi lehekülgede arvu järgi, vaid tuleb hinnata dokumendi koostamiseks tehtud tööd¹⁷². Sellisele seisukohale vastupidiselt on Viru Maakohtus levinud praktika, kus kohus tugineb sellele, et umbes 1 lk menetlusdokumendi koostamisele ja sellega seotud toimingutele võiks professionaalsete õigusteadmistega esindajal kuluda aega umbes 40 minutit kuni 1 tund. Ringkonnakohus on selles küsimuses asunud seisukohale, et selline põhimõte soosib pikkade ja vähest sisu omavate dokumentide esitamist, mis koormavad asjatult kohtutoimikut.¹⁷³ Valdavalt kohtud dokumendi sisukuse hindamise põhimõtet ka järgivad ning tavapärane on kohtute argumentatsioon “... avaldus on mahult 3 lehekülge, millest sisulise osa moodustab 2 lehekülge, sest sissejuhatav osa on kopeeritud hagiavaldusest”.

Lisaks hindavad kohtud ka menetlusdokumentide kattuvust ja korduvust. Nimelt annab TsMS § 175 lg 1 Riigikohtu hinnangul kohtule ka võimaluse hinnata esindaja töö mahtu selle kaudu, kui võrd tema koostatud menetlusdokumendid asjas erinevad või sarnanevad¹⁷⁴. Kohus on leidnud, et kui lepinguline esindaja esitab menetluses kaks dokumenti (nt määruskaebus hagi tagamise peale ja vastus hagile), mille esitamise tähtajad ja sisu osaliselt kattuvad, siis koostas

¹⁶⁸ TlnRnKm 15.06.2017, 2-11-37678, p 5, 14.

¹⁶⁹ TlnRnKm 20.02.2017, 2-08-66455, p 29.

¹⁷⁰ TrtRnKm 04.07.2017, 2-14-59510, p 7.

¹⁷¹ TlnRnKm 16.02.2017, 2-13-31194, p 56.

¹⁷² TlnRnKm 20.02.2017, 2-08-66455, p 26.

¹⁷³ TlnRnKm 06.10.2017, 2-14-10326, p 49.

¹⁷⁴ RRTKm 18.05.2010, 3-2-1-43-10, p 14.

esindaja dokumente ilmselt paralleelselt ning kattuvate osade eest ei saa nõuda kahekordset kulude hüvitist. Samuti korduva sisuga dokumentide (nt seisukoht on enamuses ümberkopeeritud, osaliselt ümbersõnastatud ja sisaldab üht täiendavat viidet õiguskirjandusele) esitamine on põhjendamatu ja ebavajalik, sest piisaks teatest kohtule varasemate seisukohtade jäämise juurde¹⁷⁵. Teatud menetluslikes olukordades on siiski põhiliste väidete kordamine teatud ulatuses vajalik, näiteks vaheotsuse valguses tuleb kogu menetluslik positsioon ja põhjendused tervikuna läbi analüüsida ja esitada kohtule ning apellatsioonkaebuses võivad väited olla samad kui maakohtus. Asjaolu, et osad õiguslikud põhjendused korduvad varem esitatuga, ei tähenda seega automaatselt, et nende esitamine oleks seisnenud pelgalt varasema teksti kopeerimises. Samas ei tohiks eelmainitud menetlusseisus seisukohtade koostamine olla ebaproportsionaalselt ajamahukas, sest asjaolud on juba läbi arutatud ja menetlusosaliste õiguslikud positsioonid selged.¹⁷⁶ Erandina on kohtud leidnud, et kui hagiavaldus kattub kohtueelselt esitatud nõudega, ei saa hagejale ette heita seda, et ta on üritanud saavutada vaidlusele lahendust kohtueelselt ja hagiavalduse koostamisele kulunud ajakulu on vajalik ja põhjendatud¹⁷⁷.

Lisaks menetluskirjanduste kattuvusele ühes kohtuasjas, võib esindaja kulude vähendamise endaga kaasa tuua ka dokumentide kattuvus seotud kohtuasjade puhul. Näiteks kui menetlusosalist on esindanud algusest peale sama esindaja ja on tuvastatav, et lepinguline esindaja tugineb konkreetses tsiviilasjas esitatud vastustes suures osas teises tsiviilasja menetluses esitatud seisukohtadele või materjalid on identsed¹⁷⁸. Samas on kohtud leidnud ka seda, et analoogse hagi esitamine hageja poolt teises tsiviilasjas ei saa tingida menetluskulude vähendamist konkreetses kohtuasjas, kui kostja ei ole kohtu ette toonud asjaolusid, mille kohaselt oleks teises tsiviilasjas mõistetud hageja kasuks välja analoogse hagi eest hüvitis.¹⁷⁹

Esindajakulude hindamisel on oluline ka toimingute menetluslik edukus. Kohtupraktikas on leitud, et kui esindaja esitab määruskaebuse ja see kasvõi osaliselt rahuldatakse ehk tegu on menetluslikult eduka taotlusega, peab kohus selle esitamist üldjuhul põhjendatuks. Juhul, kui esindaja on esitanud taotlused, mis jäid rahuldamata kohtu kaalutusõiguse alusel, siis ei ole peetud neid automaatselt põhjendamatuks¹⁸⁰. Ka sellise taotluse kulusid peab kohus igal

---

¹⁷⁵ TlnRnKm 17.01.2017, 2-14-13786, p 9-11.

¹⁷⁶ TlnRnKm 11.04.2017, 2-13-331, p 10; TrtRnKm 01.08.2017, 2-14-9193, p 4.

¹⁷⁷ TlnRnKm 11.08.2017, 2-15-8155, p 39.

¹⁷⁸ TrtRnKm 27.04.2017, 2-15-114040, p 4.

¹⁷⁹ TlnRnKm 11.04.2017, 2-13-331, p 9.

¹⁸⁰ TlnRnKm 17.01.2017, 2-14-13786, p 9; TlnRnKm 15.06.2017, 2-11-37678, p 13.

üksikul juhul hindama, sest teatud juhtudel ei saa menetlusosalisele ette heita oma õiguste eest seismist isegi kui määruskaebust keeldutakse menetlusse võtmast¹⁸¹. Näiteks hagi tagamise vaidlustamise puhul on leitud, et see on põhjendatud ja vajalik, kui see ei ole õiguslikult perspektiivitu ning kuna hagi tagamise kohaldamine on kohtu diskretsiooniotsus ei ole välistatud, et kõrgema astme kohus leiab, et madalama astme kohus on ületanud diskretsioonipiire¹⁸². Seevastu alusetu taotluse koostamise ja esitamisega seonduvad kulud (taotlused, mis jäeti maakohtu määrusega rahuldamata), sh nendelt tasutud riigilõiv, on põhjendamatud kulud. Menetluskulud tuleb jätta välja mõistmata toimingute eest, mis on selgelt sobimatud. Ainuüksi asjaolu, et menetluskulud jäeti kulude jaotuse järgi osaliselt teise poole kanda, ei anna alust temalt välja mõista selgelt põhjendamatute toimingute tegemisega seotud kulusid.¹⁸³

Menetluskulude ajakulu hindamisel mängib kohtupraktikas rolli ka lepingulise esindaja taust ja tihti hinnatakse toimingu ajakulu viidates esindaja kvalifikatsioonile. Sellised hinnangud on küll konkreetse kohtuasja põhised, kuid näidetena võib välja tuua järgmisi kohtute seisukohti: Kõrgelt kvalifitseeritud lepingulisel esindajal ei peaks sisuka apellatsioonkaebuse koostamine aega võtma üle ühe tööpäeva ja riigilõivu tasumise tähtaja pikenduse taotluse koostamine üle 1 tunni¹⁸⁴. Kui hagiavalduse sisuline osa moodustab kaks lehekülge, millest omakorda enamuse on avalduse aluseks olevate asjaolude kirjeldus, piisab sellise dokumendi koostamiseks kvalifitseeritud õigusabi osutajal ühest tunnist¹⁸⁵. Hageja esindajal kui kogunud ja korteriühistute vaidlustes kvalifitseeritud juristil ei kulunud kolme identse tavapärase võlanõude hagiavalduse koostamiseks 2 tundi ja seisukohtade koostamiseks 2,5 tundi.¹⁸⁶

Seoses lepingulise esindajaga on ajakulu hindamise juures tähelepanu pööratud lisaks sellele, et TsMS § 175 lg 1 kohaselt saab kohus välja mõista ja vastaspool peab hüvitama ainult menetlusosalist kohtumenetluses esindanud lepingulise esindaja kulud, mitte lepingulise esindaja advokaadibüroo töötajate kulusid ega advokaadibüroo kulusid. Kuigi õigusabileping võib olla sõlmitud advokaadibüroo ja menetlusosalise vahel ning kõik büroo töötajad võisid osutada menetlusosalisele õigusabi, ei tule sellist kulu vastaspoolel hüvitada. Kontrollitav on

---

¹⁸¹ TrtRnKm 29.06.2017, 2-15-16534, p 9. Kostja esitas Riigikohtusse määruskaebuse, mis jäeti menetlusse võtmata. Ringkonnakohtu hinnangul ei saanud kostjale ette heita oma õiguste eest seismist olukorras, kus hageja oli pöördunud maakohtusse haviga, mis oli eelnevalt Riigikohtu varasemas lahendis poolte vahel lahendatud.

¹⁸² TlnRnKm 19.09.2017, 2-15-5180, p 8.

¹⁸³ TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-418, p 27; TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-62315, p 27.

¹⁸⁴ TlnRnKm 20.10.2017, 2-13-10291, p 15.

¹⁸⁵ TlnRnKm 11.09.2017, 2-15-3317, p 25.

¹⁸⁶ TrtRnKm 27.04.2017, 2-15-114040, p 4.

menetluses nähtavalt osaleva esindaja õigusabiteenus ja kui isik ei ole nähtavalt käitunud menetlusosalise esindajana, ei ole põhjendatud tema kulude väljamõistmine teiselt poolelt. Siiski ei pea kõikidelt toimingutelt nähtuma esindaja sisuline panus, vaid tema osalemine menetluses dokumentide allkirjastamine ja istungil osalemise kaudu. Näiteks võib advokaat kasutada dokumentide koostamiseks kolleegide abi ja see, milline on advokaadibüroo tööjaotatus ei ole alus kulude vähendamiseks.¹⁸⁷

Sarnaselt eeltoodule oli ühes kohtuasjas menetlusosalisel mitu esindajat ja kuigi maakohus leidis, et kahe esindaja olemasolu antud asjas ei ole põhjendatud, märkis ringkonnakohus, et seadus ei keela teha mitmel esindajal koostööd selleks, et menetlusdokumendid saaksid mõistliku ajaga koostatud ja menetlusosaline efektiivselt esindatud. Kohtul on oluline hinnata, kui palju võib eelduslikult konkreetse menetlustoimingu tegemiseks aega kuluda ning kontrollida, et esindajad ei oleks teineteise tegevust dubleerinud ja jälgida millise tunnihinnaga on konkreetse esindaja õigusabiteenust pakkunud. Ühe ja sama toimingu tegemine kahe esindaja poolt ei tohiks kaasa tuua kulude mitmekordistumist teisele menetluspoolele, mistõttu peab kohus hindama osutatud teenuseid toimingupõhiselt, kuid see ei välista seda, et erinevaid teenuseid võisid osutada erinevad esindajad.¹⁸⁸

Lõpetuseks on oluline välja tuua, et esindaja ajakulu vaidlustamisel tuleb vaidlustajal esile tuua, milliste toimingutega seotud ajakulu on maakohus põhjendamatult vähendanud. Ilma selleta on etteheited maakohtu määrusele üldsõnalised ja ei anna ringkonnakohtule alust maakohtu kaalutusotsuse muutmiseks¹⁸⁹. Riigikohus on leidnud ja ringkonnakohtud paljudes lahendites selgitanud, et dokumentide koostamiseks ja õigusteenuse osutamiseks kulunud aja hindamise aluseks ei saa olla üksnes teise menetlusosalise arvamus, et nendeks toiminguteks kulub vähem aega ja kulud on ülepaisutatud.¹⁹⁰

3.2.3. Esindaja tunnitasu suurus

Kohtud peavad hindama ka seda, kas vastavalt kohtuasjale oli põhjendatud keskmisest tunnihinnast kõrgema hinnaga õigusabi kasutamine. Kuigi esindajale makstav tunnitasu ei pea jääma keskmise tunnihinna piiresse, ei ole üldjuhul põhjendatud ja vajalik ka tunnitasu, mis

---

¹⁸⁷ TlnRnKm 20.02.2017, 2-08-66455, p 28; TlnRnKm 19.06.2017, 2-14-58361, p 21.

¹⁸⁸ TlnRnKm 11.08.2017, 2-15-8155, p 38; TlnRnKm 11.09.2017, 2-16-13608, p 7.

¹⁸⁹ TlnRnKm 16.02.2017, 2-14-16695, p 36.

¹⁹⁰ RRTKm 26.10.2011, 3-2-1-88-11, p 12.

ületab õigusabiteenuse keskmist turuhinda oluliselt.¹⁹¹ Sageli tuginetakse Riigikohtu seisukohale, mille kohaselt on mõistlikuks tunnitasuks 120 eurot käibemaksuga või – maksuta¹⁹². Kõrgeima hüvitatava tunnitasu suurusena on Riigikohus senises praktikas aktsepteerinud 156,25 eurot tunnis (koos käibemaksuga)¹⁹³, 153 eurot tunnis (ilma käibemaksuta)¹⁹⁴ ja 170 eurot tunnist (ilma käibemaksuta)¹⁹⁵, kuid see ei välista olenevalt kohtuasja keerukusest kõrgemast või madalamast piirmäärast lähtumist. TsMS § 175 lg 1 alusel on hüvitatav ka õigusteenuse eest kokkulepitud tulemustasu, kui see vastab esindajakulude põhjendatud ja vajalikule ulatusele¹⁹⁶.

Juhul, kui vaidlus on kestnud pikemalt, tuleb tunnihinna hindamisel tähelepanu pöörata ka sellele, et õigusteenuse osutamise hinnad on aastatega suurenenud.¹⁹⁷ Näiteks oli 2008. aastal advokaadi keskmine tunnitasu 127,82 eurot ja mitteadvokaadist juristi mõistlikuks tunnihinnaks peeti 100 eurot tunnis juba 30.05.2013 tsiviilasjas 2-10-41784 tehtud ringkonnakohtu lahendis. Need mõlemad on tänast praktikat arvestades aastatega järk-järgult tõusnud.

Ringkonnakohus on selgitanud, et isegi kui esindaja tunnihind ei ületa oluliselt Riigikohtu praktikas põhjendatuks peetud tunnitasu hinda, on kohtul diskretsioon sekkuda õigusteenust osutanud lepingulise esindaja tunnitasu küsimusse. Menetlusosalised on vabad otsustama, milline õigusteenuse tunnitasmäär on neile vastuvõetav ja millise esindaja teenuseid kasutada, kuid see ei tähenda, et kohus peaks need kulud sellises ulatuses vastaspoolelt ka välja mõistma. Rolli ei mängi see, kas vastaspool on tunnitasu määrale vastu vaielnud, sest menetluskulude kindlaksmääramine toimub hagita menetluse reeglite järgi ja kohus kontrollib tunnihinna põhjendatust omal algatusel.¹⁹⁸

Analüüsitud lahenditest nähtus, et tunnitasu suuruse hindamisel kohtud üldjuhul hindavad, kas esindaja tunnitasu jääb turuhinna raamidesse ja vastab kohtupraktikas aktsepteeritule. Kui töötunni tasu ei ületa oluliselt keskmiselt sarnase õigusteenuse eest makstavat tasu, peavad kohtud seda üldjuhul mõistlikuks ning pikemalt seda ei põhjenda¹⁹⁹. Paljudel juhtudel käsitab

---

¹⁹¹ RKTkm 3-2-1-115-13, p 25.

¹⁹² RKTkm 3-2-1-92-13, p 14.

¹⁹³ *Ibid*, p 13.

¹⁹⁴ RKTkm 3-2-1-115-14, p 14.

¹⁹⁵ RKTkm 3-2-1-159-16, p 24.

¹⁹⁶ RKTkm 3-2-1-112-09, p 15.

¹⁹⁷ TlnRnKm 19.06.2017, 2-14-58361, p 20; TlnRnKm 23.08.2017, 2-15-14401, p 11.

¹⁹⁸ TlnRnKm 28.02.2017, 2-16-3219, lk 8.

¹⁹⁹ TlnRnKm 27.10.2017, 2-14-56828, p 7.

kohus tunnitasu koos kohtuasja keerukusega ja leiab, et esindaja tasumäär vastab asja keerukusele, kuid on jätnud põhjendamata, milles asja keerukus seisneb²⁰⁰.

Arvestades kohtuvaidluse sisu ja lahendatavate küsimuste mahtu, võib olla põhjendatud maksta esindajale keskmisest suuremat lepingulise esindaja tunnitasu. Peamiselt kui kohtuvaidlus on keskmisest keerukam ja mahukam ning nõuab esindajalt spetsiifilisi teadmisi.²⁰¹ Samuti on peetakse kõrgemat tunnitasu põhjendatuks, kui esindaja omab kõrgeimat erialast kvalifikatsiooni või tal on hea praktiline kogemus mingis valdkonnas²⁰². Tavapärasest kõrgem tunnihind on olnud põhjendatud juhul, kui esindatav ei valda eesti keelt, kuid seetõttu ei ole põhjendatud tõlkekulude väljamõistmine ajakuluna õigusabi teenuse hinnaga²⁰³.

Teatud juhtudel kohaldab kohus ka diskretsiooni ja vähendab tunnitasu kohtu hinnangul mõistliku suuruseni põhjendades seda peamiselt asja keerukusega. Näiteks on tunnitasu vähendatud 180 euro pealt 156 eurole, kui tegemist ei ole õiguslikult keeruka vaidlusega ja pooled ei ole esitanud kohtule pikki vastuseid ega ülemäära mahukaid tõendeid²⁰⁴. Samas on oluline märkida, et lepingulise esindaja tunnitasu ei hinnata iga menetlustoimingu kohta eraldi ja seetõttu ei tohi ka tunnihinda vähendada üksikute toimingute kaupa, mida maakohus ühel konkreetsel juhul tegi²⁰⁵. Ka teistel juhtudel on ringkonnakohtu kolleegium tühistanud maakohtu otsustuse tunnitasu vähendada, kuna konkreetne tunnitasu ei ületanud teenuse osutamise ajal oluliselt keskmist vandeadvokaadi teenuse eest makstavat tasu ja oli vastavuses asja keerukusega²⁰⁶. Tunnihinna vähendamise aluseks ei anna aga alust asjaolu, et mõni õigusabiteenuse osutaja oleks pakkunud teenust mõnevõrra odavama hinnaga, kui taotletud hind jääb mõistlikkuse piiridesse.²⁰⁷

3.2.4. Asja olemus ja hind

Menetluskulude vajalikkuse ja põhjendatuse hindamisel tuleb kohtul arvestada ka asja hinda ja keerukust²⁰⁸. Mõistlikuks ei saa üldjuhul pidada tsiviilasja endaga võrreldes ebaproportsionaalsete kulude väljamõistmist, seda peamiselt rahaliste nõuete puhul, kus ei

---

²⁰⁰ TlnRnKm 15.06.2017, 2-11-37678, lk 3-4.

²⁰¹ *Ibid*, p 12.

²⁰² TlnRnKm 27.10.2017, 2-16-10947, p 13.

²⁰³ TlnRnKm 20.03.2017, 2-14-55671, p 11.

²⁰⁴ TlnRnKm 28.02.2017, 2-16-3219, lk 4, 7.

²⁰⁵ TlnRnKm 16.02.2017, 2-13-31194, p 57.

²⁰⁶ TlnRnKm 24.11.2017, 2-16-11524, p 19.

²⁰⁷ TlnRnKm 25.09.2017, 2-16-12308, p 8.

²⁰⁸ RKTko 3-2-1-158-16, p 24.

peaks olema põhjendatud nõudest endast märksa suuremate menetluskulude väljamõistmine²⁰⁹. Samas ei saa tsiviilasja hind olla menetluskulude väljamõistmisel määravaks, sest osade nõuete puhul on hind madalama riigilõivu tasumise eesmärgil surutud kunstlikult alla, muutes need mittevaralisteks (TsMS § 132 lg 4). Samuti ei saa väiksemate nõuete puhul pidada õigusabi kasutamist ebamõistlikuks, sest see annaks ühiskonnale negatiivse signaali justkui väiksemaid võlgu ei peagi maksma, kuna nende sissenõudmine ei tasu end ära ning seetõttu tuleb arvestada ka kuluga, mis võib nõude suuruse ületada.²¹⁰

Kohtupraktikas on seisukohaks kujunenud, et rahaliste nõuete puhul ei tohiks menetluskulude suurus üldjuhul ületada tsiviilasja hinda. Riigikohtu hinnangul peaksid avalduses taotletava hüve väärtus ja selle üle vaidlemise menetluskulud olema mõistlikud proportsioonis ning menetluskulude mõistlik piir rahaliste nõuete puhul võiks olla üldjuhul hagihind. See tagaks menetlusosalistele mingil määral menetluskulu ettenähtavuse. Tsiviilasja hinnast suuremas ulatuses menetluskulu väljamõistmine on õigustatud vaid erilise keerukuse ja suure mahuga kohtuasja korral. Samas võib esindaja kulu olla vajalik ja põhjendatud ka väiksemas ulatuses kui tsiviilasja hind, seda eriti suurema tsiviilasja hinnaga asjades.²¹¹

Keerukuse ja mahukuse hindamisel vaatab kohus vaidluse faktilisi asjaolusid ja tõendeid.²¹² Kohtupraktikas annavad kohtud üldjuhul hinnangu keerukusele ühekoos esindaja tunnihinnaga. Levinud on argumentatsioon “kohus leiab, et lepingulise esindaja tasumäär vastab asja keerukusele”. Oluline on siiski, et kohus oleks sellisel juhul põhjendanud, milles asja keerukus seisneb²¹³. Keerukuse hindamisel on näiteks arvestatud tõendamisesemesse kuulunud asjaolude mahukust ja seda, mitmele küsimusele põhiliselt keskendusid asjas tehtud lahendid.²¹⁴

Tsiviilasja keerukusele ei viita iseenesest kohtumenetluse kestus ega lehekülgede arv toimikus. Samuti ei tee nõuet keerukaks asjaolu, et poolte vahel on põhimõtteline vaidlus või otseselt ka see, et õiguspraktikas võib puududa õigusküsimuses selge seisukoht ja lahendus.²¹⁵ Analüüsitud lahendites esines olukord, kus menetlusosaline vaidles vastu menetluskuludele, kuna menetlus ei olnud keeruline ega mahukas. Ringkonnakohus ei nõustunud sellega

²⁰⁹ RKTkm 3-2-1-112-09, p 17.

²¹⁰ V. Kõve, E-K. Velbri. TsMS § 175 komm 3.4.3.3.

²¹¹ RKTkm 3-2-1-4-15, p 14.

²¹² TlnRnKm 11.09.2017, 2-15-3317, p 24.

²¹³ TlnRnKm 19.04.2017, 2-16-8553, p 42.

²¹⁴ TlnRnKm 04.05.2017, 2-13-18911, p 7.

²¹⁵ RKTkm 3-2-1-43-10, p 16; TrtRnKm 27.04.2017, 2-15-114040, p 4; TlnRnKm 14.06.2017, 2-15-62315, p 46.

põhjusel, et menetlus kestis rohkem kui kaks aastat ja jõudis ka mitmel korral Riigikohtuni. Samas selgitas kohus täiendavalt juurde, et ei saa hinnata kulude kogusuuruse põhjendatud vastavalt menetlus pikkusele ja keerukusele, vaid peab hindama menetluskulude põhjendatust üksikute menetlustoimingute kaupa.²¹⁶ Seega ei väljendu menetluse keerukus ja mahukus automaatselt sellest, kas menetlus on jõudnud Riigikohtusse.

Keskmise keerukusega asjaks on peetud näiteks kohtuasja, kus hagi esitati mitu eraldiseisvat nõuet (sh hagi tagamise nõue), nõuded ja asjaolud olid keskmise keerukusega ja hagile oli lisatud üle 20 tõendi. Hagi vastus oli sisukas ja põhjendatud, sisaldas tagatiste taotlusi ja 6 tõendit.²¹⁷ Tsiviilasja peeti keskmise keerukusega asjaks ka juhul, kui keskseks küsimuseks oli piima hind ja see, kas müügilepingut on kehtivalt muudetud²¹⁸.

Tsiviilasja on peetud keskmisest veidi keerukamaks näiteks juhul, kuid ta on seda mitte õiguslikust aspektist, vaid tõendamise seisukohalt. Konkreetsel juhul vajab selgitamist, kas tegemist on kindlustusjuhtumiga või ei. Tsiviilasja kestus oli sel juhul tavapärasest pikem ning materjalide ja tõendite maht suur.²¹⁹ Kohtuasja tavapärasest suurema keerukuse puhul tuleb hinnata toimikumaterjale ja võtta arvesse ka seda, kas esines vajadus tõlgendada süstemaatiliselt erinevaid õigusakte, kohaldada õiguse või seaduse analoogiat, Euroopa Liidu või välisriigi õigust, välislepingut või hinnata suurt mahtu tõendeid, võttes arvesse vajadust eriteadmiste järele.²²⁰ Ainuüksi vajadus analüüsida eri ajal kehtinud seadusi, seletuskirju ja kohtupraktikat, ei viita asja keerukusele, sest tegemist on tavapärase kohtumenetluses lepingulise esindaja teostatavate toimingutega.²²¹

Asja keerukuse korral võib olla põhjendatud ka mitme esindaja võtmine. Asja tavapärasest suuremale keerukusele ei viita mitme esindaja kasutamine, vaid see peab tulenema asja olemusest ja mahust ning mitmele esindajale tehtud kulutuste hüvitamine eeldab nii menetlusosalise kui ka kohtu poolt põhjendamist.²²²

---

²¹⁶ TlnRnKm 17.01.2017, 2-14-13786, p 8.

²¹⁷ *Ibid*, p 9.

²¹⁸ TrtRnKm 29.03.2017, 2-15-1544, p 3.

²¹⁹ TlnRnKm 11.08.2017, 2-15-8155, p 6.

²²⁰ RRTKm 3-2-1-112-09, p 17.

²²¹ RRTKm 3-2-1-43-10, p 14.

²²² RRTKm 3-2-1-112-09, p 17.

3.2.5. Õigusteenuse osutamisega seotud kulude suurus

Esindaja mitte vahetult esindamisega seotud kulud - sõidu-, posti-, majutus-, bürookulud jms - peavad samuti olema vajalikud ja mõistlikud ning üldjuhul ei saa pidada põhjendatuks nende arvestamist tunnitasa ehk samadel põhimõtetel kui vahetat õigusabi osutamist. Esindaja otsese sõidukulude nagu kütuse või ühistranspordi pileti hüvitamist saab nõuda eelkõige siis, kui esindaja tegutsemiskoht ei ole kohtuasja menetleva kohtu tööpiirkonnas, sealjuures ei saa välja mõista tasu kohtuistungile sõiduks kulunud aja eest.²²³ Otsese transpordikulu aluseks on vastav taotlus, andmete puudumisel, kas lepingulisel esindajal kaasnesid istungil käimisega otsesed transpordikulud, ei saa selliseid kulusid vastaspoolelt välja mõista. Sõidukulude hüvitamisel saab lähtekohaks võtta riigi õigusabi korras osutatud õigusabiga seotud kulutuste hüvitamise määrasid või tunnistajale hüvitatavaid sarnaseid kulutusi.²²⁴ Vaadeldud lahendites õigusteenuse osutamisega seotud kuludega seoses ühtegi küsimust esile ei kerkinud.

3.2.6. Järeldused

Analüüsitud 59 lahendist saadeti asi 2 korral uueks läbivaatamiseks maakohtusse, 32 korral jäeti maakohtu otsus muutmata ja 25 korral muudeti maakohtu otsust, millest 18 korral ringkonnakohus vähendas ja 7 korral suurendas maakohtu poolt väljamõistetud menetluskulusid.

Asi saadeti maakohtule tagasi menetluskulude uueks kindlaksmääramiseks, kui määruses oli rikutud põhjendamiskohustust sellises ulatuses, et kohus ei olnud hinnanud üksikute toimingute ajakulu ja teise poole vastuväiteid, vaid määruses ühelauseliselt märkinud, et menetluskulud ei ole ülepaisutatud. Põhjendamiskohustuse sellise rikkumise korral ei ole kõrgema astme kohtul võimalik menetluskulusid esmakordselt hindama hakata ja seetõttu saadetakse asi tagasi maakohtusse uueks läbivaatamiseks.

Analüüsitud lahenditest suurem osakaal oli nendel, kus teise astme kohus alama astme kaalutusotsusesse ei sekkunud. Ringkonnakohtu seisukohad on valdavalt üldsõnalised, põhjendades otsust sellega, et maakohus on hinnanud lepingulise esindaja kulude vajalikkust ja põhjendatust vastavalt kohtule antud kaalutusotsusele ning kohtu siseveendumuse kujunemine on jälgitav, mistõttu ringkonnakohtul puudub alus sekkuda maakohtu otsustusse.

---

²²³ RKTkm 3-2-1-65-13, p 17.

²²⁴ V. Kõve, E-K. Velbri. TsMS § 175 komm 3.4.3.6.

Ka juhtudel, kus maakohus on teatud üksikute menetluskulude hindamise põhimõtete vastu eksinud, on õiged lähenemised välja tootud, kuid eksimusi ei ole peetud sellisteks minetusteks, mis oleks kaasa toonud ebaõige otsustuse maakohtu poolt. Samas tuleb märkida, et ringkonnakohtute määruste põhjenduste pikkus ja põhjalikkus sõltub väga palju määruskaebuse kvaliteedist. Ringkonnakohtu otsustuse kujunemine on oluliselt paremini jälgitav nendel juhtudel, kui kohus vastab argumenteeritud mitte üldsõnalistele kaebusele. See toetab omakorda käesolevas töös varem väljendatud seisukohta, et õigusteadmisteta isikul on keeruline vaidlustada tema suhtes tehtud ebaõiglast menetluskulude kindlaksmääramise esimese kohtuastme määrust ning esindajakulude hüvitamise välistamine vaidlustamise korral ei ole õiglane. Isegi kui vaidlustamine ei too endaga kaasa maakohtu lahendi muutmist, on argumenteeritud määruskaebuse tulemuseks paremini põhjendatud kohtumäärus, mille põhjal saab menetlusosaline selgemalt aru, mis just selline otsus tehti ning kohtu otsus on menetlusosalisele seekaudu tõenäoliselt ka aktsepteeritavam ja õigusrahu toov.

Analüüsitud lahenditest väiksem osakaal oli nendel, kus ringkonnakohus otsustas maakohtu otsust muuta. Muutmise põhjusteks olid nii arvutusvead kui ka lahendi põhjendamise probleemid, kuid paljudel juhtudel kohtupraktikaga vastuolus olevad hinnangud toimingute vajalikkusele. Märkimisväärne on, et muudetud lahendites leidis ringkonnakohus üldjuhul aluse maakohtu poolt väljamõistetud kulusid veelgi vähendada. Muudetud lahendite põhjal selgus, et maakohtute lähenemine esindajakulude hindamisele ei järgi tihti Riigikohtu seisukohti ja ringkonnakohtute praktikas kujunenud lähenemisi.

Analüüsitud lahendite põhjal võib väita, et Riigikohtu ja ringkonnakohtute praktika on esindajakulude hindamisel ühetaoline, kuid paljudes maakohtu lahendites võis märgata nende seisukohtadest erinevaid lähenemisi esindajakulude hindamisele. Analüüsi aluseks võetud 2017. aasta lahendite alusel ei too see tihti siiski kaasa lahendi tühistamist ja muutmist, vaid kõigest õige lähenemise äramärgimise ringkonnakohtu määruse põhjendustes. Lahendi muutmise korral on tulemuseks valdavalt esindajakulude väljamõistmine esimeses astmes määratust väiksemas ulatusest. See on menetlusosalisele kasulik vaid juhul, kui vaidlustajaks oli kulude kandmiseks kohustatud pool, kuid pöörates pisteliselt tähelepanu summade suurusele (ülekaalus olid asjad, kus see jäi 200-300 euro järku), on omaette küsimus, kas määratud summa kattis vaidlustamisel tekkinud kulud, mida ka määruskaebuse rahuldamisel ei hüvitata. Seetõttu tuleb asuda seisukohale, et tänases praktikas ei too menetluskulude kindlaksmääramise määruse vaidlustamine väga suure tõenäosusega endaga kaasa lahendi

muutmist, kuid ka võidu korral ringkonnakohtus võivad selle saavutamise kulud olla vaidlustamisega võidetust suuremad.

Menetluskulude vajalikkuse ja põhjendatuse hindamise metoodika osas on kohtupraktikas välja kujunenud, et kohtul tuleb hinnata esindaja ajakulu ja tunnitasu, asja keerukust ja vajadusel õigusteenuse osutamise seotud kulude suurust. Kulude hindamisega samaaegselt tuleb kohtul hinnata, kas kõikide taotletud kulude näol on tegemist menetluskuludega (eristada kohtueelsed kulud ja muu õigusabikuluna mitte käsitletav kulu). Menetluskulu väljamõistmise määruses tuleb kohtul tuua välja hüvitatavate menetluskulude koosseis (riigilõiv, lepingulise esindaja kulu, muu menetluskulu). Menetluskulude koosseisu kohtud määruses ka valdavalt eristavad, tuues esindajakuludest eraldi välja tasutud riigilõivu suurused lühida selgitusega selle kohta, et riigilõivu tasumine tuleneb seadusest ning kohtutoimiku materjalidest nähtuvalt on need tasutud, mistõttu on tegemist põhjendatud kuluga. Hindamisel, kas kõikide taotletud kulude näol on tegemist menetluskuludega, esineb kohtupraktikas eksimusi (esines kohtueelsete kulude, bürookulude, menetluskulude nimekirja koostamise kulu ja kulude kindlaksmääramise määruse vaidlustamise kulu väljamõistmist).

Esindaja ajakulu hindamisel tuleb kulusid hinnata toimingupõhiselt ja detailselt. Lahendist peab selguma, milliseid kulusid pidas kohus põhjendatuks ja milliste kuluridade arvelt toimub kulude vähendamine ning kohtu argumentatsioon peab võimaldama jälgida kohtu seisukoha kujunemist. Esindaja esindamise ajakulu puhul hinnatakse, kas toiming on vajalik või mitte (nt istungiks ettevalmistumine vs menetlusosalisest endast tingitud toimingud), toimingu mahtu (millised toimingud on omavahel seotud), toimingute edukust, menetlusdokumentide sisu ja kattuvust. Samaaegselt eelnevaga hinnatakse, milline on toimingute tegemise või dokumentide koostamise põhjendatud ajakulu. Praktikast ei analüüsi kohus detailselt seda, kas esindaja ajakulu oli otstarbekas, vaid otsustab, kas kulu oli kogu ulatuses vajalik ja põhjendatud või nimetab ajakulu, mida peab vajalikuks ja põhjendatuks.

Analüüsitud lahendites oli näha, et levinud on lepingulise esindaja töötundide mahu detailne ja kriitiline ümberhindamine. Tavapärane on ajakulu märkimisväärne vähendamine, mis iseloomustab õigusteenuste turu tegelikkuse ning kohtu poolt mõistlikuks peetava töö mahu ja kulu suurt lahknemist. Samuti seostatakse ajakulu tihti lepingulise esindaja kvalifikatsiooniga. Kohtud kasutavad palju määruste põhjendustes väljendit “kvalifitseeritud lepingulisel esindajal ei peaks aega kuluma üle ... tunni”. Töö autor nõustub siinkohal õiguskirjanduses põhjendatult välja toodud arvamusel, et selline keelekasutus viitab väärtushinnangule, mille

kohaselt esindaja on kas esitanud kohtule kulunud aja kohta valeandmeid või kui esindaja oleks kvalifitseeritud, siis tal ei oleks nii palju aega kulunud. Selliste hinnangute andmine olukorras, kus tuleb arvestada, et isikud teevad tööd erineva kiirusega ja igal kohtuasjal võivad olla oma eripärad, ei võimalda tegelikult kohtute hinnangu kujunemist jälgida, kui määruse põhjendustes ei ole käsitletud kohtuasja keerukust ja eripärasid. Pigem jääb sellisest keelekasutusest sobimatu mulje esindaja arvustamise kohta, mida võib väärtalt tõlgendada ka määrust lugev menetlusosaline.²²⁵

Kokkuvõtlikult on käesoleva töö autori arvates esindaja ajakulu hindamine kohtupraktikas suhteliselt problemaatiline. Ühelt poolt on kohtutel välja kujunenud loogilised seisukohad, millised toimingud ja millistel tingimustel kuuluvad hüvitamisele, kuid samaaegselt esimese astme kohtud neid seisukohti tihti ei järgi. Vähemalt osaliselt võib põhjuseks olla ka mitte põhimõtete järgimata jätmine, vaid ka inimlikud eksitused. Menetluskulude kindlaksmääramine on tänases olukorras mitte vaid keerukas ja aeganõudev, vaid vajab ka suurt tähelepanu, et iga kulude nimekirjas olev kirje saaks just õigesti hinnatud ning eksimused võivad niivõrd mahuka töö puhul tekkida kergelt. Teiselt poolt on toimingute konkreetse ajakulu otstarbekuse määramine raskesti jälgitav, sest kohus otsustab põhjendatud ajakulu selle lihtsalt arvuna nimetades. Kohtu otsustus oleks ilmselt jälgitavam, kui ajakulu määramise põhjendustes käsitletak ka kohtuasja teatud eripärasid. Veel ulatuslikuma põhjendamiskohustuse nõudmine kohtutelt tekitab omakorda aga küsimuse kohtutele ebamõistlikult suure töökoormuse langemisest sellises menetluses, kus taolisi probleeme saaks tõenäoliselt lahendada ka teistsuguste meetoditega. Sealhulgas töö teises peatükis käsitletud Saksa süsteemile sarnase toimingupõhise hüvitamisega, mis sõltub nõude suuruselt ja ka kohtuasja keerukusest.

Esindaja tunnitasu suuruse hindamisel kohtud üldjuhul hindavad, kas esindaja tunnitasu jääb turuhinna raamidesse ja vastab kohtupraktikas aktsepteeritule. Arusaadavalt õigusteenuse osutamise turuhinnad aastatega muutuvad ja vastavalt sellele kohaneb ka kohtupraktika. Kui töötunni tasu ei ületa oluliselt keskmiselt sarnase õigusteenuse eest makstavat tasu, peavad kohtud seda üldjuhul mõistlikuks ning pikemalt seda ei põhjenda. Üldiselt käsitleb kohus tunnitasu põhjendatust koos kohtuasja keerukusega ja leiab, et esindaja tasumäär vastab asja keerukusele. Tunnihinda kohus üldjuhul ümber hindama ei asu, erinevused lahendites seisnevad selles, kas kohus on üldsõnaliselt nentunud, et tasumäär vastab asja keerukusele või

---

²²⁵ C. Ginter 2011, lk 65.

on tunnihinna põhjendatust argumenteerinud konkreetse kohtuasja/ kliendi eripäraga või esindaja kvalifikatsioonist tulenevalt. Seega erilisi probleemkohti lepingulise esindaja tunnitasu hindamisel kohtupraktikas ei esine, kuid erineb kohtute hinnangu põhjendamise ulatus selles küsimuses.

Menetluskulude hindamisel tuleb kohtul arvestada ka asja hinda ja keerukust. Üheks kriteeriumiks on kujunenud, et rahaliste nõuete puhul ei tohiks menetluskulude suurus üldjuhul ületada tsiviilasja hinda, õigustatud on see vaid erilise keerukuse või suure mahuga asja korral. Sellisele lähenemisele on menetlusosalised proovinud vastu vaielda, kuid tulemusteta.

Oluliselt keerulisem on kohtupraktikas asja olemuse ehk keerukuse hindamine. Keerukuse hindamisel peaks kohus vaatama vaidluse faktilisi asjaolusid, tõendite mahtu ning vajadust eriteadmiste, samuti erinevate õigusaktide, analoogia ja Euroopa Liidu või välisriigi õiguse kohaldamise järele. Kohtuasja keerukus peaks töö autori arvates olema kulude konkreetse suuruse kindlaksmääramisel menetluses keskse tähendusega, kuid kohtupraktikast ei tulene üheseid kriteeriume, milline on nõrke keskmine kohtuasi. Kohtud viitavad oma põhjendustes tihti kohtuasja tavapärasele, keskmisele või keskmisest suuremale keerukusele, kuid paljudel juhtudel ei selgita detailsemalt, mis tingis sellise hinnangu. Keerukuse hindamist aitaks jälgida kohtuasja eripärade väljatoomine, eelkõige ülevaatlik käsitlus kindlaks tegemist vajavad asjaoludest, otsustamist vajavatest õiguslikest küsimusest ja kohtumenetluse kulgemisest (menetluse kestus, menetlustoimingute hulk). Praeguses kohtupraktikas on keerukuse hindamine ja selle põhjendamise ulatus pealiskaudne ja ebaühtlane.

Kokkuvõtlikult on kohtupraktikas välja kujunenud kindlad kriteeriumid ja seisukohad, mille alusel esindajakulude vajalikkust ja põhjendatust hinnata, kuid erinevates kohtuastmetes, sealhulgas ka erinevates kohtumajades on nende järgimine ebaühtlane. Kulude väljamõistmise põhjendused lahendites on tihti üldsõnalised – “kohus peab summat vajalikuks ja põhjendatuks”, “... oli põhjendatud arvestades asja keerukust”. Levinud on lepingulise esindaja töötundide mahu kalkulatsiooni detailne ümberhindamine. Tavapärane on väljamõistetava lepingulise esindaja kulude vähendamine ja teatud juhtudel on väljamõistetav summa tegelikult kantust tähelepanuväärselt väiksem.

Sellisest praktikast võib saada takistus, mis piirab isikuid oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumisel. Esiteks puudub isikutel kindlustunne, et tema kulud võidu korral hüvitatakse ja

see võib viia valikuni, kus kohtusse kas ei pöörduta üldse või ei kasutata kvaliteetset õigusabi. Õigusabi mitte kasutamine või selle piiramine on sellises otsused, mis võivad menetlusosalise positsiooni võistlevas menetluses oluliselt kahjustada.²²⁶ Teiseks võib tekkida arusaam, et kohus võib jätta hüvitamata nii suures ulatuses kulusid, et menetluskuludest tulenev majanduslik risk on samaväärne või suurem kui kohtus oma õiguste kaitsmisega saavutatav rahaline väärtus. Selline olukord annab ühiskonnale vale signaali, et oma õiguste kaitsmine ja kvaliteetse õigusabi kasutamine ei tasu end ära menetluskulude ettenägematuse pärast.

Hüvitatavad menetluskulu ei tohiks ilmned a ootamatult ja alles pärast põhimenetluse lõppu, vaid peaksid olema isikutele ettenähtavad juba kohtumenetlust alustades. Arvestades kohtute suurt kaalutusruumi ja iga üksiku kohtuasja eripärasid, ei võimalda praegune kohtupraktika hüvitatavaid esindajakulusid ette näha. Kulude väljamõistmise selgem põhjendamine aitaks kaasa menetluskulude kindlaksmääramise ja väljamõistmise paremale jälgitavusele ning ühtlasemalt kohtupraktikale, kuid nagu käesolevas töös varasemalt välja toodud, ei ole mõistlik asetada kohtutele lisa töökoormust, kui probleeme saaks lahendada ka teistsuguste meetoditega. Sealjuures ei parandaks selgem põhjendamine lahendites menetluskulude üldist ettenähtavust isikute jaoks selliselt nagu seda teeks konkreetne seadusjärgne regulatsioon. Käesolevas töös on kinnitust leidnud toimingupõhise hüvitamise regulatsiooni praktilisus erinevate menetluskulude hüvitamise regulatsiooni ja kohtupraktika kitsaskohtade ületamise võimalusena. Toimingupõhise hüvitamise regulatsiooni loomisel on seadusandjal võimalik arvesse võtta juba kohtupraktikas väljakujunenud põhimõtteid erinevate toimingute vajalikkuse ja sisu kohta. Tasumäärade kehtestamisel tuleks arvestada nõude suurusega, kuid peamiselt leida tasakaal kulude kandmiseks kohustatud isikute kaitse ja õigusabiteenuse turul toimuva vahel.

---

²²⁶ M. Triipan. Põhiseaduslikkuse järelevalve praktika 2016 – advokaadi vaatenurk? Kohtute aastaraamat 2016. Riigikohus, lk 103-105.

Kokkuvõte

Igäuel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, kuid kohtumenetlusega kaasnevad lisaks aja- ja närvikulule ka menetluskulud. Kuna kohtumenetlus ei ole kõrgete riigilõivude ja õigusabiteenuse kalliduse tõttu odav, on kohtumenetluses osaleja huviks lisaks õigusvaidluse positiivsele lahendamisele ka menetluskulude hüvitamine.

Tänases õiguslikus olukorras puudub tsiviilkohtumenetluses õigusselge menetluskulude hüvitamise regulatsioon ja ühtlane kohtupraktika. Ainus seadusjärgne menetluskulude hüvitamise reegel on TsMS § 175 lg 1, mis sätestab üksnes, et kui menetlusosaline peab kandma teist menetlusosalist esindanud lepingulise esindaja kulud, mõistab kohus kulud välja põhjendatud ja vajalikus ulatuses. Seega on esindaja kulude põhjendatuse ja vajalikkuse hindamine täielikult kohtu kaalutusotsus, mis selgub alles peale sisulist kohtumenetlust. See ei võimalda isikutel enne kohtusse pöördumist läbi kaaluda menetlusega kaasnevat majanduslikku riski ja menetluse otstarbekust, mis on menetluskulude üheks oluliseks funktsiooniks.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kehtivuse ajal on menetluskulude kindlaksmääramise ja väljamõistmise põhimõtteid korduvalt reformitud, kuid see ei ole kõrvaldanud olukorda, kus menetluskulude väljamõistmisega esineb endiselt palju vaidlusi ja lahendamist vajavaid küsimusi. Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, kuidas tagada menetluskulude kindlaksmääramise efektiivsem menetlus ja esindajakulude hüvitamise parem ettenähtavus. Selleks analüüsiti töös esmalt, mis on olnud seniste menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioonide eesmärgid, miks need ei ole realiseerunud ning milline võiks olla sobiv regulatsioon tulevikus. Teiseks analüüsiti töös menetluskulude hindamise kohtupraktikat, täpsemalt millised on lepingulise esindaja kulude hindamise tänased probleemsed kohad ja kuidas neid ületada.

Töö lähtus hüpoteesist, et arvestades menetluskulude kindlaksmääramise menetlusele seatud eesmärgi ja esindajakulude hindamisel väljakujunenud kohtupraktikat, muudaks menetluse efektiivsemaks ja kulud ettenähtavamaks Saksamaa menetluskulude väljamõistmise süsteemiga sarnase regulatsiooni loomine.

Seniste menetluskulude kindlaksmääramise regulatsioonide peamiseks eesmärgiks on olnud menetluse kiiremaks ja tõhusamaks muutmine, et õigustatud isik saaks menetluskulude hüvitamise lahendi kätte võimalikult kiiresti. Rahulolematus 2006. aasta regulatsiooniga tekkis peamiselt kohtusüsteemi ressursipuuduse ja töökorralduslike probleemide tõttu. 2015. aasta regulatsiooniga pöördui sisuliselt ilma selgete põhjusteta tagasi varasema kuni 31.12.2005 kehtinud mittetoimiva korra juurde. Rakendussätete puudumine ja üldine ebaselgus näitab seadusandja kiirustamist ja kergekäelisust regulatsioonide muutmisel. Lisaks on seadusandja loonud läbimõtlematult lahendusi, mis on päädinud mitmete kulude kindlaksmääramise sätete põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks tunnistamisega Riigikohtu poolt.

Menetluskulude kindlaksmääramise efektiivsema menetluse tagamiseks tuleks seadusandjal vastav regulatsioon uuesti üle vaadata, sest tänaste õiguslike lahendustega on tõhusama menetluse tagamine keeruline. Toimiva menetluskulude kindlaksmääramise regulatsiooni loomiseks peab see olema põhjalikult läbi analüüsitud ja teiste riikide kogemusel põhinev, arvestama kohtute ja advokaatide ühiste ettepanekutega ning samas silmas pidama menetluskulude üldist eesmärki tsiviilkohtumenetluses. Uue menetlusliku korra loomine peaks olema põhjaliku eeltöö tulemus, et oleks tagatud selle stabiilsus ja püsivus. Menetluskulude üldine eesmärk on sundida isikuid kaaluma kohtumenetluse otstarbekust. Selle eesmärgi täitmiseks on hädavajalik suurendada regulatsiooni õigusselgust ja menetluskulude ettenähtavust.

Põhiasja kiiremaks menetlemiseks peavad kohtud olema põhimenetluses vabastatud aeganõudvast kulude arvestamisest. Seetõttu on menetluskulude kindlaksmääramisel igati põhjendatud kaheastmeline kulude kindlaksmääramise süsteem. Igal juhul on otstarbekas, et menetluskulud määratakse kindlaks lõplikult ja täpselt siis, kui täiendavaid kulusid ei teki ja menetluskulude jaotust enam edasi kaevata ei ole võimalik.

Menetluskulude kindlaksmääramise menetluse kiirendamist võimaldaks eelkõige detailsete menetluskulude hüvitamise piirangute kehtestamine seaduse tasandil, kulude toimingupõhine hüvitamine ja kulude kindlaksmääramise pädevuse andmine kohtujuristidele. Sealjuures ei oleks kogu uue süsteemi kehtestamine midagi uudset, vaid järgiks Saksamaal juba aastakümneid toiminud põhimõtteid.

Seadusandja peaks looma meetodilise korra kulude arvutamiseks ja konkreetset piirid. Toimingupõhine hüvitamise süsteem peaks leidma tasudes mõistliku tasakaalu nii menetlusosaliste majanduslike riskide kui ka tänase õigusabiteenuse turu reaalsuse vahel, st toimingupõhised tasud peaksid olema vajalikud ja põhjendatud suurusel, kui samas ka lepingulistele esindajatele piisavalt motiveerivad. Üldiselt peaks toimingupõhine hüvitamine aitama täita üheselt mõistetavat eesmärki, milleks on võimaldada menetlusosalistel prognooside neilt väljamõistetavate kulude suurusel. Toimingupõhise hüvitamise kehtestamisel tuleks menetluskulude kindlaksmääramise menetluse läbiviimine anda kohtujuristide pädevusse. Seadusandjal tuleks vabastada kohtunikud menetluskulude kindlaksmääramise menetluse töökoormusest. Arvestades kohtusüsteemis valitsevat kohtunike puuduse probleemi ja põhimenetluste võimalikult kiire ja kvaliteetse menetlemise vajalikkust, on ebamõistlik koormata menetluskulude kindlaksmääramisega kohtunikke.

Menetluskulude vajalikkuse ja põhjendatuse hindamise meetodika osas on kohtupraktikas välja kujunenud, et kohtul tuleb hinnata esindaja ajakulu ja tunnitasu, asja keerukust ja vajadusel õigusteenuse osutamise seotud kulude suurusel.

Esindaja ajakulu hindamisel tuleb kulusid hinnata toimingupõhiselt ja detailselt. Lahendist peab selguma, milliseid kulusid pidas kohus põhjendatuks ja milliste kuluridade arvelt toimub kulude vähendamine ning kohtu argumentatsioon peab võimaldama jälgida kohtu seisukoha kujunemist. Praktikas ei analüüsi kohtud aga detailselt seda, kas esindaja ajakulu oli otstarbekas, vaid otsustavad, kas kulu oli kogu ulatuses vajalik ja põhjendatud või nimetavad ajakulu, mida peab vajalikuks ja põhjendatuks. Analüüsitud lahendites oli näha, et levinud on lepingulise esindaja töötundide mahu detailne ja kriitiline ümberhindamine. Tavapärane on ajakulu märkimisväärne vähendamine, mis iseloomustab õigusteenuste turu tegelikkuse ning kohtu poolt mõistlikuks peetava töö mahu ja kulu suurt lahknemist. Esindaja ajakulu hindamine on kohtupraktikas seega suhteliselt problemaatiline. Ühelt poolt on kohtutel välja kujunenud loogilised seisukohad, millised toimingud ja millistel tingimustel kuuluvad hüvitamisele, kuid samaaegselt esimese astme kohtud neid seisukohti tihti ei järgi. Lisaks on kohtute otsustused kohati raskesti jälgitavad. Otsustused oleks ilmselt jälgitavamad, kui ajakulu määramise põhjendustes käsitletak ka kohtuasja teatud eripärasid. Veel ulatuslikuma põhjendamiskohustuse nõudmine kohtutelt tekitaks aga kohtutele ebamõistlikult suure töökoormuse sellises menetluses, kus lahendusi pakuks ka teistsugused meetodid.

Esindaja tunnitasu suuruse hindamisel kohtud üldjuhul hindavad, kas esindaja tunnitasu jääb turuhinna raamidesse ja vastab kohtupraktikas aktsepteeritule. Kui töötunni tasu ei ületa oluliselt keskmiselt sarnase õigusteenuse eest makstavat tasu, peavad kohtud seda üldjuhul mõistlikuks ning pikemalt seda ei põhjenda. Tunnihinda kohus üldjuhul ümber hindama ei asu, erinevused lahendites seisnevad selles, kas kohus on üldsõnaliselt nentunud, et tasumäär vastab asja keerukusele või on tunnihinna põhjendatust argumenteerinud konkreetse kohtuasja/ kliendi eripäraga või esindaja kvalifikatsioonist tulenevalt.

Oluliselt keerulisem on kohtupraktikas asja olemuse ehk keerukuse hindamine. Kohtuasja keerukus peaks olema kulude konkreetse suuruse kindlaksmääramisel menetluses keskse tähendusega, kuid kohtupraktikast ei tulene üheseid kriteeriume, milline on nõ keskmine kohtuasi. Kohtud viitavad oma põhjendustes tihti kohtuasja tavapärasele, keskmisele või keskmisest suuremale keerukusele, kuid paljudel juhtudel ei selgita detailsemalt, mis tingis sellise hinnangu. Keerukuse hindamist aitaks jälgida kohtuasja eripärade väljatoomine. Praeguses kohtupraktikas on keerukuse hindamine ja selle põhjendamise ulatus äärmiselt pealiskaudne ja ebaühtlane.

Kokkuvõtlikult on kohtupraktikas välja kujunenud kindlad kriteeriumid ja seisukohad, mille alusel esindajakulude vajalikkust ja põhjendatust hinnata, kuid erinevates kohtuastmetes, sealhulgas ka erinevates kohtumajades on nende järgimine ebaühtlane. Kulude väljamõistmise põhjendused lahendites on tihti üldsõnalisel. Levinud on lepingulise esindaja töötundide mahu kalkulatsiooni detailne ümberhindamine. Tavapärane on väljamõistetava lepingulise esindaja kulude vähendamine ja teatud juhtudel on väljamõistetav summa tegelikult kantust tähelepanuväärselt väiksem.

Sellisest praktikast võib saada takistus, mis piirab isikuid oma õiguste kaitseks kohtusse pöördumisel. Isikutel puudub kindlustunne, et tekkinud kulud võidu korral hüvitatakse ja see võib viia valikuni, kus kohtusse kas ei pöörduta üldse või ei kasutata kvaliteetset õigusabi. Selline olukord annab ühiskonnale vale signaali, et oma õiguste kaitsmine ja kvaliteetse õigusabi kasutamine ei tasu end ära menetluskulude ettenägematuse pärast.

Hüvitatavad menetluskulu ei tohiks ilmned a ootamatult ja alles pärast põhimenetluse lõppu, vaid peaksid olema isikutele ettenähtavad juba kohtumenetlust alustades. Arvestades kohtute suurt kaalutusruumi ja iga üksiku kohtuasja eripärasid, ei võimalda praegune kohtupraktika

hüvitatavaid esindajakulusid ette näha. Sealjuures ei parandaks ettenähtavuse probleemi üheselt mõistetavana miski muu kui konkreetne seadusjärgne regulatsioon.

Käesolevas töös leidis kinnitust, et menetluskulude hüvitamise regulatsiooni ja kohtupraktika kitsaskohtade ületamise võimaluseks oleks Saksa kaheastmelise kulude kindlaksmääramise süsteemi kasutuselevõtt, kus kulud määrab kindlaks kohtujurist seadusega kehtestatud toimingupõhise hüvitamise regulatsiooni alusel. Selline süsteem muudaks menetluse efektiivsemaks ja kulud menetlusosalistele ettenähtavaks.

Käesoleva töö kohtupraktika analüüs jõudis järeldusele, et Riigikohtu ja teise astme kohtute praktikas on võrdlemisi ühtlaselt väljakujunenud põhimõtteid, millised toimingud on menetluses vajalikud ja põhjendatud. Toimingupõhise hüvitamise regulatsiooni loomisel on seadusandjal võimalik arvesse võtta kehtivast kohtupraktikast tulenevaid häid ja põhjendatud lahendusi. Tasumäärade kehtestamisel tuleks arvestada nõude suurusega, kuid peamiselt leida tasakaal kulude kandmiseks kohustatud isikute kaitse ja õigusabiteenuse turul toimuva vahel. Kindlasti tuleks teha põhjalik analüüs Saksa RVG alusel kehtivale toimingupõhise kulude hüvitamise regulatsioonile ja selle toimimisele ning võtta sealt üle head praktilised lahendused. RVG kulude hüvitamise korra detailset analüüsimist käesoleva töö maht ei võimaldanud, kuid töö andis põhjaliku ülevaate menetluskulude kindlaksmääramise ja väljamõistmise regulatsioonis ja kohtupraktikas valitsevatest kitsaskohtadest ning ühe võimaliku suuna nende lahendamiseks.

Reimbursement of procedural costs in civil proceedings – problems and solutions

Summary

Everyone has the right to sue in the event of violation of his rights and freedoms, but court proceedings also involve procedural costs. Court proceedings are not cheap due to the high state fees and the cost of legal assistance. In addition to the positive resolution of the legal dispute, the participant in the court proceeding also wishes to reimburse the procedural costs.

In today's Estonian legal situation, there is no clear civil legal procedure regulating legal compensation for procedural costs. The only lawful procedure for reimbursement of procedural expenses is § 175 (1) of the Code of Civil Procedure, which provides only that if a party has to bear the expenses of a contractual representative representing the other party to the proceeding, the court shall decide on the necessity and reasonableness of the expenses. Therefore, the assessment of the reasonableness and necessity of the expenses is entirely a judgment of the court, which becomes apparent only after the substance of the court proceedings. So it does not allow individuals to consider the economic risk involved in the proceedings and the expediency of the procedure before going to court, which is one of the essential functions of procedural costs.

During the validity period of the Code of Civil Procedure, the principles for reimbursement of procedural costs have been repeatedly reformed, but this has not eliminated the situation where there are still a lot of controversies and issues to resolve when deciding on procedural costs. The purpose of this paper was to find out how to ensure a more effective procedure for determining the procedural costs and better predictability of reimbursement of the costs incurred. For this purpose, the work was first analyzed, which was the objectives of the current rules for determining procedural costs, why they have not materialized and what could be the appropriate regulation in the future. Secondly, the case-law on the assessment of procedural costs was analyzed, in particular, what are the current problem areas for assessing the costs incurred by the contractual representative and how to overcome them.

The work proceeded from the hypothesis that, in view of the objectives set for the procedure for determining procedural costs and the settled case-law for assessing the costs of agents, this

would make the procedure more efficient and cost more predictable than setting up a regulation similar to that of the German procedural costs settlement system.

The main goal of the current rules for determining procedural costs has been to make the procedure faster and more efficient, so that the entitled person can receive a decision on reimbursement of the costs of proceedings as quickly as possible. The dissatisfaction with the 2006 regulation was mainly due to a lack of resources in the judicial system and organizational problems. The 2015 regulation essentially returned without any clear reasons to the non-effective procedure that existed before December 31, 2005. All of that shows the legislator's hasty and thoughtless of regulatory changes. In addition, the legislator has created unreasonable solutions that have been in conflict with the Constitution and have led to a declaration of invalidity by the Supreme Court.

In order to ensure a more efficient procedure for determining procedural costs, the legislator should re-examine the relevant regulation, since today's legal solutions make it difficult to ensure a more efficient procedure. In order to establish effective rules for determining the procedural costs, it must be thoroughly analyzed and based on the experience of other countries, take into account the proposals of the courts and lawyers, while respecting the general objective of procedural costs in civil proceedings. The general purpose of procedural costs is to force individuals to consider the expediency of court proceedings. To achieve this goal, it is essential to increase the legal clarity of the regulation and predictability of procedural expenses.

In order to accelerate the main proceedings, courts must be exempted from the lengthy calculation of costs in the main proceedings. Therefore, a two-step system for determining costs is fully justified in determining procedural costs. In any case, it is expedient that procedural costs are determined definitively and precisely when no additional costs arise and it is not possible to appeal against the division of costs of proceedings.

In particular, speeding up the procedure for determining procedural costs would in particular be envisaged by introducing limitations on procedural costs for procedural expenses at law, cost-based of costs, and to assignment the reimbursement of costs to court lawyers. In doing so, the introduction of the whole new system would not be modern, but would follow the principles that have been in place for decades in Germany.

The legislator should create methodological arrangements for calculating costs and specific limits. The operational compensation system should find a reasonable balance between both the economic risks of the parties to the proceedings and the reality of the market for legal services today. The operating fees should be necessary and reasonable, while motivating the contractual agents. In general, operating compensation should help to meet an unambiguous objective of allowing participants to estimate the costs they can see. In setting the operating compensation, the procedure for determining procedural costs should be given to the court lawyers. The legislator should exempt judges from the workload of procedures for determining procedural costs, because it is unreasonable to burden judges with it.

As regards the methodology for assessing the necessity and appropriateness of procedural costs, it has emerged from the case-law that the court must assess the agent's time and hourly fees, the complexity of the matter and, if necessary, the cost of providing legal services.

Estimates of the agent's time cost must be cost-based and operational. The decision must show what costs are justified and what expenses are reduced. The court's reasoning must enable it to monitor the evolution of the court's position. In practice, however, the courts do not analyze in detail whether the agent's expense was expedient but deciding whether the expense was necessary and justified in its entirety or pointing out the time needed to be justified. In the analyzed cases, it became apparent that the detailed and critical re-evaluation of the contractual representative's hours of work was widespread. Usual is a significant reduction of time costs, which characterizes the large gap between the reality of the legal services market and the volume and cost of work deemed reasonable by the court. The assessment of the time spent by the agent is therefore relatively problematic in the case law. On the one hand, the courts have developed logical positions, which actions and under what conditions are reimbursed, but at the same time, the courts of first instance often do not follow these views. In addition, judicial decisions are sometimes difficult to follow. Decisions would probably be more observable if the reasons for determining the timing were to deal with certain particularities of the case. Requesting a more extensive obligation to state reasons from the courts would, however, create an unreasonable amount of workload for courts in a procedure where different methods could be used.

In assessing the size of the agent's hourly rate, the courts generally assess whether the agent's hourly rate remains within the market price and complies with case law. If the hourly pay does not significantly exceed the average pay for a similar legal service, it is generally

considered by the courts to be reasonable and there is no longer any justification for it. The hourly fee court is generally not reassessed, the differences in the decisions are whether the court has generally ruled that the fee is commensurate with the complexity of the matter, or that the hourly price argument has been substantiated by the specific case / client's specifics or the qualifications of the representative.

It is much more difficult to assess the nature or complexity of the case law. The complexity of the case should be central to the determination of the specific cost of the proceedings, but the case law does not establish a single criterion for the so-called average case. The courts often refer to the usual, medium or medium complexity of the case in their reasoning, but in many cases they do not explain in detail the reason for such an assessment. The assessment of complexity would help to track the distinction of the case. In the current case law, the assessment of complexity and the extent of its justification are extremely superficial and uneven.

In sum, the case law has established certain criteria and positions on which to assess the necessity and justification of the representative's expenses, but in different levels of jurisdiction, including in different courthouses, their observance is uneven. Reasons for solving costs in the decisions are often general. There is a detailed reassessment of the estimate of the hours worked by the contractual representative. It is common practice to reduce the costs of a contractual representative, and in certain cases the amount to be enforced is significantly lower than the actual amount.

Such a practice can become an obstacle which restricts individuals in accessing their rights to defend their rights. Individuals do not have the confidence that the costs incurred in the event of victory will be reimbursed, and this may lead to a choice where they will not be prosecuted at all or not using quality legal aid. This situation gives the wrong signal to society that the defense of their rights and the use of high-quality legal aid will not be offset by unforeseen procedural costs.

The reimbursement of the costs of proceedings should not occur unexpectedly and only after the end of the main proceedings, but should be foreseen for persons already at the start of legal proceedings. Given the wide discretion of the courts and the particularities of each individual case, current case law does not allow for reimbursement of reimbursed

representation expenses. In this case, the unanimous understanding of the predictability problem would not improve anything other than a specific statutory regulation.

In this work, it was confirmed that the possibility of overcoming the problems in the procedure for reimbursement of procedural costs and the case-law would be the introduction of a German system for determining the costs, in which costs are determined by the court lawyer after the main proceeding on the basis of the operation-based reimbursement regulation established by law. Such a system would make the procedure more efficient and cost predictable for the parties to the proceedings.

An analysis of the case law of the present work concluded that in the practice of the Supreme Court and the courts of second instance there are relatively even established principles, which procedures are necessary and justified in the proceedings. When creating a new regulation, the legislator is able to take into account good and reasonable solutions from existing case law. The fees should take into account the amount of the claim and the balance between protecting the obligated parties and the legal services provided on the market. A thorough analysis of the operating reimbursement regulation and its functioning, based on the German RVG, should definitely be carried out and good practical solutions be taken from there. The detailed analysis of the RVG expenses reimbursement procedure did not fit into this work, but the work gave a thorough overview of the constraints on the reimbursement of procedural costs and the problems prevailing in the case law and one possible way to resolve them.

Kasutatud kirjandus

1. Der zivilprozessuale Kostenerstattung und seine Durchsetzung nach den §§103ff ZPO. - Die Juristische Schulung (JuS) 2010, 401.
2. J. Dörndorfer, J. Neie, R. Petzold, H. Wendtland. Beck'scher Online-Kommentar Kostenrecht. 19. Ed. Stand: 15.08.2017. Verlag C.H.Beck: München 2017.
3. Eesti Advokatuuri eetikakoodeks. – <https://www.advokatuur.ee/est/oigusaktid/eetikakoodeks> (19.02.2018)
4. C. Ginter. Menetluskulude väljamõistmine tsiviilasjades. Kohtute aastaraamat 2011. Riigikohus 2012.
5. E. Kergandberg jt (koost). Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Tallinn: Juura, 2008.
6. Kohtumenetluse parima praktika edendamise suunised. – http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumentid/suunised_kohtumene_tluse_parima_praktika_edendamiseks_0.pdf (26.02.2018)
7. Kohtute aastaraamat 2013. Riigikohus, kommunikatsiooniosakond.
8. Kostenfestsetzungsverfahren, §§ 103 ff. ZPO. Jura Online. – <https://jura-online.de/lernen/kostenfestsetzungsverfahren-103-ff-zpo/2961/excursus> (12.02.2018)
9. W. Krüger, T. Rauscher (Hrsg). Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO. Band 1: §§ 1-354. 5.Auflage 2016. C.H.Beck.
10. K. Kukkes. Menetluskulude kindlaksmääramine ja väljamõistmine tsiviilkohtumenetluses. Juridica VII/2016.
11. I. Kull jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Juura: 2010.
12. V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse kiirendamise võimalused ja nendega seotud ohud. Juridica 2012/IX.
13. V. Kõve. Tsiviilkohtumenetluse põhiprobleemid riigikohtuniku ja õppejõu vaatevinklist. Kohtute aastaraamat 2013.
14. V.Kõve jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
15. U. Lõhmus. Põhiseaduslik õigusselguse põhimõte. Õiguskeel 4/2015.
16. Ü. Madise jt (koost). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

17. Määruse “Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad” eelnõu seletuskiri. -
<http://eelnoud.valitsus.ee/main/mount/docList/8877e067-05b0-4d0f-ab10-8b7c77e9ada9#9schKHZX> (04.04.2018)
18. J. Odar. Tsiviilkohtumenetluse seadustikust. Juridica X/1998.
19. N. Parrest. Õiguskantsleri arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses 02.04.2014. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 175 lg 3 põhiseadusparasus (volitusnormi puudulikkus). –
http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_arvamus_t_siviilkohtumenetluse_seadustiku_ss_175_lg_3_pohiseadusparasus_volitusnormi_puudulik_kus_3-2-1-153-13.pdf (24.11.2017)
20. C. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuste tegemise menetlus ja sundtäitmine. Tallinn: Juura 2002.
21. U-M. Peedok. Menetluskulude kindlaksmääramise analüüs. Justiitsministeerium 2013. –
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/halduskohtu-ja_tsiviilkohtumenetluse_kulude_kindlaksmääramine_1.pdf (29.11.2017)
22. A. Pärsimägi. Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura 2016.
23. M. Raude. Esindajakulude kindlaksmääramine tsiviilkohtumenetluses. Juridica II 2014.
24. Rechtsanwaltsvergütungsgesetz: Überblick zur anwaltlichen Vergütung. Berufsverband der Rechtsjournalisten e.V. Anwalt.org. –
<https://www.anwalt.org/rechtsanwaltsverguetungsgesetz/> (12.02.2018)
25. M. Triipan. Põhiseaduslikkuse järelevalve praktika 2016 – advokaadi vaatenurk? Kohtute aastaraamat 2016. Riigikohus.
26. Tsiviilkohtumenetluse seadustik 208 SE algtekst. –
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/4343fca8-f625-3b19-9916-b7c4402ee41d/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustik> (29.11.2017)
27. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu SE 545 seletuskiri ja selle lisa 1. –
<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/3a2822d8-a7e4-4229-8221-5e8380ad3490/Tsiviilkohtumenetluse%20seadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seadus> (24.11.2017)
28. P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. 2., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2016.

29. Verfahrenskosten Deutschland. Das Europäische Justizportal. – https://e-justice.europa.eu/content_costs_of_proceedings-37-de-de.do?member=1 (12.02.2018)
30. V.Vorwerk, C.Wolf. Beck'scher Online-Kommentar ZPO. 27. Ed. 01.12.2017. Verlag C.H.Beck München 2017.
31. M. Vutt. Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise probleeme tsiviilkohtumenetluses. Kohtupraktika analüüs. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2009.

Kasutatud õigusaktid

32. Advokatuuriseadus. – RT I, 22.06.2016, 23.
33. *Bundesrechtsanwaltsordnung*. – <https://www.gesetze-im-internet.de/brao/index.html> (23.02.2018)
34. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.
35. *Gerichtskostengesetz*. – https://www.gesetze-im-internet.de/gkg_2004/index.html (27.11.2017)
36. *Gesetz über die Vergütung der Rechtsanwältinnen und Rechtsanwälte*. – <https://www.gesetze-im-internet.de/rvg/index.html> (23.02.2018)
37. Karistusregistri seaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seadus. – RT I 2008, 28, 180.
38. Kohtute seaduse muutmise seadus. - RT I, 29.12.2012, 2.
39. *Rechtspflegergesetz*. – https://www.gesetze-im-internet.de/rpflg_1969/index.html (12.02.2018)
40. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 1998, 43, 666.
41. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197.
42. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 26.06.2017, 52.
43. Tsiviilkohtumenetluse rakendamise seadus. - RT I 2005, 39, 308.
44. Vabariigi valitsuse 04.09.2008 määrus nr 137 “Lepingulise esindaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad”. – RT I, 03.12.2010, 8.
45. Võlaõigusseadus. – RT I, 17.11.2017, 40.
46. *Zivilprozessordnung*. – <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/index.html#BJNR005330950BJNE154601301> (27.11.2017)

Kasutatud kohtupraktika

Riigikohtu lahendid

47. RKTko 3-2-1-95-03.
48. RKTkm 3-2-1-112-09.
49. RKTkm 3-2-1-43-10.
50. RKTko 3-2-1-105-10.
51. RKTko 3-2-1-138-10.
52. RKTkm 3-2-1-142-10.
53. RKTkm 3-2-1-88-11.
54. RKTkm 3-2-1-102-11.
55. RKHko 3-3-1-46-12.
56. RKÜko 3-4-1-29-13.
57. RKTkm 3-2-1-64-13.
58. RKTkm 3-2-1-65-13.
59. RKTko 3-2-1-87-13.
60. RKTkm 3-2-1-92-13.
61. RKTkm 3-2-1-98-13.
62. RKTkm 3-2-1-107-13.
63. RKTkm 3-2-1-115-13.
64. RKTko 3-2-1-136-13.
65. RKTkm 3-2-1-137-13.
66. RKÜkm 3-2-1-153-13.
67. RKHko 3-3-1-61-14.
68. RKTkm 3-2-1-62-14.
69. RKTkm 3-2-1-77-14.
70. RKTkm 3-2-1-115-14.
71. RKRkm 3-2-1-119-14.
72. RKTko 3-2-1-147-14.
73. RKTkm 3-2-1-4-15.
74. RKHko 3-3-1-51-15.
75. RKTko 3-2-1-142-15.
76. RKÜko 3-2-1-146-15.

77. RKTkm 3-2-1-173-15.
78. RKTkm 3-2-1-184-15.
79. RKTkm 3-2-1-6-16.
80. RKTkm 3-2-1-48-16.
81. RKTkm 3-2-1-60-16.
82. RKTkm 3-2-1-86-16.
83. RKTkm 3-2-1-102-16.
84. RKTko 3-2-1-158-16.
85. RKTkm 3-2-1-159-16.
86. RKTko 2-14-11930.

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid

87. EIKo 9815/10, Cepek vs Tšehhi

Teise astme kohtute lahendid

88. TlnRnKm 29.12.2016, 2-13-27839.
89. TlnRnKm 11.01.2017, 2-13-60245.
90. TlnRnKm 17.01.2017, 2-14-13786.
91. TlnRnKm 31.01.2017, 2-13-22586.
92. TlnRnKm 16.02.2017, 2-13-31194.
93. TlnRnKm 16.02.2017, 2-14-16695.
94. TlnRnKm 20.02.2017, 2-08-66455.
95. TlnRnKm 28.02.2017, 2-16-3219.
96. TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-62315.
97. TlnRnKm 15.03.2017, 2-15-418.
98. TlnRnKm 20.03.2017, 2-14-55671.
99. TrtRnKm 29.03.2017, 2-15-1544.
100. TlnRnKm 11.04.2017, 2-13-331.
101. TrtRnKm 12.04.2017, 2-08-29697.
102. TrtRnKm 27.04.2017, 2-15-114040.
103. TlnRnKm 29.04.2017, 2-16-8553.
104. TlnRnKm 04.05.2017, 2-13-18911.

105. TrtRnKm 05.05.2017, 2-14-55459.
106. TlnRnKm 12.05.2017, 2-13-50938.
107. TlnRnKm 14.06.2017, 2-14-62315.
108. TlnRnKm 15.06.2017, 2-11-37678.
109. TlnRnKm 19.06.2017, 2-14-58361.
110. TrtRnKm 29.06.2017, 2-15-16534.
111. TlnRnKm 30.06.2017, 2-15-16403.
112. TrtRnKm 04.07.2017, 2-14-59510.
113. TlnRnKm 21.07.2017, 2-16-4614.
114. TrtRnKm 01.08.2017, 2-14-9193.
115. TlnRnKm 11.08.2017, 2-15-8155.
116. TlnRnKm 23.08.2017, 2-15-14401.
117. TlnRnKm 11.09.2017, 2-15-3317.
118. TlnRnKm 11.09.2017, 2-16-13608.
119. TlnRnKm 19.09.2017, 2-15-5180.
120. TlnRnKm 20.09.2017, 2-11-43883.
121. TlnRnKm 25.09.2017, 2-16-12308.
122. TlnRnKm 06.10.2017, 2-14-10326.
123. TlnRnKm 20.10.2017, 2-13-10291.
124. TlnRnKm 27.10.2017, 2-14-56828.
125. TlnRnKm 27.10.2017, 2-16-10947.
126. TlnRnKm 09.11.2017, 2-13-32597.
127. TlnRnKm 24.11.2017, 2-16-11524.
128. TlnRnKm 21.12.2017, 2-16-9125.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Minna-Maria Reimets,
(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Menetluskulude väljamõistmise kitsaskohad ja nende lahendamise võimalused tsiviilkohtumenetluses,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on

Karina Kukkes,
(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, **23.04.2018**